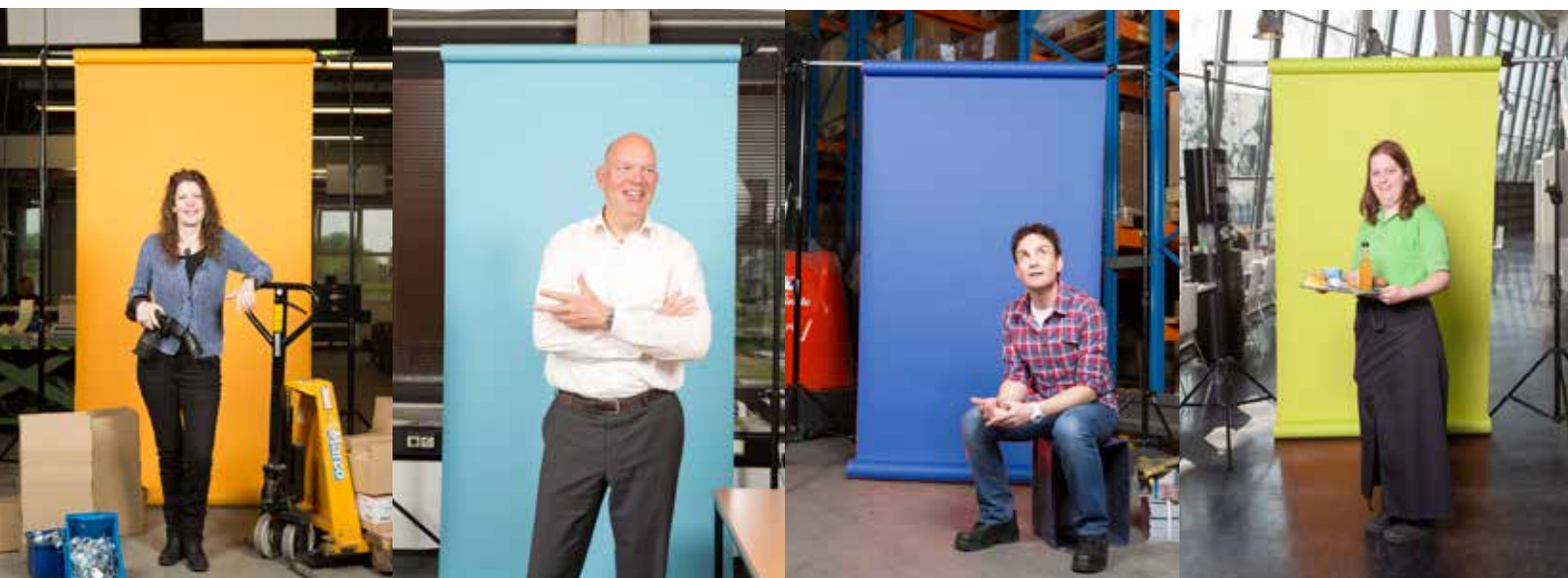

Het PWRI is er voor ons

Jaarverslag 2013

Onderweg zijn

Inhoudsopgave

Verslag van het bestuur

1. Voorwoord	7
2. Karakteristieken van het PWRI	9
3. Wat is en doet het PWRI	13
4. Ontwikkelingen in 2013	19
5. Communicatie	25
6. Vermogensbeheer	31
7. Pensioenbeheer	43
8. Risicomanagement	51

Verantwoording en intern toezicht

Verslag verantwoordingsorgaan	59
Verslag commissie van toezicht	62
Verslag deelnemersraad	64

Jaarrekening

Balans	66
Staat van baten en lasten	67
Kasstroomoverzicht	68
Toelichting op de pensioenregeling	69
Toelichting op de financiële overzichten	72
Risicobeheer	80
Toelichting op de balans	89
Toelichting op de staat van baten en lasten	99
Toelichting op het kasstroomoverzicht	107
Overige toelichtingen	108

Overige gegevens

Bestemming van het saldo van baten en lasten	110
Gebeurtenissen na balansdatum	110
Actuariële verklaring	111
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	112

Wie doet wat	113
--------------	-----

Persoonsgegevens	117
------------------	-----

Afkortingen en begrippen	118
--------------------------	-----

**Verslag van
het bestuur**

‘Goed om te weten hoe het PWRI het in 2013 deed. Het gaat hier immers om mijn pensioen.’

Wim Messchaert, medewerker bij Caparis in Drachten

1. Voorwoord

Onderweg zijn. Dat is het thema van dit jaarverslag. Het thema is niet zomaar gekozen. Het PWRI is op veel manieren 'onderweg'. Bijvoorbeeld naar financieel herstel. Maar ook naar een nieuw bestuursmodel. En naar een nieuwe toekomst. Want door de Participatiewet verandert er veel. Over al deze onderwerpen leest u in dit jaarverslag.

Wij zorgen voor begrijpelijke communicatie

Wij weten dat informatie over pensioenen vaak ingewikkeld is. Daarom hebben we dit jaar weer ons best gedaan op dit jaarverslag. Want we willen graag dat u het begrijpt. Maar we doen niet alleen ons best op het jaarverslag. We vinden alle communicatie met u belangrijk. Daarom deden we in 2013 een onderzoek. We stuurden een vragenlijst naar onze deelnemers en gepensioneerden. We kregen ongeveer 3.000 reacties. Daar zijn we erg blij mee. We hebben veel geleerd van het onderzoek. Nu kunnen wij de communicatie weer verder verbeteren. In het hoofdstuk Communicatie leest u hoe wij dat willen doen.

Onze kosten zijn laag

Onze kosten voor het pensioenbeheer zijn laag. In 2013 deden we mee aan een onderzoek. Er deden in totaal 31 pensioenfondsen mee. Het PWRI had de laagste kosten pensioenbeheer. Daar zijn we trots op. En we willen dat graag zo houden. Toch gingen in 2013 de kosten iets omhoog. Dat komt heel vaak door nieuwe wet- en regelgeving. Daardoor moesten we de pensioenregeling wijzigen en de systemen aanpassen. Dat kost geld. Een ander voorbeeld is het toezicht door De Nederlandsche Bank (DNB). In de afgelopen jaren zijn deze kosten drie keer zo hoog geworden. In het hoofdstuk Pensioenbeheer leest u meer over onze kosten pensioenbeheer.

Wij houden rekening met iedereen

Ons pensioenfonds heeft verschillende doelgroepen. De belangrijkste groepen zijn actieve deelnemers, voormalige deelnemers, gepensioneerden en werkgevers. Elke groep vindt andere dingen belangrijk. Wij houden met iedereen rekening. Dat heet evenwichtige belangenafweging. Dat is soms best lastig. Toch zoeken we altijd naar een oplossing die past bij al onze doelgroepen.

Vindt u het jaarverslag mooi geworden? Wij horen graag wat u van ons jaarverslag vindt. U kunt contact met ons opnemen via www.pwri.nl.

Xander den Uyl
voorzitter

→ 'Het is goed voor
alle deelnemers
van het PWRI dat
de dekkingsgraad
zich hersteld heeft
afgelopen jaar.'

Dick van der Velde, directeur HR bij WOZL in Heerlen

2. Karakteristieken van het PWRI

Wat betekenen al deze cijfers?

→ Xander den Uyl, voorzitter van het bestuur:

‘Ons vermogen is groter geworden. Dat komt door onze beleggingen en de premies die we ontvingen. En de hogere rente zorgde ervoor dat de pensioenverplichtingen daalden. Hierdoor is onze dekkingsgraad gestegen. Toch is onze dekkingsgraad nog niet hoog genoeg om volledig toeslag te verlenen. Onze kosten pensioenbeheer zijn laag. Zeker in vergelijking met andere pensioenfondsen. Wel stegen de kosten pensioenbeheer in 2013. Dat komt heel vaak door wijzigingen in wet- en regelgeving. Daardoor moesten we in 2013 systemen aanpassen. Dat kost geld. Ook het toezicht op ons fonds wordt steeds duurder. De kosten vermogensbeheer blijven we steeds kritisch volgen. Maar we moeten niet vergeten dat beleggen ook geld kost. Ik weet dat dat gek klinkt. Ik bedoel dat sommige beleggingen duurder zijn dan andere. Toch beleggen we er wel in. Omdat we verwachten dat de opbrengsten goed zijn. Een ander woord voor opbrengsten is rendement. Beleggen doen we in het belang van de deelnemer. Want we willen de premies laag houden. En zorgen voor een goed pensioen.’

Meerjarenoverzicht

	2013	2012	2011	2010	2009
Risico pensioenfonds					
Beschikbaar vermogen (A) (in € 1.000)	6.149.647	5.912.221	4.967.820	4.366.515	3.673.358
Voorziening voor pensioenverplichtingen (B) (in € 1.000)	5.642.678	5.766.641	5.210.772	4.352.988	3.674.861
Aanwezig eigen vermogen (A-B) (in € 1.000)	506.969	145.580	-242.952	13.527	-1.503
Dekkingsgraad (A gedeeld door B) (in %)	109,0	102,5	95,3	100,3	100,0
Nominale marktrente (gemiddeld, in %)	2,8	2,5	2,8	3,5	3,9
Premiebijdragen (in € 1.000)	290.594	324.339	307.510	317.446	311.599
Pensioenuitkeringen (in € 1.000)	148.902	148.684	141.965	136.137	128.655

(vervolg op de volgende pagina)

Meerjarenoverzicht (vervolg)

	2013	2012	2011	2010	2009
Aantallen (eindstanden)					
Actieve deelnemers WIW	1.104	2.677	3.171	3.636	4.297
Actieve deelnemers SW	98.364	99.628	99.355	100.465	99.846
Gewezen deelnemers WIW	33.926	33.679	38.565	34.994	36.292
Gewezen deelnemers SW	39.915	37.205	37.698	35.317	35.401
Pensioengerechtigden WIW	2.707	2.488	2.202	1.961	1.758
Pensioengerechtigden SW	40.937	39.420	37.213	35.517	33.881
Aangesloten werkgevers WIW	106	147	155	157	165
Aangesloten werkgevers SW	102	113	113	109	106
Medewerkers in vaste dienst	8	5	5	6	-
Overige					
Premie WIW (in % v.h. salaris)	7,52	6,74	5,79	5,10	5,10
Premie SW*	29,43	17,10	16,00	16,00	16,00
Franchise WIW	15.710	15.515	15.320	15.140	14.885
Franchise SW	10.939	10.803	10.667	10.481	10.309
Besluit toeslagverlening WIW (in %)	-	-	-	-	-
Besluit toeslagverlening SW (in %)	-	-	-	-	-
Maximale cumulatieve niet toegekende toeslagen WIW (in %)	11,3	10,1	8,4	7,1	3,9
Maximale cumulatieve niet toegekende toeslagen SW (in %)	10,3	10,3	9,2	9,2	6,5
Kostprijs van pensioenbeheer per deelnemer (in €)	63	60	80	-	-
Kostprijs van vermogensbeheer (in bp)	53,3	47,3	38,3	-	-
Z-score (in %)	0,5	0,5	-0,9	0,3	0,5
Performancetoets (in %)	1,5	-0,1	-0,5	0,1	0,3
Rendement op het belegd vermogen (in %)	2,0	15,8	10,3	14,5	8,2
Risico deelnemers (AOV)					
Beleggingen (in € 1.000)	281.817	297.320	294.340	309.635	308.954
Langlopend tegoed AOV beleggers (in € 1.000)	151.592	161.198	159.466	263.072	272.468
Langlopend tegoed AOV spaarders (in € 1.000)	84.164	86.585	97.538	-	-
Nog te verrekenen, kortlopend en langlopend (in € 1.000)	46.062	49.537	37.336	46.563	35.936
Uitgekeerd AOV tegoed (in € 1.000)	21.310	26.172	20.000	19.358	20.194
Deelnemers AOV	30.224	32.078	33.887	35.938	38.534
• waarvan beleggers	20.082	21.434	23.036	-	-
• waarvan spaarders	10.142	10.644	10.851	-	-
Rendement AOV tegoed beleggers (in %)**	10,3	10,8	1,5	7,7	22,2
Rendement AOV tegoed spaarders (in %)**	4,4	1,7	2,6	-	-

* Premie SW: tot en met 2012 % van het salaris en vanaf 2013 % van de pensioengrondslag.

** In 2013 zijn de niet opgevraagde tegoeden uit het verleden eenmalig via het rendement aan de deelnemers toegekend. Dit was 4,0%.

Verloop dekkingsgraad

‘Ik begrijp dat er door de Participatiewet veel gaat veranderen in 2015.’

Jo Harvent, productieassistent bij Wial in Etten Leur

3. Wat is en doet het PWRI

Gaat mijn relatie met het PWRI veranderen?

→ Dick Voortman, bestuurslid en voorzitter juridische commissie:

‘Op 1 januari 2015 is de Participatiewet een feit. Dan verdwijnt de sociale werkvoorziening zoals we die nu kennen. Dat heeft grote gevolgen voor het PWRI. Ons fonds krijgt dan geen nieuwe deelnemers meer. Een fonds dat geen nieuwe deelnemers krijgt, houdt langzaam op te bestaan. Ondertussen worden de huidige deelnemers wel steeds ouder. Daardoor zullen de premies stijgen. Want we hebben steeds minder tijd om de premies te beleggen. De opbrengsten van de beleggingen hebben we wel nodig om de pensioenen te betalen. We hebben uitgerekend dat we straks een behoorlijk tekort hebben. Het PWRI vraagt al jaren aandacht voor dit probleem. Dat doen we heel actief. Door de Tweede Kamer te bezoeken. En brieven naar de staatssecretaris van Sociale Zaken te sturen. De staatssecretaris heeft ons probleem erkend. Ze overweegt een jaarlijkse bijdrage aan ons fonds. Dat is fijn. Maar het is nog niet voldoende. In 2013 hebben we een onderzoek laten doen naar de toekomst van ons fonds. Om te kijken of er nog andere oplossingen voor ons zijn. Nieuwe doelgroepen zoeken bijvoorbeeld. Of fuseren met een ander pensioenfonds. Of juist gaan concurreren met andere pensioenfondsen. In 2014 gaan we hier verder over nadenken. Dat doen we natuurlijk met de sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de commissie van toezicht. Samen kiezen we de oplossing die het beste is voor onze deelnemers.’

In dit hoofdstuk leest u wat het PWRI is. En wat het PWRI wil bereiken. En hoe het PWRI dat doet.

Dit is het PWRI

Alle mensen die nu werken in de sociale werkvoorziening en mensen die vallen onder de WIW-regeling zijn actieve deelnemers van het PWRI. De pensioenen van meer dan 200.000 mensen (actieve deelnemers, voormalige deelnemers en gepensioneerden) zijn aan het PWRI toevertrouwd. Zij mogen rekenen op een goed bestuur en beheer van hun pensioen. Het PWRI wil een zo goed mogelijk pensioen bieden tegen zo verantwoord mogelijke kosten. Het fonds heeft de ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenen. Toeslagverlening is echter altijd voorwaardelijk en afhankelijk van de financiële positie van het PWRI. Het PWRI is betrokken, proactief, bewust en eerlijk. Vertrouwen in en respect voor elkaar zijn daarin heel belangrijk. Alle betrokkenen (deelnemers, voormalige deelnemers, gepensioneerden, werkgevers, sociale partners, toezichthouders en vertegenwoordigers van de media) kunnen op het PWRI rekenen. Het PWRI zorgt voor een deskundige aansturing en

professionele uitvoering van de pensioenregeling. En voor juiste, begrijpelijke en tijdige communicatie daarover. Ons beleggingsbeleid is maatschappelijk verantwoord en transparant. Het fonds neemt bewuste en verantwoorde risico's. Zo kan het PWRI het noodzakelijke rendement realiseren om de pensioenen nu en in de toekomst betaalbaar te houden.

Belangen behartigen van alle doelgroepen

Het PWRI behartigt de belangen van alle doelgroepen van ons pensioenfonds: deelnemers, voormalige deelnemers, gepensioneerden, andere mensen met pensioenaanspraken en werkgevers. Bij het nemen van beslissingen weegt het PWRI de belangen van de diverse betrokken groepen zorgvuldig af, zonder het belang van de ene groep boven dat van de andere te stellen.

Alle belangen wegen even zwaar.

Het bestuur en de commissies

Het bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds. Ook let het bestuur op een goede en verantwoorde uitvoering. Het bestuur bestaat uit acht leden. Vier leden komen uit werkgeversorganisaties. De andere vier leden komen uit werknemersorganisaties. Eén bestuurslid is voorzitter. Wie de voorzitter is, wisselt elke twee jaar. De ene keer komt de voorzitter uit de afvaardiging van werknemers, de andere keer uit de afvaardiging van werkgevers.

Bestuurlijke commissies ondersteunen het bestuur:

- de beleggingscommissie;
- de auditcommissie;
- de juridische commissie;
- de communicatiecommissie.

In deze commissies zitten bestuursleden. Bij de indeling let het PWRI op dat er evenveel bestuursleden uit werkgevers- en werknemersorganisaties in de commissies zitten. In sommige commissies zitten ook adviseurs en externe deskundigen. De commissies bereiden bestuursbesluiten voor. Ook kijken ze of de besluiten goed worden uitgevoerd.

Andere commissies en bestuursorganen zijn:

- de deelnemersraad;
- het verantwoordingsorgaan;
- de commissie van toezicht;
- de geschillencommissie.

Verder werkt het PWRI met organisaties voor:

- de pensioenadministratie en –communicatie;
- het vermogensbeheer;
- actuariële zaken.

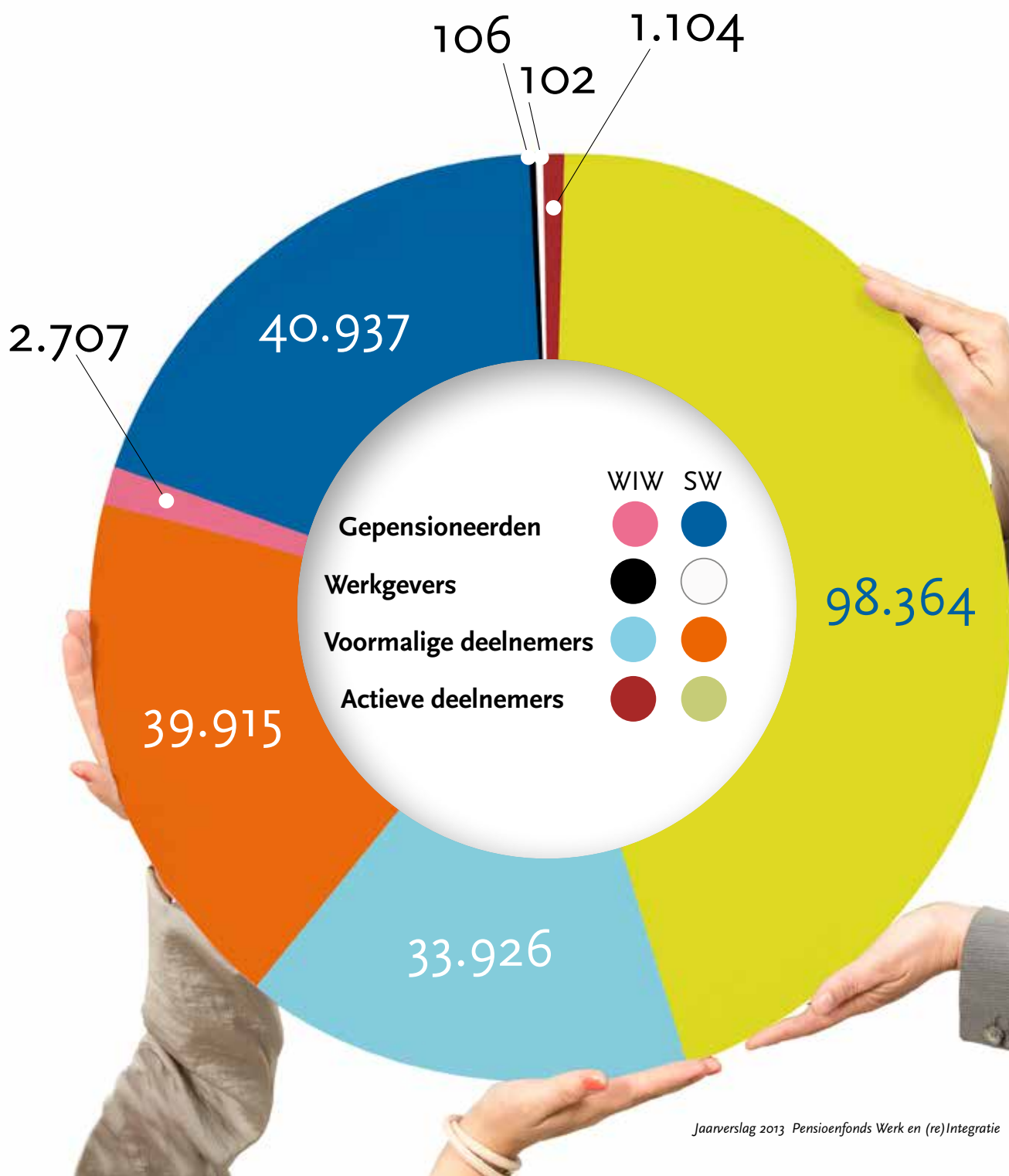
De organisaties voor pensioenadministratie en –communicatie en voor vermogensbeheer zijn de uitvoerders van het PWRI.

Wie er in het bestuur, de commissies en de overige organen zitten, vindt u in het hoofdstuk Wie doet wat.

Bestuursbureau

Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur en de bestuurlijke commissies. Het bestuursbureau werkt beleidsonderwerpen uit en bereidt alle vergaderingen voor: van het bestuur, het dagelijks bestuur, de bestuursorganen en de bestuurlijke commissies. Daarnaast houdt het bestuursbureau in de gaten wat de pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerder doen en of dat goed gebeurt.

Deelnemers PWRI

Wat doen de commissies?

Beleggingscommissie

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid van het fonds. De vermogensbeheerders voeren het beleggingsbeleid uit. De beleggingscommissie adviseert het bestuur over het beleggingsbeleid. Ook houdt de beleggingscommissie toezicht op het werk van de vermogensbeheerders. In de commissie zitten ook externe deskundigen en de directeur van het bestuursbureau. De beleggingscommissie komt iedere maand bij elkaar. Ook overlegt de commissie iedere maand met de vermogensbeheerders en de externe deskundigen. In het hoofdstuk Vermogensbeheer leest u wat de beleggingscommissie in 2013 heeft gedaan.

Auditcommissie

De auditcommissie let op de algemene gang van zaken binnen het fonds. Speciale aandacht gaat uit naar de manier waarop het PWRI omgaat met risico's. Want elk pensioenfonds loopt risico's. Ook kijkt de commissie goed naar de begroting en adviseert het bestuur daarover. De auditcommissie leest het jaarverslag voordat het bestuur ernaar kijkt. En de auditcommissie houdt zich bezig met de contracten met de uitvoerders. De voorzitter van de auditcommissie is het eerste aanspreekpunt voor het risicomanagement van het fonds. In het hoofdstuk Risicomanagement leest u wat de auditcommissie in 2013 heeft gedaan.

Juridische commissie

De juridische commissie adviseert het bestuur over wijzigingen in het pensioenreglement en in de statuten en reglementen. Ook geeft de commissie advies over andere juridische onderwerpen. Sinds mei 2013 behandelt de juridische commissie ook actuariële vraagstukken. Dat zijn vraagstukken die gaan over de samenstelling van het fonds. Bijvoorbeeld de (verwachte) leeftijd van de deelnemers en gepensioneerden. En hoeveel mannen en vrouwen deelnemen in het fonds. Verder kijkt de commissie namens het bestuur naar verzoeken van (voormalige) deelnemers en gepensioneerden. Dat zijn bijvoorbeeld vragen over de toepassing van de pensioenregeling of klachten.

Communicatiecommissie

Het PWRI wil begrijpelijk en op het juiste moment communiceren met alle deelnemers, voormalige deelnemers, gepensioneerden en werkgevers. De communicatiecommissie let erop dat dit goed gebeurt. Daarnaast adviseert de communicatiecommissie het bestuur over het communicatiebeleid. Bijvoorbeeld over communicatie met andere groepen, zoals de media en organisaties in de pensioenwereld. Maar ook over actief luisteren naar de doelgroepen, via onderzoek of in klankbordgroepen. In het hoofdstuk Communicatie leest u wat de communicatiecommissie heeft gedaan.

Deelnemersraad

De deelnemersraad geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur. Dit doet de deelnemersraad namens de actieve deelnemers en gepensioneerden. De deelnemersraad heeft twaalf leden: negen leden namens de deelnemers en drie namens de gepensioneerden. De WIW is vertegenwoordigd met een waarnemer. In 2013 vergaderde de deelnemersraad tien keer. Ook volgden de leden drie studiedagen. Op 1 juli 2014 houdt de deelnemersraad door een wetswijziging op te bestaan. Een verslag van de deelnemersraad – en de reactie van het bestuur daarop – vindt u in het hoofdstuk Verantwoording en intern toezicht.

De verschillende commissies adviseren het bestuur. Zo kan het bestuur zijn taak beter uitvoeren.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan volgt de gemaakte beleidskeuzes en het gevoerde beleid van het bestuur. En beoordeelt deze. Het verantwoordingsorgaan heeft negen leden: drie namens de deelnemers, drie namens gepensioneerden en drie namens werkgevers. Op 1 juli 2014 houdt het verantwoordingsorgaan in deze vorm door een wetswijziging op te bestaan. Het nieuwe verantwoordingsorgaan krijgt meer leden. Ook krijgt het orgaan meer taken. Het verslag van het verantwoordingsorgaan – en de reactie van het bestuur daarop – staan in het jaarverslag. U vindt het in het hoofdstuk Verantwoording en intern toezicht.

Commissie van toezicht

De commissie van toezicht kijkt of het bestuur goed functioneert. Ook kijkt de commissie hoe het bestuur leiding geeft aan het fonds. En hoe het bestuur omgaat met risico's. De commissie van toezicht geeft het bestuur gevraagd en ongevraagd advies. De commissie van toezicht heeft drie onafhankelijke leden. De commissie van toezicht heet vanaf 1 juli 2014 de raad van toezicht. De raad van toezicht krijgt meer taken en bevoegdheden. Een verslag van de commissie van toezicht – en de reactie van het bestuur daarop – vindt u in het hoofdstuk Verantwoording en intern toezicht.

Geschillencommissie

Soms is een deelnemer of gepensioneerde het niet eens met een beslissing van het bestuur. Is het een beslissing op basis van het reglement of de statuten? Dan kan de deelnemer of gepensioneerde dit melden bij de geschillencommissie. Een geschil is een meningsverschil. In de geschillencommissie zitten onafhankelijke deskundigen. De commissie adviseert het bestuur. Het bestuur neemt daarna een besluit. In 2013 schakelden drie deelnemers of gepensioneerden de geschillencommissie in.

‘Werkgevers en werknemers
zijn allebei vertegenwoordigd
in het bestuur. Dat zorgt voor
een goede balans.’

Hammie de Kovel, *concernhoofd P&O bij WSV-groep in Roosendaal*

4. Ontwikkelingen in 2013

Wie vertegenwoordigt mij bij het bestuur?

→ Kees Bethlehem, secretaris van het bestuur en voorzitter auditcommissie:

‘Nu zijn de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan de ‘stem’ van de deelnemers en gepensioneerden van ons fonds. Dit verandert door de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Die wet geldt vanaf 1 juli 2014. Het afgelopen jaar heeft het bestuur daarom lang nagedacht over een nieuw bestuursmodel. We kozen voor een paritair bestuursmodel. Dat betekent dat, net als voorheen, werknemers en werkgevers vertegenwoordigd zijn in het bestuur. Nieuw is dat er een bestuurslid namens de gepensioneerden komt. Ook het verantwoordingsorgaan verandert. Dat bestaat dan uit vijftien leden en krijgt een nieuwe taak. In het nieuwe verantwoordingsorgaan vertegenwoordigen vijf leden de aangesloten werkgevers. De andere tien leden zijn vertegenwoordigers van de deelnemers en de gepensioneerden. Wij vinden dit een mooie oplossing. En we hebben hard gewerkt om alles goed voor te bereiden. Het PWRI organiseerde ook verkiezingen. Daarvoor voerden we campagne. Want we wilden zoveel mogelijk deelnemers en gepensioneerden bereiken. Dat is gelukt. Veel deelnemers en gepensioneerden hebben gestemd.’

In dit hoofdstuk leest u over financiële ontwikkelingen van het fonds in 2013. Bijvoorbeeld over het herstelplan dat eind 2013 afliep. Ook vindt u hier informatie over de wet- en regelgeving die verandert. Verder leest u over de deskundigheid van het bestuur. Dat vindt het bestuur erg belangrijk. Daarom besteedt het PWRI hier veel aandacht aan.

De financiën van het fonds

Herstelplan

Eind 2013 eindigde het kortetermijnherstelplan van het PWRI. Het heet een kortetermijnherstelplan omdat het fonds binnen vijf jaar moet herstellen. Dit herstelplan maakte het PWRI in 2009. Toen was de dekkingsgraad van het fonds te laag. De dekkingsgraad is een getal dat aangeeft of een fonds de pensioenen kan betalen. Nu en in de toekomst. Als de dekkingsgraad 100% is, is er in principe genoeg geld om alle pensioenen te betalen. Toch moet de dekkingsgraad hoger zijn dan 100%. Want dan heeft een fonds wat extra geld. De extra reserves zijn nodig omdat een fonds risico's loopt. Bijvoorbeeld risico's die te maken hebben met beleggingen. Volgens de wet moet de dekkingsgraad minimaal 104,1% zijn op basis van de karakteristieken van het fonds. Als de dekkingsgraad lager is, is er 'dekkingsstekort'. Dan moet een pensioenfonds een kortetermijnherstelplan indienen bij De Nederlandsche Bank (DNB). En

Eind 2013 was de dekkingsgraad 109,0%. Verlaging van de pensioenen was dus niet nodig.

als dat niet helpt, moet het fonds korten op de pensioenen. Dat betekent dat de pensioenen lager worden. Het was best spannend of het PWRI de minimaal vereiste dekkingsgraad zou halen. Begin 2013 was de dekkingsgraad 102,5%. Het PWRI sloot 2013 af met een dekkingsgraad van 109,0%. Gelukkig hoeft het PWRI de pensioenen in 2014 dus niet te verlagen. In maart 2014 heeft DNB in een brief bevestigd dat het kortetermijnherstelplan van het PWRI is beëindigd. De evaluatie die het PWRI hiervoor bij DNB indiende was nog gebaseerd op een dekkingsgraad van 108,2%. De definitieve dekkingsgraad eind 2013 ligt zelfs nog iets hoger, namelijk 109,0%.

Toeslag

Het bestuur van het PWRI besloot per 1 januari 2013 geen toeslag te verlenen op de pensioenen en pensioenaanspraken. Dit betekent dat de pensioenen niet meestegen met de loonstijgingen.

Een pensioenfonds werkt met twee dekkingsgraden. De eerste is de minimaal vereiste dekkingsgraad. Voor het PWRI was deze op 31 december 2013 104,2%. Hieraan voldeed het PWRI. Er is dus geen sprake meer van een dekkingstekort. Een voorwaarde voor het verlenen van toeslag is dat een fonds geen dekkingstekort mag hebben. Daarnaast is er de vereiste dekkingsgraad. Net als de minimaal vereiste dekkingsgraad is deze per pensioenfonds verschillend. Dat heeft bijvoorbeeld te maken met de soort beleggingen (het percentage aandelen) en de gemiddelde leeftijd van de deelnemers. De vereiste dekkingsgraad van het PWRI was eind 2013 116,2%. Heeft het PWRI de vereiste dekkingsgraad bereikt? Dan is er geen sprake meer van een reservetekort. Zover is het PWRI echter nog niet, want de dekkingsgraad eind 2013 was 109,0%. Het fonds is nog onderweg naar herstel.

Wijzigingen in wet- en regelgeving

De overheid paste de regels voor pensioenfondsen en pensioenopbouw aan. De belangrijkste veranderingen zijn de wijzigingen van het Witteveenkader, het nieuw Financieel Toetsingskader en de Wet versterking bestuur pensioenfondsen.

Wijzigingen Witteveenkader

De overheid stimuleert langer doorwerken. Wie langer doorwerkt, bouwt ook langer pensioen op. En dat betekent volgens de overheid dat de jaarlijkse pensioenopbouw omlaag kan. De verhoging van de pensioenleeftijd (langer doorwerken) en de verlaging van het fiscaal maximale opbouwpercentage (lagere jaarlijkse pensioenopbouw) staan bekend als de 'wijzigingen van het Witteveenkader'.

De wijzigingen van het Witteveenkader gelden vanaf 1 januari 2014. Op die datum moest de pensioenregeling aangepast zijn. Daarom namen de sociale partners in 2013 een besluit. Ze stelden een fiscaal zo hoog mogelijk opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen vast. Dit opbouwpercentage is 1,90%. Dit is eigenlijk hoger dan de wetten en regels toestaan. Het PWRI gebruikt daarvoor een deel van de fiscale ruimte van het partnerpensioen. In 2014 blijft de pensioenleeftijd 65 jaar. Ook blijft het partnerpensioen 36,75% van het ouderdomspensioen.

Het PWRI legde dit besluit voor aan het ministerie van Financiën en de Belastingdienst. Zij keurden het besluit goed. Voorwaarde is wel dat het PWRI op vaste momenten toestemming

aan de (ex-)partner vraagt om het partnerpensioen uit te ruilen voor een hoger ouderdomspensioen. Vaste momenten zijn echtscheiding, ontslag en pensionering.

Nieuw Financieel toetsingskader

Naar verwachting geldt vanaf 1 januari 2015 een nieuw Financieel toetsingskader (FTK). In het FTK staan de financiële eisen waaraan een pensioenfonds moet voldoen. Wat er precies in het nieuwe FTK staat, was in 2013 nog niet bekend. Het bestuur bereidde zich wel al voor op het nieuwe FTK. En sprak hierover met de sociale partners. Ook gaf het PWRI in juli 2013 zijn mening over het voorontwerp van het nieuwe FTK.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

De Wet versterking bestuur pensioenfondsen is een nieuwe wet. Door deze wet verandert de bestuursstructuur van het fonds. Dit gebeurt op 1 juli 2014. De veranderingen zijn:

- Samenstelling van het bestuur

Een nieuw bestuurslid vertegenwoordigt de gepensioneerden. De vertegenwoordigers van de gepensioneerden in het verantwoordingsorgaan dragen het nieuwe bestuurslid voor.

- Verantwoordingsorgaan nieuwe stijl

Het nieuwe verantwoordingsorgaan bestaat uit vijftien leden. Vijf leden vertegenwoordigen de aangesloten werkgevers. De andere tien leden zijn vertegenwoordigers van de deelnemers en de gepensioneerden. De samenstelling van het hele fonds bepaalt hoeveel vertegenwoordigers van de deelnemers en hoeveel vertegenwoordigers van de gepensioneerden in het verantwoordingsorgaan zitten. Heeft het PWRI meer actieve deelnemers dan gepensioneerden? Dan zitten er ook meer vertegenwoordigers van de deelnemers in het verantwoordingsorgaan. Op 1 juli 2014 heeft het verantwoordingsorgaan zeven vertegenwoordigers van de deelnemers en drie vertegenwoordigers van de gepensioneerden. Het PWRI organiseerde verkiezingen voor het nieuwe verantwoordingsorgaan. De voorbereidingen deed het PWRI in 2013. De verkiezingen vonden plaats in februari en maart 2014.

- Vanaf 30 juni 2014 bestaat de deelnemersraad niet meer.

- De commissie van toezicht heet straks de raad van toezicht. De raad van toezicht bestaat ook uit drie leden, met uitgebreidere bevoegdheden.

Code pensioenfondsen

De code pensioenfondsen is gemaakt door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. De Pensioenfederatie is de overkoepelende organisatie voor pensioenfondsen in Nederland. De Stichting van de Arbeid is het landelijk overlegorgaan van de organisaties van werkgevers en werknemers in Nederland. De code beschrijft hoe goed pensioenfondsbestuur tot stand komt. In de code staat bijvoorbeeld hoe het bestuur en het verantwoordingsorgaan hun functioneren kunnen verbeteren en inzichtelijker kunnen maken. En hoe het intern toezicht werkt. Verder geeft de code ook tips en regels voor het opstellen van integraal risicomanagement, beloningsbeleid, diversiteitsbeleid en verantwoorde beleggingen. Vanaf 1 januari 2014 moeten pensioenfondsen laten zien dat ze volgens de code werken. De code geeft ook aanwijzingen over de procedure rond de benoeming van bestuursleden en over de samenstelling en zittingsduur van andere interne organen. Het bestuur van het PWRI vindt de code heel belangrijk. Het PWRI volgt de aanwijzingen zoveel mogelijk op. Of legt uit waarom niet.

De Participatiewet, die in 2015 ingaat, heeft grote gevolgen voor het PWRI.

Participatiewet

De Participatiewet treedt op 1 januari 2015 in werking. Deze wet voegt de Wet werk en bijstand (WWB), de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) en een deel van de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong) samen. De Participatiewet vervangt het eerdere wetsvoorstel Wet werken naar vermogen. Voor het PWRI heeft de Participatiewet grote gevolgen: de instroom in de sociale werkvoorziening stopt volledig. Dat betekent dat het PWRI vanaf 1 januari 2015 geen nieuwe deelnemers meer krijgt. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers loopt dan op. Hierdoor ontstaat een hogere premielast van € 490 miljoen. Deze schade is een direct gevolg van de Participatiewet. Het PWRI heeft dat onder de aandacht van de Rijksoverheid gebracht. Met een verzoek om compensatie. Het bestuur van het PWRI zoekt naar oplossingen voor deze onzekere toekomst. Daarom heeft het PWRI in 2013 wetenschappers de opdracht gegeven om verschillende mogelijkheden te onderzoeken. Dat onderzoek heet een marktverkenning. Het PWRI brengt de gevolgen van de Participatiewet ook actief onder de aandacht van de Tweede en de Eerste Kamer. Door Kamerleden te bezoeken en brieven te schrijven. In 2014 kijkt het bestuur wat de beste oplossing is voor de toekomst.

Overbrugging tot AOW-leeftijd

Op 1 januari 2013 is de AOW-leeftijd verhoogd naar de dag van de 65ste verjaardag plus één maand. De komende jaren gaat de AOW-leeftijd in stapjes omhoog. Het PWRI paste de pensioenregeling aan. Vanaf 1 januari 2014 kunnen SW- en WIW-deelnemers de start van hun ouderdomspensioen uitstellen. Dan laten zij het pensioen pas beginnen op het moment dat zij stoppen met werken. Ze kunnen ook kiezen voor een AOW-overbrugging. Dat is een maandelijks uitkering die het pensioen aanvult. Omdat ze nog geen AOW ontvangen, ontstaat een gat. Deze overbrugging geldt vanaf het moment dat het ouderdomspensioen begint tot de deelnemer de AOW-leeftijd heeft. De kosten van deze overbrugging worden in mindering gebracht op het ouderdomspensioen.

Goed bestuur

Goed bestuur van pensioenfondsen krijgt veel aandacht. Een voorbeeld is de code pensioenfondsen. Het bestuur van het PWRI vindt dit belangrijk. Daarom heeft het bestuur in 2013 hard gewerkt aan de voorbereidingen op de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Ook maakte het PWRI in 2013 een professionaliseringsplan. Hierin staat het deskundigheidsbeleid beschreven. Daarnaast vond de jaarlijkse zelfevaluatie plaats.

Professionaliseringsplan

Het bestuur van het PWRI vindt het belangrijk dat alle bestuursleden voldoende kennis hebben. En dat ze die kennis ook bijhouden. Daarom kunnen de bestuursleden opleidingen volgen. Dat doen ze alleen of met het hele bestuur. Dit staat in het opleidingsplan. In 2013 hebben alle bestuurders volgens plan opleidingen gevolgd.

De Beleidsregel geschiktheid 2012 beschrijft de eisen waaraan een bestuurder moet voldoen. De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) maakten deze Beleidsregel. De Pensioenfederatie geeft ook tips voor de deskundigheid van pensioenfondsbestuurders. Omdat het PWRI deskundigheid zo belangrijk vindt, verbeterde het bestuur het oude deskundigheidsplan. Dit heet nu het professionaliseringsplan. In april 2013 was dit plan klaar. In het professionaliseringsplan staat alles wat met de deskundigheid

van het bestuur te maken heeft bij elkaar. De bestuurdersprofielen noemen bijvoorbeeld de vaardigheden die een bestuurder moet hebben. Verder staan het opleidingsplan, het opvolgingsbeleid en het evaluatiebeleid in het professionaliseringsplan.

Zelfevaluatie

Het bestuur kijkt elk jaar of het zijn taken goed heeft uitgevoerd. Dat heet een zelfevaluatie. Om de paar jaar gebeurt dit heel uitgebreid. In 2013 was de zelfevaluatie uitgebreid. Van elk bestuurslid is een profiel gemaakt. In dat profiel staat wat een bestuurder goed en minder goed kan. Alle profielen samen geven een beeld van het hele bestuur. Dus welke dingen het bestuur goed kan. En welke dingen het bestuur nog moet verbeteren. Ook werd de rol van de commissies en andere organen onderzocht. En hoe deze commissies en organen het bestuur het beste kunnen ondersteunen.

Naleving wet- en regelgeving

Het PWRI heeft in 2013 wet- en regelgeving zo goed mogelijk gevolgd. Hierover zijn dan ook geen uitgebreide discussies met de toezichthouders geweest. Ook zijn in 2013 geen boetes aan het PWRI opgelegd.

‘Vanaf papier leest beter dan vanaf scherm. Fijn dat het PWRI daarmee rekening houdt.’

Marjolein Booi, assistent-leidinggevende in de catering op het stadskantoor in Alphen aan den Rijn

5. Communicatie

Als ik vragen heb, waar kan ik dan terecht?

→ **Pieter Oudenaarden, bestuurslid en voorzitter communicatiecommissie:**

‘Communiceren over pensioenen is best lastig. Het is een moeilijk onderwerp. En voor veel mensen is pensioen iets wat nog heel ver weg is. Daar zijn ze nu niet mee bezig. Wij vinden het belangrijk dat mensen wel af en toe kijken naar hun pensioen. Want sommige mensen schrikken als ze met pensioen gaan. Omdat hun pensioen lager is dan ze dachten. Ze weten bijvoorbeeld niet dat trouwen en daarna scheiden gevolgen heeft voor het pensioen. Of dat het pensioen lager is als ze minder dan veertig jaar hebben gewerkt. Die informatie staat op het uniform pensioenoverzicht (UPO). Dat is dus een belangrijk document. Daarom besteedden we daar in 2013 veel aandacht aan. We stuurden onze deelnemers een leuke kaart. Om alvast te vertellen dat ze het UPO gingen ontvangen. Het is belangrijk om goed na te denken over communicatie. Wij doen dat. Daarom hebben we in 2013 een onderzoek gedaan. Om precies te weten wat onze deelnemers willen. En hoe wij onze boodschap het beste kunnen overbrengen. Dat onderzoek is heel waardevol. Het helpt ons om onze communicatie te verbeteren. Wij hebben bijvoorbeeld geleerd dat onze deelnemers niet zo van communiceren via internet houden. Ze krijgen informatie liever per post. Toch vinden wij het fijn als de deelnemers internet wat vaker gebruiken. Wij willen proberen dat te veranderen. Daarom gaan we in 2014 onze website verder verbeteren. Zodat we mensen sneller kunnen informeren en ze gemakkelijker vinden wat ze zoeken.’

Voor deelnemers is goede informatie belangrijk: over hun pensioenregeling, over de beleggingsresultaten van het fonds en over grote veranderingen. In 2013 besteedde het PWRI veel aandacht aan communicatie. Méér dan wettelijk verplicht is. Belangrijke onderwerpen waren de dekkingsgraad en het uniform pensioenoverzicht (UPO). Ook wil het PWRI de stem van zijn doelgroepen in de communicatie laten doorklinken. Uw stem dus. De twee video's waarin een deelnemer een bestuurslid interviewt zijn hier een goed voorbeeld van. Net als het filmpje over het UPO. Maar het kan altijd beter. Daarom vond in 2013 een groot communicatieonderzoek plaats. In dit hoofdstuk leest u over de communicatieplannen van het PWRI. En over de belangrijkste communicatieactiviteiten in 2013.

Communicatiebeleidsplan 2013-2016

In 2012 maakte het PWRI een communicatiebeleidsplan voor de periode 2013-2016. Dit beleidsplan is de basis voor de communicatie. Hierin staan de strategische uitgangspunten. Bijvoorbeeld hoe het PWRI zich wil presenteren. En hoe het PWRI het pensioenbewustzijn kan vergroten. In het beleidsplan staat ook dat het PWRI deelnemers zichtbaarder wil maken en werkgevers beter wil bedienen. Hoe het PWRI dat doet, is uitgewerkt in het communicatiejaarplan. In 2013 communiceerde het PWRI volgens deze strategische uitgangspunten.

Communicatiejaarplan

Op basis van het communicatiebeleidsplan maakt het PWRI ieder jaar een communicatiejaarplan. Het jaarplan beschrijft de communicatieactiviteiten voor dat jaar. Het is de vertaling van strategie (beleidsplan) naar concrete activiteiten. Bijvoorbeeld: Welke communicatiemiddelen gebruiken we? Wie zijn de doelgroep en wat is het doel van de communicatie? En hoe duur mag het zijn? Alle communicatieactiviteiten van het PWRI in 2013 pasten in het jaarplan 2013.

In 2013 maakte het PWRI het communicatiejaarplan voor 2014. Op 27 september 2013 keurde de communicatiecommissie het communicatiejaarplan 2014 goed. In het jaarplan 2014 stelt het PWRI belangrijke vragen voor het komende jaar:

- Hoe kan communicatie bijdragen aan het vertrouwen van de doelgroepen?
- Hoe kan communicatie bijdragen aan het betaalbaar houden van de pensioenen?
- Hoe kan communicatie bijdragen aan veranderingen die nodig zijn?

Vertrouwen is belangrijk. Deelnemers en gepensioneerden kunnen erop vertrouwen dat het PWRI er alles aan doet om de premies betaalbaar en de pensioenen zo hoog mogelijk te houden. Het PWRI geeft vertrouwen door inzicht te bieden in persoonlijke gevolgen. Bijvoorbeeld met concrete voorbeelden. De kernboodschap in alle communicatie is: Er verandert veel. Daarom zorgt het PWRI voor eerlijke en duidelijke informatie. Het PWRI doet zijn best voor u.

Herstelplan

Eind 2013 eindigde het kortetermijnherstelplan van het PWRI. Volgens dat plan moest de dekkingsgraad op 31 december 2013 104,1% zijn. Dat was spannend. Want als de dekkingsgraad lager was, moest het PWRI korten op de pensioenen. Dat betekent dat de pensioenen dan lager waren geworden. De dekkingsgraad van het PWRI was op 31 december 2013 gelukkig 109,0%.

Het PWRI publiceerde elke maand de dekkingsgraad op de website. Ook besteedde het PWRI in oktober 2013 extra aandacht aan de dekkingsgraad. Dit gebeurde in de Flits en in een video-interview met voorzitter Xander den Uyl. Het PWRI bereidde zich ook vast voor op de gevolgen van een te lage dekkingsgraad. In een communicatieplan beschreef het PWRI hoe het de deelnemers en gepensioneerden dan zou informeren.

Klankbordgroepen

In 2013 waren er drie bijeenkomsten met de klankbordgroep deelnemers. Ook waren er drie bijeenkomsten met de klankbordgroep werkgevers. Voor het PWRI zijn de klankbordgroepen

belangrijk. Zij geven een goed beeld van de mening van deelnemers en werkgevers over hoe de boodschap van het PWRI overkomt.

Klankbordgroep deelnemers

Met de deelnemers sprak het PWRI over:

- het populair jaarverslag;
- de opzet en uitvoering van het communicatieonderzoek;
- de Flits.

Klankbordgroep werkgevers

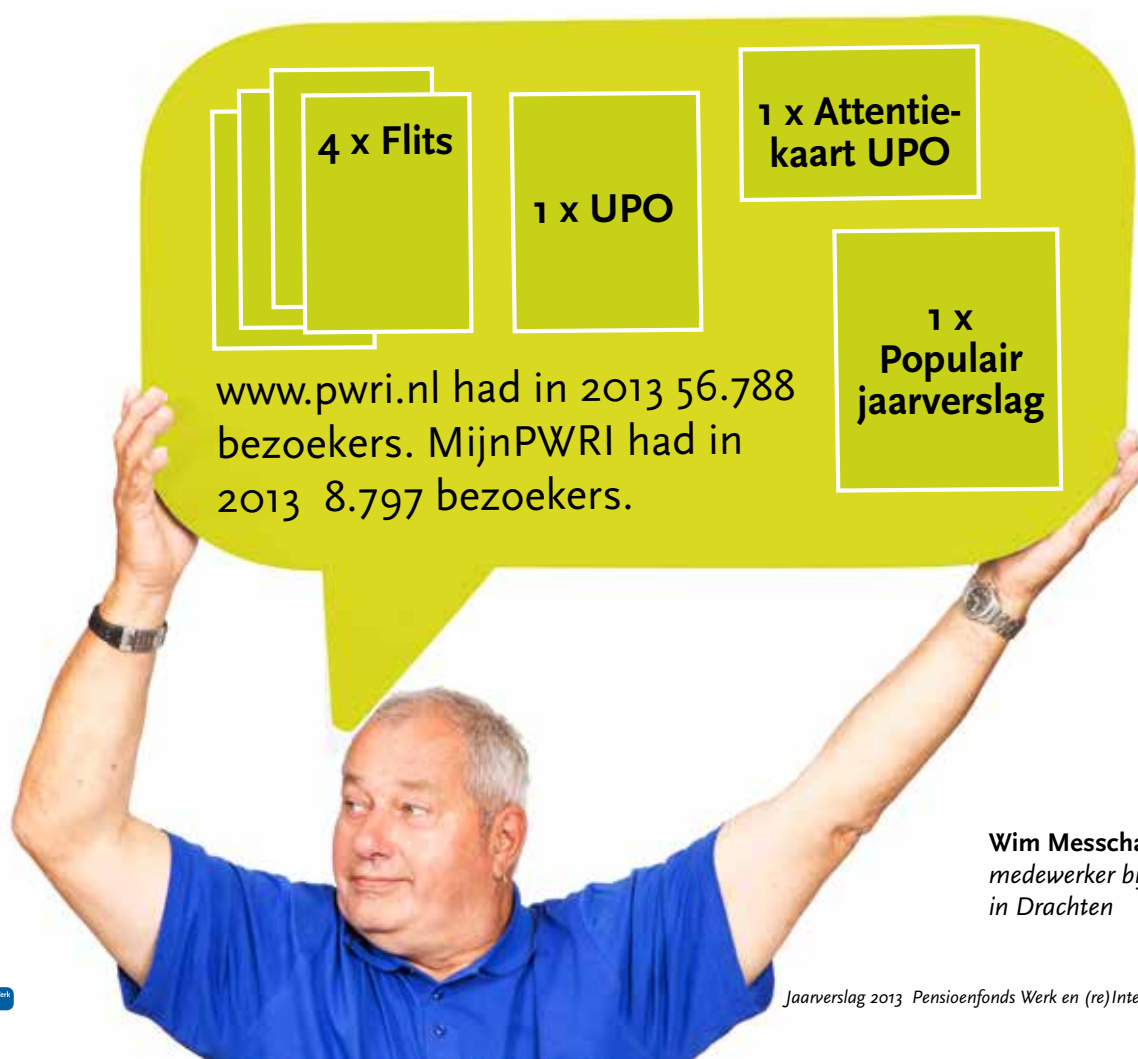
Met de werkgevers sprak het PWRI over:

- de werkgeversbijeenkomsten;
- de opzet en uitvoering van het communicatieonderzoek;
- de (digitale) nieuwsbrieven.

Communicatieonderzoek

Wat vinden deelnemers en gepensioneerden zelf van de communicatie? Het PWRI wil het graag weten. Daarom vond in 2013 een uitgebreid onderzoek plaats. Eerst wilde het PWRI weten welke vorm van onderzoek het beste bij zijn deelnemers past. De klankbordgroep,

Zo onderhielden wij contact met u:

Wim Messchaert,
medewerker bij Caparis
in Drachten

deelnemers, werknemers van Werkvoorzieningschap Oostelijk Zuid-Limburg (WOZL) en werknemers van Atlant Groep Helmond deden mee aan een test. Ze keken bijvoorbeeld naar de vragenlijst: Zijn de vragen te begrijpen? Is het onderzoek niet te lang? Deze test leverde nuttige informatie op. Het PWRI besloot de aanpak te veranderen. Want eerst wilde het PWRI het onderzoek online doen. Uit de test bleek dat deelnemers dit niet prettig vinden. Daarom kregen alle deelnemers een papieren vragenlijst via de post. Wie wilde, mocht de vragenlijst online invullen, op www.pwri.nl. Dit was een goede verandering. Dat ziet u in de tabel hieronder.

Resultaten communicatieonderzoek

Deelnemers

8.983 deelnemers kregen een uitnodiging
123 deelnemers reageerden via internet (1,4%)
1.003 deelnemers vulden het boekje in en stuurden het terug (11,2%)
Totaal: 1.126 deelnemers (12,53%)

Gepensioneerden

6.029 gepensioneerden kregen een uitnodiging
113 gepensioneerden reageerden via internet (1,9%)
1.716 gepensioneerden vulden het boekje in en stuurden het terug (28,5%)
Totaal: 1.829 gepensioneerden (30,33%)

De 5 P's van de PWRI-communicatie

Het communicatieonderzoek leverde bruikbare informatie op. Bijvoorbeeld dat veel deelnemers het PWRI kennen en vertrouwen in het fonds hebben. Maar ook dat veel deelnemers niet genoeg weten over hun pensioenregeling. Het PWRI leerde ook dat werkgevers een actievere rol kunnen spelen in de informatievoorziening. Verder kwam het PWRI veel te weten over de beste manier om met zijn deelnemers te communiceren. Die manier is nu bekend als 'de 5 P's van de PWRI-communicatie':

- Papier: papier is de beste manier om deelnemers en gepensioneerden te bereiken.
- Persoonlijk: deelnemers en gepensioneerden vinden contact met mensen prettig (direct of via de telefoon).
- Plaatjes: deelnemers en gepensioneerden vinden visuele ondersteuning prettig.
- Post: met communicatie door de brievenbus heeft het PWRI het beste bereik.
- Platslaan: het PWRI moet de communicatie eenvoudig houden.

Communicatieactiviteiten in 2013

Flits

Het PWRI breidde de Flits uit van 4 naar 6 pagina's. Ook voegde het fonds vaste rubrieken toe om deelnemers meer zichtbaar te maken. Een voorbeeld is de rubriek 'De werkplek van...'. Deelnemers ontvingen de Flits vaker. In plaats van twee keer per jaar was dat vier keer per jaar. Gepensioneerden krijgen vanaf 2014 een keer per jaar een eigen Flits toegestuurd.

Uniform pensioenoverzicht (UPO)

Het PWRI vindt het uniform pensioenoverzicht (UPO) een belangrijk communicatiemiddel. Daarom besteedde het PWRI hier extra aandacht aan. Alle deelnemers kregen een persoonlijke kaart. Hierop stond dat ze het UPO binnenkort zouden ontvangen. Ook verwees de kaart naar www.pwri.nl. Daar konden de deelnemers een instructiefilmpje vinden. Het filmpje neemt de deelnemer mee langs de onderwerpen op het UPO. Wat staat erin? En wat

betekent dat? De kaart was succesvol. Het filmpje was het meest bekeken onderdeel van de website in de periode dat het UPO werd verzonden.

Populair jaarverslag

Het populair jaarverslag 2012 kreeg extra aandacht in 2013. Actieve deelnemers en gepensioneerden ontvingen een exemplaar via de post. Het populair jaarverslag 2012 laat deelnemers zien, in hun werksituatie en in hun privésituatie. Met foto's en tekeningen. Het populair jaarverslag 2012 staat ook op www.pwri.nl. Hieraan zijn extra filmpjes toegevoegd en interviews die beluisterd kunnen worden.

Website

De website www.pwri.nl houdt iedereen op de hoogte van actualiteiten. Bezoekers vinden er ook achtergrondinformatie. Per maand verschenen ongeveer drie nieuwsberichten op de site. In 2013 bezochten 56.788 mensen www.pwri.nl.

Het PWRI onderzoekt steeds hoe de communicatie beter kan.

Verbetering website

Het PWRI wil zijn website beter laten aansluiten bij de wensen van de bezoekers. Dat gebeurt op drie manieren:

- beter meten;
- de toegankelijkheid verhogen;
- de inhoud verbeteren.

Het PWRI houdt bij welke informatie deelnemers het meest bekijken op de website. En een online enquête vraagt bezoekers direct na het bezoek naar hun ervaring. Verder is de toegankelijkheid verbeterd. Deelnemers kunnen nu beter zoeken. Ook deed het PWRI een gebruikerstest: hoe zoeken deelnemers naar het antwoord op hun vragen? De resultaten gebruikt het PWRI voor verbeteringen. Het PWRI richtte de homepage opnieuw in. En gebruikt nu ook video's in de onlinecommunicatie. In 2013 werden drie video's gemaakt en op www.pwri.nl geplaatst. Ook voegt het PWRI binnenkort geluid toe aan belangrijke documenten. Dan kunt u bijvoorbeeld de Flits ook beluisteren op www.pwri.nl. In 2014 verbetert het PWRI de website verder.

Pensioenplanner: MijnPWRI

In 2013 gebruikten meer mensen MijnPWRI. Er waren 2.742 unieke bezoekers. Zij logden één of meer keer in. Het totale aantal bezoekers van MijnPWRI in 2013 was 8.797.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

De Wet versterking bestuur pensioenfondsen is een nieuwe wet. Onderdeel van de wet is een nieuw verantwoordingsorgaan. Hierin zitten straks zeven deelnemers, drie gepensioneerden en vijf werkgevers. Het PWRI organiseerde verkiezingen en voerde campagne. Zo probeerde het PWRI de deelnemers en de gepensioneerden meer bij het fonds te betrekken. De campagne startte in 2013. In december 2013 verstuurde het PWRI een extra Flits. Met alle informatie over de verkiezingen in februari en maart 2014. Het PWRI maakte ook een speciale verkiezingswebsite. Deze was te bereiken via www.pwri.nl.

Pensioen3daagse

Rondom de Pensioen3daagse organiseerde het PWRI in oktober 2013 vier werkgeversbijeenkomsten. In Rotterdam, Roermond, Amsterdam en Meppel kwamen 91 vertegenwoordigers van werkgevers naar de bijeenkomsten. Samen vertegenwoordigden zij 50 werkgevers, met in totaal iets meer dan 47.000 werknemers. Dat is bijna 50% van alle actieve deelnemers.

‘De koersen op de beurs gingen de laatste jaren op en neer. Hoe gaat het PWRI daarmee om?’

André van der Ven, hovenier bij WOZL in Kerkrade

6. Vermogensbeheer

Waarom belegt het PWRI mijn geld?

→ Kees de Wit, bestuurslid en voorzitter beleggingscommissie:

‘Het PWRI voert de pensioenregeling namens de sociale partners uit. Wij zorgen dat er genoeg geld is om alle pensioenen te kunnen uitbetalen. Nu en in de toekomst. Dat kan alleen als we beleggen. Het pensioen dat u krijgt, bestaat voor het grootste deel uit rendement op de beleggingen. Rendement is het geld dat we verdienen met beleggen. Dat beleggen moeten we wel goed en verstandig doen. Daarom denken we daar veel over na. Met het hele bestuur hebben we uitgangspunten bedacht. Dat zijn onze investment beliefs, de beleggingsovertuigingen. Wij nemen dus nooit zomaar een besluit. We kijken altijd of het bij onze uitgangspunten past. Ook maken we het niet te moeilijk. Een goed voorbeeld is de verdeling 50-50-50. Dit betekent dat het PWRI voor 50% in aandelen belegt, voor 50% in vastrentende waarden en dat het PWRI het renterisico voor 50% afdekt. Dit is een eenvoudige strategie. We houden de verschillende risico's goed in evenwicht. Want bij beleggen horen ook risico's. We zijn nu onderweg naar een betere financiële situatie. Maar we zijn er nog niet. Het PWRI heeft nog niet genoeg buffers. Een buffer is een spaarpotje. Om bijvoorbeeld plotselinge tegenvallers op te vangen. We willen onze buffers zo snel mogelijk op orde hebben.’

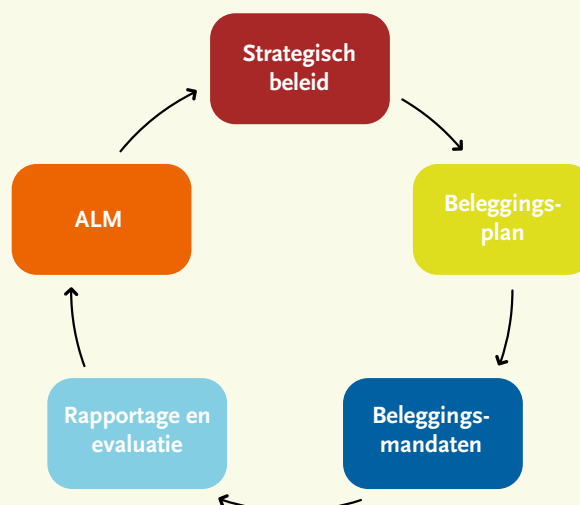
In het vermogensbeheer staan de belangen van de deelnemers centraal. Op korte en lange termijn. Het beleggingsbeleid is belangrijk in het vermogensbeheer. Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid. Vermogensbeheerders voeren het beleggingsbeleid uit. Het PWRI heeft twee vermogensbeheerders. F&C beheert het grootste deel van de beleggingen. Syntrus Achmea Real Estate & Finance beheert de beleggingen in vastgoed en hypotheek. Het is belangrijk dat de beleggingen van het fonds rendement opleveren. Maar het is ook belangrijk dat het fonds niet te veel risico neemt. Het bestuur van het PWRI besteedt veel aandacht aan het beleggingsbeleid en aan risicomanagement. Meer informatie over het risicomanagement leest u in het hoofdstuk Risicomanagement. In dit hoofdstuk leest u wat het beleggingsbeleid van het PWRI is. En wat de resultaten van de beleggingen waren. Die zijn bepaald volgens de grondslagen van actuele waarde. Ook vindt u hier welke ontwikkelingen in de wereld invloed hadden op de beleggingen van het PWRI.

Nieuw strategisch beleggingsbeleid

In 2013 zette het PWRI de eerste stappen naar een nieuw strategisch beleggingsbeleid. Dit beleid is gebaseerd op de ALM-studie uit 2012. Een ALM-studie beoordeelt het

Asset liability management (ALM)

Het PWRI doet elke drie jaar een asset liability management-studie (ALM-studie). Dit is een toekomstverkenning die 15 jaar vooruit kijkt. De ALM-studie bekijkt hoe de financiële positie van het fonds zich mogelijk ontwikkelt. Dat doet de studie op verschillende manieren. Want de studie houdt rekening met verschillende omstandigheden. De ALM-studie kijkt bijvoorbeeld wat er gebeurt als het heel slecht gaat op de beurzen. Of wat er gebeurt als de rente flink stijgt of daalt. Zo begrijpt het bestuur beter welke risico's het pensioenfonds loopt. En hoe beleidskeuzes die risico's kunnen beïnvloeden. De laatste ALM-studie vond plaats in 2012.

pensioenbeleid (de pensioenregeling), het premiebeleid (de manier van financieren), het toeslagbeleid en het beleggingsbeleid in samenhang. Het bestuur dacht vervolgens goed na over de risico's die het PWRI wel of niet kan lopen. De uitgangspunten voor het beleggingsbeleid van het PWRI waren daarbij belangrijk. Die uitgangspunten noemt het PWRI de beleggingsovertuigingen.

Het PWRI wil vanaf 1 januari 2015 helemaal volgens het nieuwe strategisch beleggingsbeleid werken. Dan moet de samenstelling van de beleggingsportefeuille (de beleggingsmix) bestaan uit 50% vastrentende waarden (obligaties) en 50% zakelijke waarden (aandelen en vastgoed). Het risicoprofiel van deze beleggingsmix is hoger dan het risicoprofiel van de oude beleggingsmix. Dat komt door twee veranderingen:

- de lagere renteafdekking van 50% (was eerst 75%);
- de mix bevat meer zakelijke waarden (was eerst 40%).

Het PWRI groeit in twee jaar naar de nieuwe beleggingsmix toe. Dat is een relatief lange periode. Daarvoor koos het bestuur bewust. Het bestuur schat de kortetermijnrisico's in de huidige economische omstandigheden nog hoog in. Dit is ongunstig voor het hogere risicoprofiel van de nieuwe beleggingsmix. In het hoofdstuk Risicomanagement leest u meer over deze keuze van het bestuur.

Beleggingsovertuigingen

De beleggingsovertuigingen of investment beliefs zijn de uitgangspunten voor het beleggingsbeleid van het PWRI. Het PWRI heeft zes investment beliefs:

1. Het PWRI is een langetermijnbelegger

Het PWRI heeft langjarige verplichtingen. Het fonds houdt ook rekening met de kortetermijnrisico's, maar richt het beleggingsbeleid vooral op de lange termijn. Daarom legt het PWRI bij de beoordeling van de resultaten de nadruk op de resultaten op de lange termijn.

2. De beleggingen sluiten aan bij de pensioenverplichtingen en de (reële) ambities

Het PWRI belegt om zo goed mogelijk aan zijn verplichtingen te kunnen voldoen. En om de reële ambities waar te kunnen maken. Zoals toeslag verlenen. Daarom sluit de verdeling over verschillende vermogenscategorieën zo goed mogelijk aan bij de verplichtingen en de toeslagambitie. Het PWRI gaat uit van een hoger rendement op zakelijke waarden dan op vastrentende waarden. Tegelijkertijd beseft het PWRI dat dit soms tijdelijk anders kan uitpakken. Daar houdt het PWRI rekening mee. Toch vindt het PWRI een te defensief beleggingsbeleid niet verstandig. Daarom wil het bestuur de komende jaren geleidelijk 50% van de portefeuille beleggen in zakelijke waarden.

3. Er bestaat een premie voor minder liquide beleggingen

Het PWRI wil op de lange termijn een beter rendement per eenheid risico. Daarom kiest het PWRI bewust ook voor beleggingen in minder liquide vermogenscategorieën. Liquide betekent dat het fonds het belegde geld snel in handen kan hebben. Voorbeelden van minder liquide vermogenscategorieën zijn vastgoed en directe beleggingen in ondernemingen.

4. Houd het eenvoudig!

Het PWRI belegt alleen in vermogenscategorieën waarvan het bestuur de hoofdlijnen kan uitleggen. Deze benadering voorkomt dat het PWRI te ingewikkelde beleggingen koopt. In ingewikkelde beleggingen kunnen extra risico's en kosten verscholen zitten. De organisatie en de bijbehorende interne en externe deskundigheid sluiten hierop aan.

5. Markten met een hoge reële groei leveren een hoger rendement

Het PWRI investeert ook in categorieën met een hoog reëel groeipotentieel. Dit zijn bijvoorbeeld opkomende markten en op groei gerichte ondernemingen. Het PWRI verwacht zo op de lange termijn een hoger rendement te behalen.

6. Maatschappelijk verantwoord beleggen is belangrijk

Het PWRI denkt bij het beleggen van de pensioengelden aan mens en milieu. Beleggingen toetst het PWRI aan de uitgangspunten van het maatschappelijk verantwoord beleggen.

Match- en returnportefeuille

De beleggingsportefeuille van het PWRI heeft een matchportefeuille en een returnportefeuille. Beide portefeuilles worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De matchportefeuille bestaat uit beleggingen die de verplichtingen afdekken. De verplichtingen zijn alle opgebouwde pensioenaanspraken bij elkaar. Met de matchportefeuille vermindert het fonds ook het risico van beleggingen op de verplichtingen. De beleggingen in de matchportefeuille zijn afgestemd op de kenmerken van de verplichtingen. Bijvoorbeeld de looptijdverdeling en de rentegevoeligheid. De matchportefeuille bestaat uit de LDI-portefeuille. LDI staat voor Liability driven investments. Dat zijn staatsobligaties, bedrijfsobligaties en hypotheek. Met de returnportefeuille wil het PWRI rendement krijgen. Zodat het fonds toeslag kan verlenen en de regeling betaalbaar kan houden. In de returnportefeuille zitten bijvoorbeeld aandelen, converteerbare obligaties, high-yieldobligaties, obligaties opkomende landen, onroerend goed, alternatieve investeringen en grondstoffen. Converteerbare obligaties zijn obligaties die na verloop van tijd kunnen worden omgezet (geconverteerd) in aandelen. High-yieldobligaties zijn obligaties met een hoger rendement, maar ook een hoger risico.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Sinds 2004 is maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een onderdeel van het beleggingsbeleid van het PWRI. Dat betekent dat het PWRI niet alleen naar financiële aspecten van beleggingen kijkt. De mens, het milieu en duurzaam ondernemen zijn ook heel belangrijk. Het PWRI houdt zich aan de wettelijke verplichtingen en volgt de maatschappelijke ontwikkelingen. Wettelijke verplichtingen zijn bijvoorbeeld vastgelegd in de Corporate Governance Code (Code Tabaksblad). En de Verenigde Naties (VN) hebben in 2006 de Principles for Responsible Investment (VNPRI) vastgelegd. Het PWRI ondertekende beide richtlijnen.

De vermogensbeheerder van het PWRI moet met bepaalde zaken rekening houden voordat hij in een financieel product belegt. Die zaken heeft het PWRI vastgesteld. Bijvoorbeeld: Hoe gaat het bedrijf met het milieu om? Is het bestuur van het bedrijf deskundig? Neemt het bedrijf zijn verantwoordelijkheid richting de maatschappij? Als belegger heeft het PWRI spreek- en stemrecht op vergaderingen van aandeelhouders. Het PWRI gebruikt dit recht actief. De vermogensbeheerder van het PWRI stemt namens het PWRI. Ook voeren de vermogensbeheerders van het PWRI gesprekken met ondernemingen waarin het PWRI belegt. Dit heet 'engagement', wat in het Nederlands 'betrokkenheid' betekent.

Onderwerpen in 2013

In 2013 bracht het PWRI bijvoorbeeld arbeidsomstandigheden bij ondernemingen onder de aandacht. Toen Rana Plaza in Bangladesh instortte en ruim 1.100 mensen omkwamen, kreeg het onderwerp nog extra nadruk. Het PWRI drong bij het Ethical Trading Initiative (ETI) aan op een sectorbreed veiligheidsinitiatief. Het ETI riep haar leden vervolgens op om het nieuwe 'Accord on Fire & Building Safety' in Bangladesh te ondertekenen. Dit is een akkoord voor brand- en bouwveiligheid. Ook ondertekende het PWRI een gezamenlijke beleggersverklaring. De verklaring roept op tot sterker beheer om gebeurtenissen als het instorten van Rana Plaza in Bangladesh te voorkomen.

Het PWRI besteedde in 2013 ook aandacht aan duurzame werkwijzen in de landbouwketen. Want voedselprijsinflatie en -volatiliteit hebben veel invloed op de wereldeconomie en de maatschappij. Andere onderwerpen waren duurzame financiering van schaliegas, beloning bij banken, klimaatonderhandelingen, olieboringen in het Poolgebied en ondernemingsbestuur in landen als Japan en Italië. Vanzelfsprekend houdt het PWRI zich aan het wettelijk verbod op het beleggen in clustermunitie.

In de media is steeds vaker aandacht voor het MVB-beleid van pensioenfondsen. Het PWRI heeft een helder en transparant MVB-beleid. Het beleid richt zich vooral op het ontdekken en verminderen van duurzaamheidsrisico's. Het PWRI stelt elk jaar doelstellingen vast en voert gesprekken met bedrijven waarin het investeert. De vermogensbeheerder stuurt regelmatig verslagen. Daarin staat waarover gesproken is met bedrijven. En wat de resultaten van die gesprekken zijn. Het PWRI toetst het beleid regelmatig. Dan kijkt het PWRI of het nog klopt met ontwikkelingen in de markt. En of het aan de wensen en eisen van het fonds voldoet. Wanneer nodig past het PWRI het beleid aan. In 2014 kijkt het PWRI welke vervolgstappen mogelijk zijn binnen het MVB-beleid. Voorbeelden zijn het actief meten van risico's op het gebied van milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur. Het PWRI wil deze onderwerpen meenemen in de reguliere beleggingsprocessen en de managersselectie. Een ander belangrijk onderwerp voor 2014 is diversiteit bij ondernemingen. Het PWRI richt zich dan vooral op de versterking van de positie van mensen met een arbeidsbeperking. Voorbereidingen hiervoor deed het PWRI in 2013. Alle 28 beursgenoteerde Nederlandse bedrijven in de portefeuille van het PWRI kregen een brief. Het gaat om bedrijven in de financiële sector, uitgeverij, uitzendbranche, olie en gas, voedingsmiddelen en dranken.

Terugblik op de beleggingsportefeuille in 2013

Twee belangrijke ontwikkelingen droegen in 2013 bij aan de verbetering van de dekkingsgraad van het PWRI:

- het rendement op aandelen;
- de stijging van de rente.

Aandelen

De aandelen deden het vooral goed in de Verenigde Staten. Daar kwam het vertrouwen in het bedrijfsleven sterk terug. De Amerikaanse beurs profiteerde hiervan en steeg met ongeveer 30%. Het PWRI profiteerde hier ook van. Het rendement van de portefeuille Amerikaanse aandelen steeg met 32%. Ook Europese aandelen hadden een mooi rendement. De representatieve MSCI Europe index steeg 20%. Het rendement van de Europese aandelenportefeuille van het PWRI lag hier zelfs nog ruim boven. Dat rendement was ruim 24%. Teleurstelling kwam uit de opkomende landen. Dat zijn landen als China, Brazilië en Rusland. Vooral landen met tekorten op de lopende rekening en te grote begrotingstekorten hadden het moeilijk. Beleggers haalden een deel van hun geld terug uit de opkomende landen. Daardoor daalde de waarde van dit deel van de aandelenportefeuille van het PWRI met ruim 5%. Het PWRI heeft op sommige beleggingscategorieën goede rendementen gehaald. Toch is het totale fondsrendement 2%. Dit komt doordat vastrentende waarden in 2013 zijn gedaald.

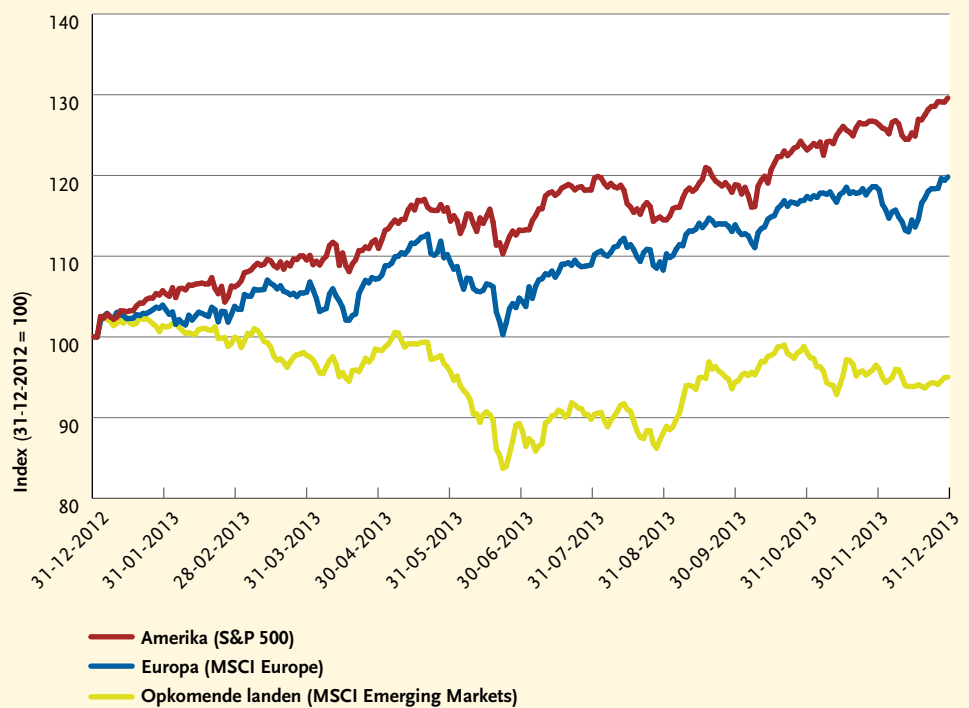
Zo zijn de beleggingen van het fonds verdeeld:

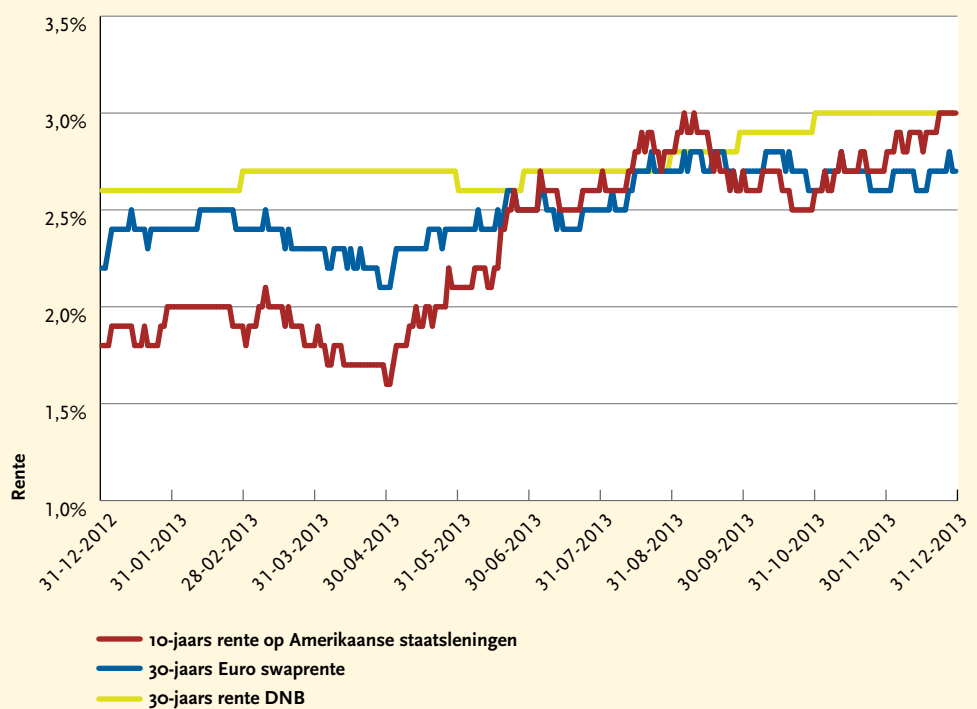
<i>Bedragen in miljoenen</i>	2013	2012
Overheidsinstellingen	1.427	1.355
Beleggingsinstellingen	107	108
Financiële instellingen	1.248	1.671
Handel en industriële bedrijven	1.705	1.563
Nutsbedrijven	152	322
Vastgoed	481	453
Andere instellingen	1.015	425
Totaal	6.135	5.897

Danielle van Velden,
productiemedewerker
bij Wial in Etten Leur

Aandelenontwikkeling 2013

Renteontwikkeling 2013

Rente

De stijging van de rente was gunstig voor de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Eind 2013 was de dekkingsgraad 109,0%; begin 2013 was de dekkingsgraad nog 102,5%. De rentestijging was een gevolg van de verwachting dat de Fed haar stimulerende maatregelen zou gaan afbouwen. De Fed is de Federal Reserve. Dat is de centrale bank van de Verenigde Staten. Tegelijkertijd daalde de inflatie, vooral in Europa. Dat is gunstig voor de koopkracht van de pensioenaanspraken. In de jaarrekening leest u wat het effect van de rente op de dekkingsgraad was.

De stijging van de rente was gunstig voor de dekkingsgraad van het PWRI.

Overige categorieën

De eurozone kwam in het tweede kwartaal van 2013 uit de recessie maar het herstel bleef kwetsbaar. De renteversillen tussen landen als Spanje en Italië aan de ene kant en Duitsland aan de andere kant daalden flink in 2013. Dit was goed voor het rendement van de portefeuille van het PWRI. Want het PWRI belegt in staatsleningen van de niet-kernlanden. Dit rendement kwam uit op 8,5%. Het rendement op de staatsleningen van de kernlanden bleef steken op -1,2%.

Opkomende landen hadden te maken met afwaarderingen van de kredietkwaliteit. De vorige jaren waren er juist nog opwaarderingen geweest. Het jaar 2013 was dan ook slecht voor de beleggingscategorie Emerging Market Debts. Vooral de beleggingen in lokale valuta daalden flink. Daardoor kwam het rendement van deze categorie uit op -14%.

De prijzen van grondstoffen daalden licht in 2013. De olieprijs was betrekkelijk stabiel, maar de prijs van goud en sommige andere metalen daalde flink. Ook de agrarische prijzen daalden behoorlijk, bijvoorbeeld van maïs. Het jaarrendement van deze beleggingscategorie kwam daarom laag uit, op bijna -10%.

Match en return

De verschillende doelstellingen van de match- en returnportefeuille (zie hierboven) waren goed zichtbaar in de rendementen. De returnportefeuille had in 2013 een positief rendement. Dit kwam onder andere door de forse koersstijgingen op de aandelenmarkten. Tegelijkertijd leidde de gestegen rente tot negatieve rendementen binnen de matchportefeuille. Hierdoor droeg de LDI-portefeuille negatief bij aan het portefeuillerendement. De LDI-portefeuille droeg wel duidelijk bij aan het verminderen van het risico van de beleggingen op de verplichtingen. En dat is precies het doel van deze beleggingen in de matchportefeuille. De totale beleggingsportefeuille van het PWRI haalde in 2013 een rendement van 1,97%. Het belegd vermogen groeide aan tot ruim € 6 miljard. De verplichtingen van het pensioenfonds daalden als gevolg van de gestegen rente.

Het PWRI besloot de renteafdekking onveranderd te laten. Mocht de rente verder oplopen dan voert het PWRI de renteafdekking ook op. Dit gebeurt in overeenstemming met een staffel die het bestuur hiervoor vaststelde. De rente is in 2013 uiteindelijk enigszins gestegen vergeleken met de rente begin 2013. Hierdoor daalde de waarde van de beleggingen in de matchportefeuille. Dit is in lijn met het doel van deze portefeuille: het verminderen van het risico van renteschommelingen op de verplichtingen.

De tabel toont de beleggingen eind 2013 in procenten en de eindstanden in 2012 en 2013 in duizenden euro's:

Categorie	Weging	Belegd Vermogen (x € 1.000)	
	31-12-2013	31-12-2013	31-12-2012
Returnportefeuille	60,00%	3.681.965	3.096.307
Matchportefeuille	40,00%	2.452.877	2.800.580
Totaal portefeuille	100%	6.134.842	5.896.887
Liquide returnportefeuille			
Aandelen	58,80%	1.889.738	1.537.086
Converteerbare obligaties	12,50%	402.755	311.628
Grondstoffen	6,00%	192.515	159.133
Obligaties	22,70%	729.680	595.201
Liquide middelen		273	6.282
Totaal liquide returnportefeuille	100%	3.214.961	2.609.330
Illiquide returnportefeuille			
Onderhandse leningen	0,00%	94	116
Vastgoed SAREF	82,50%	385.361	403.188
Private Equity	17,40%	81.192	71.337
Afbouwportefeuille	0,10%	357	12.336
Totaal illiquide returnportefeuille	100%	467.004	486.977
Totaal returnportefeuille	100%	3.681.965	3.096.307
Matchportefeuille			
Euro staatsleningen kernlanden	11,20%	275.617	248.173
Euro staatsleningen niet-kernlanden	5,80%	142.650	165.404
Bedrijfsleningen	30,70%	750.478	672.201
Hypotheken	12,60%	310.097	308.100
Staatsleningen onderpand	12,40%	305.377	407.017
LDI	27,30%	669.465	784.816
Rentederivaten	0,00%	0	215.294
Valutaderivaten	0,00%	-807	-426
Totaal matchportefeuille	100%	2.452.877	2.800.580

Het PWRI zet het rendement van de portefeuille af tegen een meetlat. Zo'n meetlat heet een benchmark. Dit gebeurt om de resultaten te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille in 2013 was 1,97%. De benchmark was 1,18%. Dit betekent dat het PWRI een 'outperformance' had van 0,79%. Een outperformance is hetzelfde als een beter resultaat. Het PWRI heeft dus extra rendement gehaald.

In de tabel staan de rendementen per categorie, van het fonds en van de benchmark.

	Fonds	Benchmark	Vershil*)
Returnportefeuille			
Aandelen	15,42%	14,09%	1,17%
Converteerbare obligaties	14,46%	12,16%	2,05%
Obligaties**)	-1,20%	-1,26%	0,05%
Grondstoffen	-10,93%	-9,78%	-1,27%
Liquide middelen	0,00%	0,00%	0,00%
Totaal liquide returnportefeuille	9,38%	8,42%	0,89%
Illiquide returnportefeuille			
Onderhandse leningen	1,17%	2,08%	-0,90%
Direct vastgoed	1,09%	1,09%***)	
Private equity	0,63%	0,63%	0,00%
Afbouw portefeuille	12,16%	12,16%	12,16%
Totaal illiquide returnportefeuille	1,27%	1,27%	0,00%
Totaal returnportefeuille	8,19%	7,37%	0,76%
Matchportefeuille			
Euro staatsleningen kernlanden	-1,22%	-1,56%	0,34%
Euro staatsleningen niet-kernlanden	8,47%	7,76%	0,66%
Bedrijfsleningen	0,58%	-0,27%	0,86%
Hypotheken	3,78%	-0,29%	4,08%
Staatsleningen onderpand	-4,94%	-5,11%	0,18%
LDI	-17,41%	-17,41%	0,00%
Rentederivaten****)	-7,36%	-7,36%	0,00%
Totaal matchportefeuille	-5,60%	-6,37%	0,82%
Totale portefeuille	1,97%	1,18%	0,79%

*) Om de relatieve performance te berekenen gebruikt het PWRI een methodiek op geometrische basis en niet op rekenkundige basis.

De methodiek voor de berekening van het fondsrendement en benchmarkrendement is een tijdsgewogen rendement.

***) Hiertoe behoren de beleggingen in obligaties in opkomende landen en high-yieldobligaties.

****) Dit is een voorlopig cijfer.

*****) De positie in rentederivaten is begin 2013 volledig afgebouwd.

Z-score 2013 en performancetoets

De z-score meet jaarlijks of het fonds de eigen benchmarks heeft gehaald. Deze score laat dus het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark. Een positief getal betekent dat de beleggingen van het PWRI het beter deden dan de benchmark. Een negatief getal betekent dat de beleggingen van het PWRI het slechter deden dan de benchmark. Bij de berekening worden ook de kosten meegenomen. Jaarlijks wordt ook een performancetoets gedaan. Deze toets berekent de z-scores over een periode van vijf jaar. Heeft het fonds over vijf jaar gemeten negatief gescoord? Dan is vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioen mogelijk. Er is een negatieve score als de performancetoets lager is dan 0.

De z-score 2013 is 0,54. Dit is bijna gelijk aan de score van 2012. De performancetoets is 1,46. Deze was in 2012 nog licht negatief, -0,1. Dat komt omdat in 2012 het slechte jaar 2008 nog meetelde in de toets.

Kosten vermogensbeheer

In 2013 waren de kosten voor vermogensbeheer € 32,1 miljoen. De vermogensbeheerkosten worden meestal weergegeven in basispunten, een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. € 32,1 miljoen is 53,3 basispunten. Dat is iets meer dan een half procent van het gemiddeld belegd vermogen.

De vermogensbeheerkosten bestaan uit een aantal categorieën. Met deze verdeling in categorieën volgt het PWRI de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De tabel toont de basispunten per categorie vermogensbeheerkosten van het gemiddeld belegd vermogen.

Kosten vermogensbeheer (in basispunten)

Kostensoort	2013	2012
Beheerkosten	29,0	33,8
Prestatieafhankelijke vergoedingen	-	-
Bewaarloon	2,8	0,3
Belastingen	1,0	0,4
Overige kosten	4,0	1,6
Vastgoedkosten	4,7	3,2
Transactiekosten	11,8	8,0
Totaal	53,3	47,3

- Beheerkosten van beleggingen
Dit zijn onder andere de algemene beheerkosten, de kosten van fiduciair beheer en de kosten van renteafdekking. In 2013 waren deze kosten € 17,45 miljoen.
- Prestatieafhankelijke vergoedingen
Dit zijn vergoedingen die de vermogensbeheerders ontvangen wanneer ze voldoen aan van tevoren afgesproken prestatiemaatstaven. Het PWRI betaalt geen prestatieafhankelijke vergoedingen aan vermogensbeheerders.
- Bewaarloon

Dit zijn kosten die het PWRI betaalt aan de custodian. Dat is de bewaarder van de effecten waarin PWRI belegt. In 2013 waren deze kosten € 1,69 miljoen. Dat is meer dan in 2012. Die stijging komt vooral uit de EMX-pool (emerging markets aandelen externe managers). Dat zijn beleggingen in de opkomende landen. Bovendien waren in 2012 de bewaarloonkosten van alle multi-managerpools nog onderdeel van de vermogensbeheerkosten. In 2013 staan deze kosten separaat onder bewaarloon.

- Belastingen

Dit is de btw die het PWRI betaalt voor de dienstverlening vermogensbeheer. In 2013 waren deze kosten € 0,58 miljoen.

- Overige kosten

Dit zijn kosten die ook onder vermogensbeheer vallen. Bijvoorbeeld een gedeelte van de kosten van het bestuursbureau, de kosten van adviseurs en de accountantskosten. In 2013 waren deze kosten € 2,43 miljoen.

- Vastgoedkosten

Dit zijn de kosten voor de vastgoedbeleggingen. In 2013 waren deze kosten € 2,8 miljoen.

Dat is meer dan in 2012. Dat is goed te verklaren. In 2013 zijn de kosten voor hypotheekbeleggingen in de vastgoedkosten meegenomen en in 2012 niet.

- Transactiekosten

Dit zijn aan- en verkoopkosten die de vermogensbeheerders maken als ze handelen in de portefeuille. In 2013 waren deze kosten € 7,12 miljoen. Dat is meer dan in 2012. Dat komt vooral door een andere methodiek van berekenen. In 2013 zijn bijvoorbeeld de kosten van valuta-afdekking meegenomen.

→ 'Ik betaal iedere maand premie. Wat gebeurt er eigenlijk met dat geld?'

Thieu Becker, allround medewerker bij MTB in Maastricht

7. Pensioenbeheer

Hoeveel kosten maakt mijn pensioenfonds?

→ Frans Prins, directeur bestuursbureau:

‘Het PWRI wil elke euro zo goed mogelijk besteden. We willen zoveel mogelijk geld gebruiken voor de opbouw van pensioen voor onze deelnemers. We letten dus scherp op onze kosten. We weten dat onze deelnemers en gepensioneerden dat heel belangrijk vinden. Maar sommige dingen kosten toch geld. Een goed voorbeeld is de communicatie. Onze deelnemers vinden dat de communicatie begrijpelijk moet zijn. En ze houden van communicatie op papier. Ook vinden ze contact met mensen prettig. Direct contact of via de telefoon. Deze manieren van communiceren zijn duurder dan communicatie via de website of e-mail. Het PWRI maakt die kosten heel bewust. Want we willen zo goed mogelijk aansluiten bij de wensen van onze deelnemers. Daarnaast moeten we soms uitgaven doen die we niet hebben voorzien. Bijvoorbeeld als de wetgever nieuwe regels maakt. Om die nieuwe regels uit te voeren geven wij extra geld uit. Toch zijn de kosten behoorlijk laag bij het PWRI. Per deelnemer geven we € 63 per jaar uit aan pensioenbeheer. Er zijn maar weinig pensioenfondsen die net zulke lage kosten hebben als wij.’

In dit hoofdstuk vindt u informatie over de uitvoering van het pensioen. Bijvoorbeeld hoe hoog de pensioenpremie in 2013 was. En of het fonds meer of minder deelnemers had. En of er waardeoverdrachten plaatsvonden. Ook leest u over de regeling Aanvullende Oudedagsvoorziening (AOV-regeling). Belangrijk feit in 2013 was dat de kosten pensioenbeheer van het PWRI laag zijn.

Premie en franchise 2013

De pensioenpremie is een percentage van de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is het pensioengevend jaarinkomen min de franchise. Het pensioengevend jaarinkomen zijn alle bruto maandsalarissen in een jaar plus toeslagen. Bijvoorbeeld de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering. De franchise is een vast bedrag waarover een deelnemer geen pensioen opbouwt.

Pensioenpremies SW (sociale werkvoorziening)

In 2013 was de pensioenpremie SW 29,43% van de pensioengrondslag. Voor de pensioenaanspraak SW was de franchise € 10.939. In 2013 was de pensioenpremie SW volledig gebaseerd op de pensioengrondslag. In 2012 was dat nog anders. Toen was de pensioenpremie voor 80% gebaseerd op de pensioengrondslag en voor 20% op het salaris.

Pensioenpremies WIW (Wet inschakeling werkzoekenden)

In 2013 was de pensioenpremie WIW 7,52% van het pensioengevend jaarinkomen. Voor de pensioenaanspraak WIW was de franchise € 15.710.

Premie SW omlaag in 2014

In 2014 is de pensioenpremie SW 28,2% van de pensioengrondslag. Een deel van deze premie is een opslag. De pensioenpremie WIW is in 2014 7,6% van het salaris. Het bestuur en de sociale partners spraken in 2013 uitgebreid over de premie 2014.

Vanaf 1 januari 2014 kunnen SW- en WIW-deelnemers de start van hun ouderdomspensioen uitstellen. Dan laten zij het pensioen pas beginnen op het moment dat zij stoppen met werken. De pensioenopbouw stopt vanaf 1 januari 2014 niet meer automatisch op de eerste dag van de maand waarin zij 65 jaar worden. Zolang ze werken, blijven ze ook na hun 65ste pensioen opbouwen. Deelnemers kunnen nu ook kiezen voor een AOW-overbrugging.

Aan de eis van kostendekkendheid van de premie is voldaan, omdat de feitelijk ontvangen premie groter is dan de gedempte kostendekkende premie. In de jaarrekening vindt u een toelichting op de premie over 2013.

De deelnemerspopulatie

‘Deelnemerspopulatie’ is een verzamelnaam voor alle deelnemers van het PWRI: actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden. Slapers zijn voormalige deelnemers. De totale deelnemerspopulatie van het PWRI groeide in 2013 met 0,9%. Het aantal actieve deelnemers daalde met 2,8%. Het aantal WIW’ers nam af met ruim 1.100 personen. Het aantal SW’ers groeide met bijna 3.000 personen. Het aantal slapers nam met 4,2% toe. Het aantal pensioengerechtigden nam met 4,1% toe.

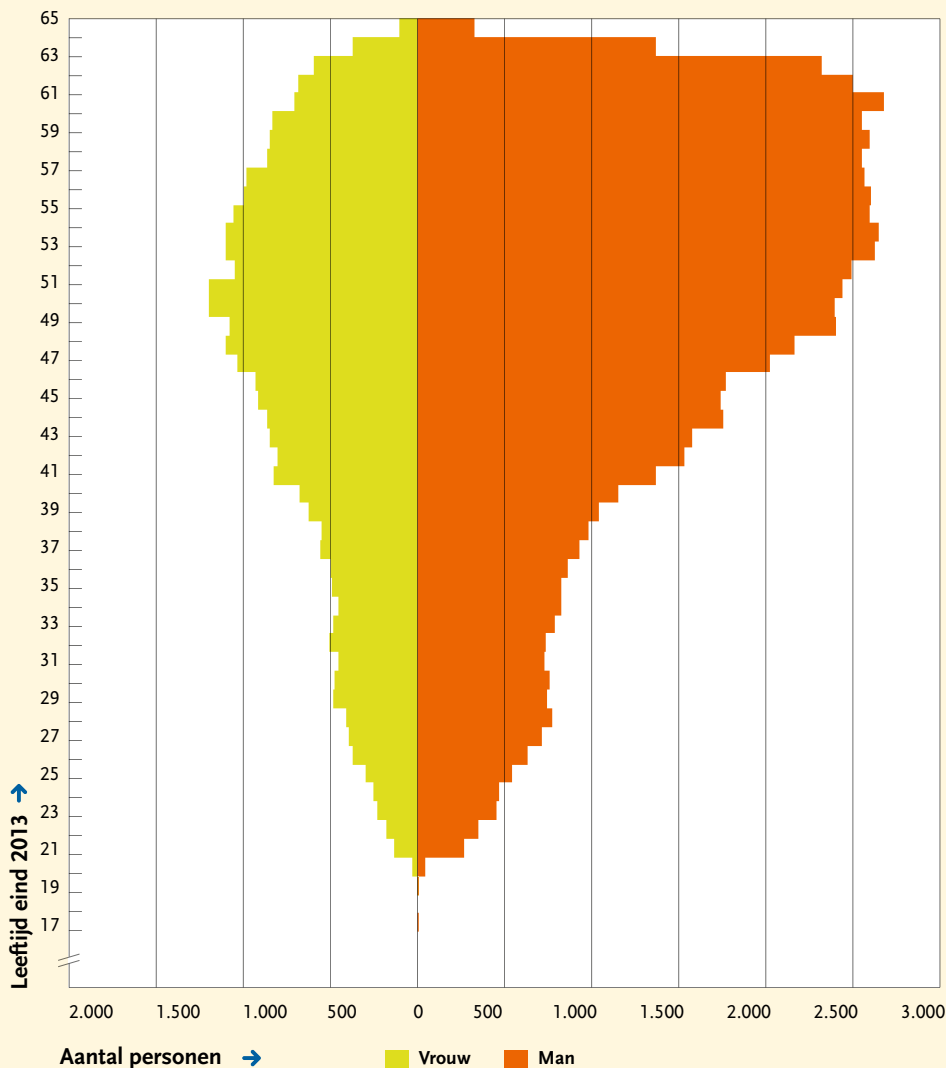
De oorzaak van de daling van het aantal actieve deelnemers is een grotere uitstroom (uit dienst en pensioen) dan instroom (in dienst). De grotere uitstroom van actieve deelnemers zorgde voor een toename van het aantal slapers. Sinds november 2012 zijn waardeoverdrachten weer mogelijk. Voor 1 november 2012 was de dekkingsgraad te laag. De toename van het aantal gepensioneerden is een gevolg van de vergrijzing. Van de actieve deelnemers is bijna 70% man. Bovendien is meer dan de helft 50-plus. Dat betekent dat de komende jaren de groei van het aantal gepensioneerden zal aanhouden.

In de grafiek hiernaast ziet u de leeftijdsopbouw van de actieve deelnemers eind 2013.

Waardeoverdrachten

In 2013 bleef de dekkingsgraad van het fonds het hele jaar boven de 100%. Ook de dekkingsgraad van andere pensioenfondsen ging omhoog. Daardoor kon het PWRI met steeds meer fondsen waardeoverdrachten doen. Eerst moest het PWRI de voorraad waardeoverdrachten van 2012 wegwerken. Die achterstand was ontstaan door de te lage dekkingsgraad tot november 2012. Sinds eind 2013 is de situatie meer stabiel. De doorlooptijd van nieuwe aanvragen is nu zoals het hoort. In 2013 waren er 397 inkomende waardeoverdrachten en 201 uitgaande waardeoverdrachten.

Overzicht van leeftijd en verdeling man-vrouw eind 2013

De kosten pensioenbeheer

Er is veel belangstelling voor de uitvoeringskosten van pensioenfondsen. Zeker nu veel pensioenfondsen een lage dekkingsgraad hebben. Mensen willen bijvoorbeeld weten hoe hoog de uitvoeringskosten zijn. En wat er gebeurt met dat geld. Daarom heeft de Pensioenfederatie tips gegeven om de uitvoeringskosten goed zichtbaar te maken. De Pensioenfederatie is de overkoepelende organisatie voor Nederlandse pensioenfondsen. De kosten pensioenbeheer zijn onderdeel van de uitvoeringskosten. De Pensioenfederatie adviseert om de kosten pensioenbeheer weer te geven in euro's per deelnemer. De deelnemers zijn dan alle actieve deelnemers en alle gepensioneerden bij elkaar. Zo kunnen de kosten van verschillende pensioenfondsen goed vergeleken worden. Het PWRI vindt dit een goede ontwikkeling. Want het PWRI wil graag duidelijkheid geven aan de deelnemers en werkgevers.

De kosten pensioenbeheer van het PWRI bestaan uit:

- administratiekosten;
- kosten van externe adviseurs;
- kosten van toezichthouders;
- kosten van bestuur en bestuurscommissies;
- kosten bestuursbureau.

De kosten pensioenbeheer van het PWRI waren in 2013 € 8,9 miljoen (in 2012: € 8,5 miljoen).

Kosten pensioenbeheer

Bedragen in euro	2013	2012
Administratiekosten	7,4 miljoen	7,3 miljoen
Algemene kosten van het fonds	1,5 miljoen	1,2 miljoen
Kosten pensioenbeheer (netto)	8,9 miljoen	8,5 miljoen

Administratiekosten zijn bijvoorbeeld kosten van deelnemerstransacties, van communicatie met deelnemers en werkgevers en van gegevensbeheer. Algemene kosten van het fonds zijn het aan pensioenbeheer toerekenbare deel van de algemene kosten. Bijvoorbeeld kosten van bestuur en bestuurscommissies, kosten bestuursbureau en kosten van externe adviseurs en toezichthouders. De stijging van de algemene kosten heeft twee oorzaken. De advieskosten stegen door de voorbereiding op wettelijke veranderingen. Ook namen de kosten van het toezicht toe.

Eind 2013 waren er 141.121 actieve deelnemers en gepensioneerden (in 2012: 141.929), voor de SW en de WIW.

Deelnemers PWRI

Aantal personen	2013	2012
Actieve deelnemers	98.476	101.315
Gepensioneerden	42.645	40.614
Actieve deelnemers en gepensioneerden	141.121	141.929

Volgens de aanbeveling van de Pensioenfederatie uit 2011 tellen alleen actieve en gepensioneerde deelnemers mee voor de kostenvergelijking. De gedachte hierachter is dat de kosten voor slapers lager zijn. Als een deelnemer in beide regelingen voorkomt, wordt deze maar één keer meegeteld. In de karakteristieken is deze methodiek niet toegepast. Daar is gekozen voor dezelfde methodiek als in andere jaren. Zodat een vergelijking met andere jaren mogelijk is.

De kosten pensioenbeheer per actieve deelnemer of gepensioneerde waren dus € 63 (2012: € 60).

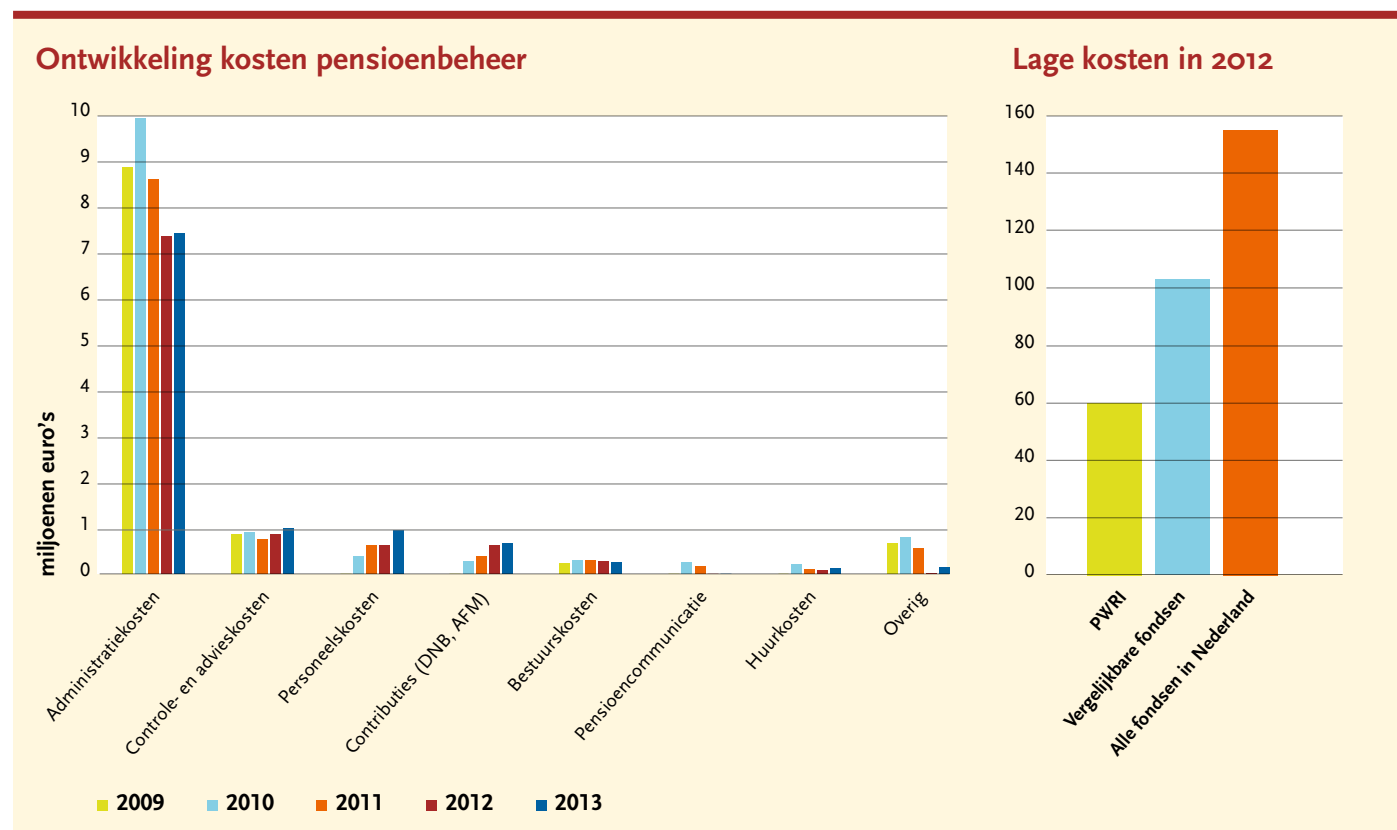
Kosten pensioenbeheer per deelnemer

Bedragen in euro per deelnemer	2013	2012
Administratiekosten	52	51
Algemene kosten van het fonds	11	9
Kosten pensioenbeheer	63	60

Laagste kosten pensioenbeheer

Het PWRI deed mee aan de Nederlandse benchmark pensioenbeheer. Een benchmark is een vergelijking of meetlat. Het Canadese bedrijf Cost Effectiveness Measurement (CEM) voerde de benchmark uit. CEM vergeleek het PWRI met andere Nederlandse fondsen die ongeveer even groot zijn. Uit de benchmark kwam een mooi resultaat. In 2012 had het PWRI de laagste kosten pensioenbeheer van alle 31 Nederlandse fondsen die aan de benchmark deelnamen. De stand over 2013 is nog niet bekend.

In de grafiek hieronder ziet u hoe de kosten pensioenbeheer zijn opgebouwd. En hoe de ontwikkeling over de jaren is. De grafiek rechts laat de kosten pensioenbeheer van het PWRI in vergelijking met andere fondsen zien.

Aanvullende ouderdomsvoorziening (AOV)

Eind 2013 namen 30.224 deelnemers deel aan de AOV-regeling. 20.082 deelnemers deden mee als belegger en 10.142 als spaarder. 7.603 van de 30.224 AOV-deelnemers ontvingen eind 2013 een AOV-uitkering. Deelnemers kozen in 2011 voor sparen of beleggen met hun AOV-tegoed. Ze kunnen die keuze niet meer veranderen. Wel kunnen ze AOV-tegoed omzetten in pensioen.

Resultaat AOV-tegoed 2013

Het bestuur nam in 2013 een besluit over niet-opgevraagde tegoeden die zijn verjaard. Verjaard betekent dat er niemand meer is die recht heeft op deze tegoeden. Dit besluit is pas genomen na een lange en uitgebreide zoektocht naar de rechthebbenden of hun erfgenamen. Deze zoekactie leidde tot een behoorlijk aantal nabetalingen. Toch bleef een aantal niet-opgevraagde en verjaarde tegoeden over. Deze verjaarde tegoeden zijn eind 2013 verdeeld over de overige AOV-deelnemers. Hun tegoeden zijn met een gelijk percentage verhoogd. Dat percentage was 4,04%. Deze verhoging is verwerkt in de rente en het rendement over 2013.

Het PWRI heeft de verjaarde tegoeden verdeeld over de AOV-deelnemers.

De AOV-tegoeden van de beleggende deelnemers werden in 2013 met 10,30% verhoogd. De sparende deelnemers kregen een verhoging van 4,42%. In februari 2014 hebben alle deelnemers met een AOV-tegoed een overzicht gekregen. In dit overzicht staat de verhoging over 2013.

Eind 2013 was het langlopend tegoed van de deelnemers aan de AOV-regeling € 236 miljoen. Het tegoed van de beleggers was € 152 miljoen. Het tegoed van de spaarders was € 84 miljoen.

Kwaliteit

Sinds 1 januari 2012 voert APG de pensioenadministratie van het PWRI uit. Het PWRI vroeg APG de kwaliteit van de gegevens te optimaliseren. Daarvoor maakte APG een plan. De uitvoering van het plan was halverwege 2013 klaar.

In 2013 werkte het PWRI ook aan de verbetering van de interne beheersing. Het PWRI maakte bijvoorbeeld afspraken met APG over het regelmatig uitvoeren van een risico-onderzoek. Dat betekent dat APG gegevens waar het meeste fout kan gaan controleert. Dit onderzoek vindt in 2014 voor het eerst plaats.

Klachten

Klacht of geschil?

Vindt een deelnemer of gepensioneerde dat de manier waarop de pensioenregeling wordt uitgevoerd niet goed is? Dan heeft hij een klacht. De deelnemer of gepensioneerde gebruikt de klachtenregeling om een klacht in te dienen.

Is een deelnemer of gepensioneerde het niet eens met een beslissing van het PWRI volgens het reglement of de statuten? Dan heeft hij een geschil. De deelnemer of gepensioneerde wendt zich tot de geschillencommissie. Wat de geschillencommissie precies doet, leest u in het hoofdstuk Wat is en doet het PWRI.

Meestal verloopt de dienstverlening aan de deelnemers en gepensioneerden goed. Ze ontvangen de juiste informatie en krijgen de informatie op tijd. Ook worden ze op een vriendelijke manier geholpen. Soms is een deelnemer of gepensioneerde toch ontevreden. Dan kan hij een klacht indienen. Daarvoor bestaat een klachtenregeling. De klachtenregeling beschrijft in eenvoudige stappen hoe de deelnemer of gepensioneerde een klacht indient. De klachtenregeling staat op www.pwri.nl.

In 2013 zijn tien klachten binnengekomen. Acht klachten gingen over de toepassing van wet- en regelgeving. En dan vooral over het vervallen van de B-regeling. Twee indieners van klachten kregen gelijk. De andere zes indieners kregen geen gelijk. De overige twee klachten gingen over onjuiste informatievoorziening. Beide indieners kregen gelijk. De informatieverstrekking was in beide gevallen inderdaad niet juist of niet volledig.

Het PWRI kijkt ieder kwartaal goed naar de klachten. Wat voor soort klachten zijn het? Over welke dienstverlening gaan de klachten? Zijn processen of regelgeving onduidelijk? Ook vergelijkt het PWRI de klachten met klachten uit eerdere jaren. Op deze manier kan het PWRI de dienstverlening verbeteren. Een goed voorbeeld is de procescommunicatie. Dat zijn de brieven die actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden van het PWRI ontvangen. Het bestuur vindt het belangrijk dat de communicatie helder en eenvoudig is. Daarom is de procescommunicatie herschreven.

Kosten pensioenbeheer per deelnemer per jaar:

Hammie de Kovel, *concernhoofd
P&O bij WSV-groep in Roosendaal*

‘Een pensioenfonds heeft te maken met veel risico’s. Heeft het PWRI daar eigenlijk iets voor geregeld?’

Astrid den Haan, fotograaf bij Promen in Gouda

8. Risicomanagement

Waarom moet het PWRI risico's nemen?

→ Kees Bethlehem, secretaris van het bestuur en voorzitter auditcommissie:

'Het PWRI heeft altijd al aan risicomanagement gedaan. Maar in 2013 deden we nog wat extra's. We hebben een nieuw plan voor integraal risicomanagement gemaakt. Integraal betekent dat we naar alle mogelijke risico's hebben gekeken. Dus niet alleen naar de risico's van beleggingen. Wij weten dat een pensioenfonds veel meer risico's loopt. Zoals risico's die horen bij het uitbesteden van taken. Het PWRI besteedt bijvoorbeeld de pensioenadministratie en het vermogensbeheer uit. Het plan voor integraal risicomanagement hebben we niet alleen gemaakt. Een externe deskundige heeft ons hierbij geholpen. Zodat we niets vergeten zijn. En we alvast aan oplossingen voor mogelijke risico's kunnen gaan denken. We vinden ook dat integraal risicomanagement onze aandacht moet blijven houden. Daarom komt in 2014 een integraal risicomanager bij het bestuursbureau werken.'

Een pensioenfonds loopt verschillende soorten risico's. Het PWRI gebruikt risicomanagement om deze risico's in te schatten en te beheersen. Risico's doen zich binnen en buiten het fonds voor. Soms neemt het PWRI bewust risico's. Want als een fonds rendement wil behalen, moet het risico's nemen. Andere risico's probeert het PWRI juist te beperken.

Het PWRI houdt rekening met twee soorten risico's:

- risico's die te maken hebben met de beleggingen en de dekkingsgraad;
- risico's die te maken hebben met het uitbesteden van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer.

In dit hoofdstuk leest u hoe het PWRI met deze risico's omgaat.

Wie doet wat

Het PWRI heeft twee vermogensbeheerders. F&C beheert het grootste deel van de beleggingen. Syntrus Achmea Real Estate & Finance beheert de beleggingen in vastgoed en hypotheek. Het pensioenbeheer besteedt het PWRI uit aan APG. Het pensioenbeheer is de pensioenadministratie. Het PWRI besteedt al deze activiteiten niet zomaar uit. Er is een goede reden voor. Het PWRI vindt dat gespecialiseerde professionele partijen het beter kunnen doen dan het fonds zelf.

De auditcommissie is verantwoordelijk voor het totale risicomanagement. Daarnaast richt deze commissie zich op de risico's die te maken hebben met de uitbesteding van de pensioenadministratie. De beleggingscommissie houdt zich vooral bezig met de risico's die te maken hebben met de beleggingen, de dekkingsgraad en de uitbesteding van het vermogensbeheer. De beleggingscommissie en de auditcommissie adviseren het bestuur over het risicomanagement. Hierbij letten ze ook op nieuwe risico's. Het bestuur neemt uiteindelijk de beslissingen.

Het PWRI wil in 2014 de risico's nog beter kunnen beheersen.

Integraal risicomanagement

In 2013 heeft het PWRI een plan gemaakt voor integraal risicomanagement (IRM). Pensioenfondsen letten vaak alleen op de risico's van beleggingen. Maar een pensioenfonds loopt veel meer risico's. Bijvoorbeeld risico's die horen bij het uitbesteden van de pensioenadministratie. Het IRM houdt rekening met bijna alle risico's. Daarom wordt in 2014 het bestuursbureau uitgebreid met een integraal risicomanager. Zo wil het PWRI de risico's nog beter kunnen beheersen. Er komen ook aanpassingen in risicorapportages. Ook gaat het PWRI meer naar de toekomst kijken en thema-onderzoeken doen.

Risico's die te maken hebben met beleggingen en dekkingsgraad

Het PWRI houdt op drie niveaus rekening met risico's die te maken hebben met de beleggingen en de financiële positie van het fonds:

- het niveau van het strategisch beleid;
- het beleggingsplanniveau;
- het beleggingsmandaatniveau.

Op strategisch niveau maakt het PWRI belangrijke keuzes voor de beleggingen en de dekkingsgraad. Hier liggen de risico's op het niveau van het strategisch beleid. Welke keuzes dat precies zijn, leest u in het hoofdstuk Vermogensbeheer. Elk jaar legt het PWRI deze keuzes vast in het beleggingsplan. Hier liggen de risico's op beleggingsplanniveau. De keuzes worden ook vertaald naar beleggingsportefeuilles. De vermogensbeheerders voeren het beleggingsplan uit. Hier liggen de risico's op het niveau van de beleggingsmandaten. Het PWRI evalueert vervolgens de performance. De performance is een andere naam voor de resultaten van de beleggingen. Dus hoe goed of slecht de gekozen beleggingen het hebben gedaan.

Risicomanagement op strategisch beleidsniveau

Het belangrijkste risico op dit niveau is het balansrisico. Het balansrisico heet ook wel het dekkingsgraadrisico. Belangrijke risico's binnen het balansrisico zijn het renterisico en het zakelijkewaardenrisico. De standaardtoets van De Nederlandsche Bank (DNB) is een van de belangrijke indicatoren voor het balansrisico. Deze standaardtoets heet ook wel de solvabiliteitstoets.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de rente stijgt of daalt. Als de rente daalt, daalt ook de dekkingsgraad. Dit komt omdat de verplichtingen dan juist stijgen. Want bij een lagere rente moet het fonds met minder toekomstig rendement rekenen.

Een pensioenfonds kan de negatieve gevolgen van een lage rente tegengaan met een renteafdekking. Dit is een financiële constructie die het fonds beschermt tegen de nadelen

van een dalende rente. Daartegenover profiteert een fonds bij renteafdekking minder van een stijgende rente.

Het bestuur van het PWRI vindt een renteafdekking van 50% voldoende, ook als rentes verder dalen. Want het PWRI is een langetermijnbelegger. Het bestuur denkt dat de rente op lange termijn hoger uitkomt dan in 2013. Het bestuur heeft gekozen voor een rentestaffel: hoe hoger de rente, hoe meer het PWRI de rente afdekt. Zo heeft het PWRI bij een hogere rente meer zekerheid over de op dat moment hogere dekkingsgraden. Met een afdekking van minimaal 50% houdt het fonds rekening met de kortetermijnrisico's, maar richt het zich ook op de lange termijn. De renteafdekking van 50% vindt het bestuur bij de huidige lage rentestand beter passen dan de oude renteafdekking van 75%.

Ook obligaties hebben een renterisico. Want obligaties dalen in waarde als de rente stijgt. Bij een dalende rente stijgen de obligaties in waarde. Toch compenseert die waardeverhoging de rentedaling niet volledig. Om dit renterisico te beperken, belegt het PWRI gedeeltelijk in financiële producten die in waarde stijgen als de rente daalt. Bijvoorbeeld in aandelen.

Zakelijkewaardenrisico

Het zakelijkewaardenrisico is het risico dat zakelijke waarden dalen in waarde. Zakelijke waarden zijn bijvoorbeeld aandelen. De solvabiliteitstoets van DNB omschrijft het zakelijkewaardenrisico als het risico op aandelen, vastgoed en private equity. Private equity zijn aandelen in niet-beursgenoteerde bedrijven. Binnen deze beleggingscategorieën zorgt het PWRI voor een brede spreiding van het risico. Dit doet het PWRI door te beleggen in verschillende landen en sectoren.

Het bestuur van het PWRI wil dat de beleggingen aansluiten bij de verplichtingen en de (reële) ambities van het fonds. Daarom kiest het bestuur voor 50% zakelijke waarden. In 2013 is het percentage zakelijke waarden gegroeid van 42% in januari naar 44% in juli tot 46% in december.

Valutarisico

Het valutarisico is het risico van een waardedaling van een vreemde valuta ten opzichte van de euro. Hierdoor daalt de dekkingsgraad. Ongeveer de helft van de beleggingsportefeuille is belegd in andere valuta dan de euro. Daarvan is ongeveer 75% in valuta van ontwikkelde landen belegd en ongeveer 25% in valuta van opkomende landen.

Het PWRI is een langetermijnbelegger. Valutarisico levert op de lange termijn geen positief of negatief rendement op. Daarom hoeft het valutarisico niet afgedekt te worden. Toch dekt het PWRI het valutarisico op de valuta van ontwikkelde landen wel af. Hierdoor kan het PWRI meer risico nemen op andere beleggingen, die mogelijk wel rendement opleveren.

Grondstoffenrisico

Het grondstoffenrisico is het risico van een waardedaling van beleggingen in grondstoffen. Hierdoor kan de dekkingsgraad dalen. Het PWRI belegt relatief weinig in grondstoffen. Deze beleggingscategorie is in 2012 toegevoegd om een betere spreiding van de risico's in de beleggingsportefeuille te krijgen. Beleggingen in grondstoffen heten ook wel commodities.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat de uitgevende partij een obligatie of lening niet kan aflossen. Kredietrisico hoort bij vastrentende waarden. Voorbeelden zijn staatsobligaties, bedrijfsobligaties

en hypotheek. Hoe minder kredietwaardig de uitgevende partij, hoe groter het risico. Tegelijkertijd geldt: hoe minder kredietwaardig de uitgevende partij, hoe hoger de rentevergoeding. En dus hoe hoger de opbrengst. Met obligaties van minder kredietwaardige partijen neemt het PWRI bewust iets meer kredietrisico. Zo wil het PWRI extra rendement krijgen. Wel zorgt het PWRI voor een brede spreiding van het kredietrisico. Dit doet het PWRI door te beleggen in verschillende kredietwaardigheidscategorieën, landen, sectoren en bedrijven.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

Er zijn verschillende soorten verzekeringstechnische of actuariële risico's:

- Het langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verwacht. Bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen gaat een fonds uit van een gemiddelde levensverwachting. De levensverwachting is de gemiddelde leeftijd waarop deelnemers overlijden. Als deelnemers langer leven moet het PWRI meer uitkeren dan verwacht. Het fonds heeft dan niet genoeg pensioenvermogen opgebouwd. Bij het berekenen van de voorziening pensioenverplichtingen gebruikt het bestuur daarom de meest actuele levensverwachtingen. De deelnemers van het PWRI leven gemiddeld vier jaar korter dan deelnemers van andere pensioenfondsen. Deze vergelijking geldt voor een 65-jarige deelnemer.
- Het kortlevensrisico is het risico dat het pensioenfonds een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor het nog niet genoeg geld heeft gereserveerd. Het kortlevensrisico heet ook wel overlijdensrisico.
- Het arbeidsongeschiktheidsrisico is het risico op premievrijstelling bij invaliditeit. Om dit risico op te vangen verwerkt het PWRI dit in de premie. Het PWRI kijkt regelmatig of de actuariële uitgangspunten voor de risicokoopsom nog kloppen.

Een adviserend actuaris ondersteunt het bestuur van het PWRI bij het risicomanagement van verzekeringstechnische risico's.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat de beleggingen van het PWRI niet snel of nauwelijks verhandeld kunnen worden. Bijvoorbeeld wanneer er geen markt of een slechte markt is voor het beleggingsproduct. De beleggingen zijn dan minder liquide. Het PWRI investeert maar een klein deel van de portefeuille in minder liquide beleggingen. Bovendien is de totale pensioenpremie die het fonds jaarlijks ontvangt hoger dan de uitgaven aan pensioenuitkeringen. Dit verhoogt de liquiditeit. Het liquiditeitsrisico is ook om een andere reden klein: het liquide vermogen van het PWRI is veel groter dan de uitkeringen die het fonds de komende jaren moet doen. Dus ook in stresssituaties beschikt het PWRI nog over voldoende liquiditeit om aan de verplichtingen te voldoen. Voorbeelden van stresssituaties zijn een zeer sterke daling van de rente of van aandelenkoersen of een zeer sterke stijging van vreemde valuta.

Het PWRI is een langetermijnbelegger. Daarom vindt het bestuur het acceptabel dat een deel van de beleggingen niet per direct verkoopbaar is. Het fonds ontvangt daarvoor een hogere vergoeding dan voor liquide beleggingen.

Concentratierisico

Concentratierisico is het risico van te weinig spreiding van beleggingen. Dit risico ontstaat wanneer de beleggingen te sterk in een bepaalde regio, economische sector of tegenpartij zijn geconcentreerd. Bijvoorbeeld een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden zijn. Door deze sectorconcentratie loopt de portefeuille een verhoogd risico. Het PWRI heeft beleid om concentratierisico's te voorkomen.

Risicomanagement op beleggingsplanniveau

In het beleggingsplan staan de afspraken over het beheer van de beleggingsportefeuille. De beleggingscommissie beoordeelt regelmatig of de beleggingsportefeuille klopt met het beleggingsplan. En adviseert het bestuur hierover. Het bestuur houdt toezicht op de uitvoering van het beleggingsbeleid.

Selectie van vermogensbeheerders

De fiduciair manager heeft de taak om fondsmanagers te selecteren. De fiduciair manager maakt een selectie én controleert wat de fondsmanagers doen. De fiduciair manager legt verantwoording af aan de beleggingscommissie over de selectie. Hiervoor heeft het bestuur een lijst met criteria gemaakt. De rendementsverwachting en de kosten zijn belangrijke criteria. De fondsmanagers moeten hieraan voldoen. Het bestuursbureau volgt en bewaakt het selectieproces. Ook controleert het PWRI of het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen wordt nageleefd.

Risicomanagement op mandaatniveau

Het PWRI kijkt regelmatig of de vermogensbeheerders zich aan de afspraken houden. Hierover rapporteert het bestuursbureau aan de beleggingscommissie. Het belangrijkste risico op dit niveau zijn de risico's die horen bij actief beheer van de beleggingen.

Actiefbeheerisico

Per beleggingsportefeuille spreken het PWRI en de vermogensbeheerder een benchmark af. Dit is een maatstaf om de portefeuille mee te vergelijken. Dit kan bijvoorbeeld een beursgenoteerd beleggingsfonds zijn. Binnen een aantal beleggingsportefeuilles mogen vermogensbeheerders afwijken van de benchmark. Dit heet de tracking error. De tracking error stelt het PWRI van tevoren vast.

Het doel van het afwijken van de benchmark is extra rendement halen. Dit heet outperformance. Dit kan een resultaat zijn van 'actief' beheer. Want een vermogensbeheerder maakt hier andere keuzes dan de benchmark. Het PWRI maakt met de vermogensbeheerder afspraken die het actief beheer begrenzen. Want vermogensbeheerders nemen soms extra risico's. Omdat ze graag een outperformance willen halen. Het PWRI betaalt de vermogensbeheerders geen extra geld voor outperformance. Zo voorkomt het PWRI dat de vermogensbeheerders te veel risico nemen om extra geld te verdienen.

Voor het totale actieve vermogensbeheer heeft het PWRI een risicobudget. Binnen dit budget mogen de vermogensbeheerders de risico's kiezen. Het PWRI beoordeelt of de vermogensbeheerders zich aan de afspraken houden. Zo beperkt en controleert het PWRI het risico van actief beheer. In 2013 dacht de beleggingscommissie uitgebreid na over de hoogte van het risicobudget en de bandbreedtes waarbinnen actief beheer mogelijk is.

Het PWRI kijkt regelmatig of vermogensbeheerders zich aan de afspraken houden.

Rapportage en evaluatie

De fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingscommissie en het bestuur houden de beleggingen in de gaten. Hiervoor worden jaarlijks cijferoverzichten gemaakt. Hierin staat ook uitleg over de risico's van de mandaten.

De fiduciair vermogensbeheerder rapporteert elk kwartaal aan de beleggingscommissie. In het rapport staat een overzicht van het behaalde rendement en van het vermogen onder

beheer. Ook beschrijft het rapport de strategie. Daarnaast ontvangt de beleggingscommissie een risicorapportage. Op basis van de rapportages kan het bestuur de beleggingen bijstellen.

Risico's die te maken hebben met het uitbesteden van vermogensbeheer en pensioenbeheer

Het PWRI besteedt vermogens- en pensioenbeheer uit. Maar de risico's blijven voor het PWRI.

Het PWRI besteedt het vermogensbeheer en het pensioenbeheer uit. Dat betekent niet dat het PWRI ook de risico's die daarmee samenhangen uitbesteedt. Die risico's blijft het PWRI dragen. Uitbesteding heeft specifieke risico's. Deze risico's zijn de 'niet-financiële risico's'.

Niet-financiële risico's

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden gevaar loopt. Het bestuur moet de uitbestedingen dus zo doen dat het nog steeds volledig weet wat er gebeurt. Ook de Pensioenwet bevat bepalingen hierover.

Niet-financiële risico's zijn het operationeel risico en het IT-risico. Operationele risico's komen voor als de uitvoerder de bedrijfsprocessen niet goed inricht en niet goed uitvoert. Een voorbeeld van IT-risico is dat computers het niet meer doen. Of dat de IT-ondersteuning van de bedrijfsprocessen en informatievoorziening niet goed genoeg beveiligd is.

Andere belangrijke niet-financiële risico's zijn het integriteitsrisico, het politiek risico en het juridisch risico. Het integriteitsrisico gaat over het integer handelen van personen. Integer betekent eerlijk en betrouwbaar. Er moeten goede richtlijnen en controles zijn om fraude te voorkomen. Door de kredietcrisis zijn financiële instellingen, waaronder ook pensioenfondsen, in een kwaad daglicht komen te staan. Een aantal financiële instellingen maakte ook ernstige fouten. Het PWRI vindt het goed dat ethisch en integer handelen nu nog meer aandacht krijgt. Dat past goed bij het beleid van het PWRI. Het politiek en juridisch risico hangt samen met veranderingen in wet- en regelgeving. Net als andere pensioenfondsen heeft het PWRI te maken met nieuwe wetgeving. Denk aan het Witteveenkader, het nieuw Financieel toetsingskader en de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Voor het PWRI zijn ook de gevolgen van de Participatiewet groot. Als gevolg van deze wet zal de instroom van nieuwe deelnemers nagenoeg stoppen. Daardoor stijgt de gemiddelde leeftijd van de deelnemers en zal de pensioenpremie op termijn omhoog gaan.

Uitbesteding pensioenbeheer

De Service level agreement (SLA) met de uitvoerder beschrijft specifieke taken, producten, het kwaliteits- en serviceniveau en de tijdsafspraken. APG is de pensioenuitvoerder van het PWRI. APG stelt ieder kwartaal een SLA-rapportage op. Het bestuursbureau toetst de rapportage. De auditcommissie en het bestuur bespreken de rapportage. In deze SLA-rapportage staan ook de wijzigingen en ontwikkelingen van de niet-financiële risico's.

Het PWRI toetst regelmatig of APG zich aan de gemaakte afspraken houdt. Daarvoor gebruikt het PWRI:

- rapporten van APG over aanbevolen verbeteringen in de ISAE3402-verklaring (International Standard on Assurance Engagements);
- de analyse van de maand- en/of kwartaalrapportages van APG, waarin ook informatie over klachten, incidenten en uitzonderingen staat;

- het actuarieel verslag van de actuaris;
- het verslag en de controleverklaring van de accountant.

Service Organization Control

Elk jaar krijgt het PWRI van APG het rapport Service Organization Control (ISAE3402). Dit rapport helpt het PWRI om het uitbestedingsrisico in de gaten te houden. In het rapport staat hoe de uitvoerder ervoor zorgt dat de werkzaamheden voor het PWRI goed gebeuren. Een externe accountant toetst de beschrijving. In 2013 heeft het PWRI met APG een uitbreiding van het rapport afgesproken. Vanaf 2014 staat ook de verplichte informatieverstrekking volgens de Pensioenwet in het rapport.

Ook van de vermogensbeheerders F&C en Syntrus Achmea Real Estate & Finance krijgt het PWRI elk jaar een rapport Service Organization Control (ISAE3402).

Uitbesteding vermogensbeheer

De beleggingscommissie en het bestuur beoordelen jaarlijks de fiduciair vermogensbeheerder. Iedere drie jaar doet het PWRI een evaluatie. In 2013 was er een onafhankelijke externe evaluatie. Dit leidde tot een aantal aanscherpingen in mandaten.

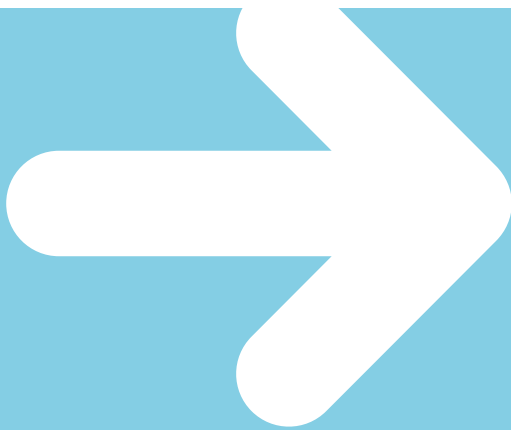
Tegelijk met de opzet van integraal risicomanagement (IRM) analyseerde het PWRI de uitbestedingen opnieuw. Ook identificeerde het fonds de belangrijkste risico's en de risicodrivende factoren opnieuw. Risicodrivende factoren zijn de factoren die risico's veroorzaken. Risicodrivende factoren kunnen ook buiten het fonds liggen. Zoals beslissingen die de politiek neemt.

In 2013 analyseerde het PWRI de contracten met de fiduciair vermogensbeheerder F&C en met Syntrus Achmea Real Estate & Finance. Dit gebeurde volgens het self assessment van De Nederlandsche Bank. De analyse leidde tot heronderhandelingen over contracten en een verbetering van de risicopositie. De onderhandelingen worden in 2014 voortgezet en afgerond.

Utrecht, 6 juni 2014

Xander den Uyl, voorzitter
Kees Bethlehem, secretaris
Marco Kastelein
Harm Kelderman
Pieter Oudenaarden
Albert Vink
Dick Voortman
Kees de Wit

Verantwoording en intern toezicht

Verslag verantwoordingsorgaan

Op 28 mei 2014 heeft het bestuur van het PWRI aan het verantwoordingsorgaan verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid in 2013. Het verantwoordingsorgaan heeft zich een oordeel kunnen vormen aan de hand van eigen waarnemingen, het concept jaarverslag 2013, de management summary uit het accountantsverslag en uit het actuair rapport, alsmede informatie uit vergaderingen en gesprekken met het bestuur en gesprekken met de actuaris en accountant.

Over het door het bestuur gevoerde beleid in het jaar 2013 heeft het verantwoordingsorgaan op een viertal hoofdlijnen de volgende bevindingen.

Financiële positie PWRI

Tot tevredenheid van het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur geen korting van de pensioenen in 2014 aan hoeven kondigen, in tegenstelling tot andere pensioenfondsen. Hoewel de beleggingsresultaten in 2013 heel gunstig zijn, heeft het bestuur dit jaar wederom geen toeslag kunnen verlenen. Hiermee wijkt het fonds niet af van de meeste Nederlandse pensioenfondsen.

Het verantwoordingsorgaan stelt vast dat het bestuur wat betreft de ontwikkeling van de financiële positie in hoge mate afhankelijk is van de ontwikkeling van de voorgeschreven rekenrente en de toegenomen levensverwachting in de afgelopen jaren waardoor de voorziening pensioenverplichtingen is gestegen.

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat het bestuur, binnen de kaders van wet- en regelgeving en de omstandigheden op de financiële markten, adequaat heeft gehandeld.

Premievaststelling 2014

Sociale partners hebben eind 2013 een akkoord bereikt over aanpassing van de pensioenregeling. Deze aanpassing was noodzakelijk om binnen de nieuwe fiscale kaders voor pensioenopbouw te blijven. De aanpassing van de regeling leidde tot een daling van de kostendekkende premie. Sociale partners hebben geen bestemming gegeven aan de premievrijval.

Bij de vaststelling van de premie voor 2014 stond het bestuur voor de keuze om de premie kostendekkend vast te stellen, de premie vast te stellen conform niveau 2013 of te kiezen voor een middenweg. Na intensief intern beraad en overleg met de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur gekozen om de premie 2014 vast te stellen op een niveau tussen de kostendekkende premie en niveau 2013. Hoewel het bestuur hiermee afweek van het advies van zowel de deelnemersraad, het verantwoordingsorgaan als de commissie van toezicht, concludeert het verantwoordingsorgaan dat het besluit weloverwogen is geweest.

Toekomst van de sector

Al enige jaren gaat er veel aandacht van het bestuur uit naar de grote veranderingen die op de SW-sector afkomen vanwege de Participatiewet. Het verantwoordingsorgaan heeft eerder

aangegeven content te zijn met de wijze waarop het bestuur richting de politiek voor de belangen van zijn stakeholders opkomt en waar mogelijk sociale partners ondersteunt in hun lobby. Ook in het verslagjaar heeft het bestuur wederom zijn verantwoordelijkheid waar mogelijk genomen.

In 2013 heeft het bestuur opdracht gegeven aan de universiteit van Tilburg om verschillende scenario's voor de toekomst van het pensioenfonds uit te werken. De uitkomsten hiervan zijn in het voorjaar van 2014 gepresenteerd. Het is aan het bestuur, tezamen met sociale partners, om hier verstandige beslissingen in te nemen.

Governance

Per 1 juli 2014 wordt de Wet versterking bestuur pensioenfondsen van kracht. Deze wet leidt tot grote wijzigingen in de governance van pensioenfondsen. Het PWRI-bestuur stond in 2013 voor belangrijke keuzes ten aanzien van het bestuursmodel. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur de voorbereidingen tijdig heeft aangepakt om klaar te zijn met de implementatie op 1 juli 2014. Het verantwoordingsorgaan waardeert dat het bestuur de verschillende gremia van het fonds, ieder met zijn eigen verantwoordelijkheid, heeft betrokken bij de keuzes waar het bestuur voor stond. Al moet het verantwoordingsorgaan ook concluderen dat het bestuur de deelnemersraad had moeten betrekken bij de totstandkoming van het verkiezingsreglement, en de procedure al met al niet de schoonheidsprijs verdient. In 2014 staat nog een aantal zaken aangaande de governance open, zoals de betrokkenheid van WIW'ers en de bovenwettelijke bevoegdheden van het nieuwe verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan vertrouwt erop hier met het bestuur goede afspraken over te kunnen maken.

Algemeen oordeel

Ook in 2013 is het bestuur van het PWRI geconfronteerd met de grote uitdagingen die alle pensioenfondsen kennen (financiële tekorten, veel onrust in de sector en onder deelnemers en controle door DNB). Daarnaast dient het bestuur van het PWRI aandacht te hebben voor een sectorspecifiek onderwerp: de Participatiewet. Het verantwoordingsorgaan PWRI is van mening dat het bestuur van het pensioenfonds zich hierin proactief opstelt.

Het verantwoordingsorgaan heeft met genoegen en waardering vastgesteld dat uit de benchmark van 31 pensioenfondsen blijkt dat het PWRI de laagste kosten per deelnemer heeft.

Tenslotte stelt het verantwoordingsorgaan met tevredenheid vast dat het bestuur de grote uitdaging om in korte tijd te komen tot een wijziging van de governance goed heeft opgepakt en over het algemeen adequaat hierin heeft gehandeld.

Het verantwoordingsorgaan geeft een positief oordeel over het gevoerde beleid en de opstelling van het pensioenfonds PWRI over 2013.

Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt u voor uw werkzaamheden in 2013 en het daaruit voortvloeiende verslag. Wij waarderen uw positieve oordeel over het door ons gevoerde beleid in 2013. In het jaar 2014 zetten wij dit beleid graag voort.

Wij zullen per 1 juli 2014 werken in een nieuwe bestuursstructuur met een verantwoordingsorgaan met andere verantwoordelijkheden en (gedeeltelijk) nieuwe leden. Ook ons bestuur zal op uw voordracht worden uitgebreid met een bestuurslid namens gepensioneerden.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de opbouwende samenwerking in de afgelopen jaren. Een samenwerking die teruggaat tot de oprichting van het verantwoordingsorgaan in 2008. Wij bedanken in het bijzonder de leden van het verantwoordingsorgaan waarvan wij per 1 juli 2014 afscheid nemen. Wij vertrouwen op een goede verdere samenwerking en wensen het verantwoordingsorgaan daarin alle succes toe.

Onderstaand gaan wij puntsgewijs in op uw bevindingen.

Financiële positie PWRI

Het bestuur hoefde noch in 2013 noch in 2014 een kortingsmaatregel door te voeren. In boekjaar 2013 stond onze financiële situatie het niet toe een toeslag te verlenen. Per 1 januari 2014 kon het bestuur wel een toeslag verlenen van 0,26%.

Premievaststelling 2014

Wij hebben over het tot stand komen van dit besluit, dat inderdaad na intensief beraad tot stand kwam, verantwoording aan u afgelegd. Wij waarderen het dat u van oordeel bent dat ons besluit weloverwogen tot stand kwam.

Toekomst van de sector

Wij bedanken u voor uw waardering en het in ons gestelde vertrouwen. In het voorjaar van 2014 zonden het bestuur en de sociale partners gezamenlijk een brief aan de Eerste Kamer. In de brief wijzen wij op de financiële effecten van de Participatiewet op het PWRI.

Governance

Wij delen met u dat de Wet versterking bestuur pensioenfondsen tot grote wijzigingen in de governance leidt. Wij danken u dan ook voor de waardering die u uitspreekt over de inzet van het bestuur in dit proces. Ondanks de tijdsdruk heeft het bestuur alle organen bij dit proces willen betrekken. Ten aanzien van specifiek het verkiezingsreglement zijn wij van mening dat de deelnemersraad in het bijzonder zijn inbreng heeft kunnen hebben. Enkele suggesties van de deelnemersraad hebben tot aanpassing van het verkiezingsreglement geleid. De procedure rondom de verkiezingen zal op korte termijn worden geëvalueerd. Wij informeren u hierover. Over de positie van de WIW'er in het nieuwe verantwoordingsorgaan en de bovenwettelijke bevoegdheden gaan wij vanaf 1 juli 2014 constructief in gesprek met het nieuwe verantwoordingsorgaan.

Verslag commissie van toezicht

De taak van de commissie van toezicht is het interne toezicht. Dit is een begrip uit de Pensioenwet. De commissie van toezicht is belast met toezien of het bestuur zijn bestuurstaak goed uitvoert. Het toezicht op het fonds als financiële instelling is een andere zaak. Dat wordt gedaan door De Nederlandsche Bank.

De commissie van toezicht heeft dus een beperkte toezichthoudende taak. In die rol beoordeelt de commissie van toezicht het functioneren van het bestuur, bespreekt haar bevindingen met het bestuur, doet op sommige punten aanbevelingen en controleert vervolgens hoe het bestuur daarmee omgaat. Verder is de commissie van toezicht ook beschikbaar als klankbord voor het bestuur.

De commissie van toezicht bestaat uit drie personen van buitenaf, die geheel onafhankelijk staan van het fonds en deskundig zijn op het gebied van bestuur in het algemeen en van pensioenfondsen in het bijzonder. In het verslagjaar kwam geen verandering in de samenstelling van de commissie van toezicht.

Verslag over 2013

Het PWRI is onderweg, schrijft de voorzitter in zijn voorwoord van dit jaarverslag. Nog steeds onderweg en als commissie van toezicht zijn wij een soort reisgenoot, die de voortgang van het PWRI op de voet volgt. Het bestuur doet uitgebreid verslag van zijn activiteiten in het afgelopen boekjaar. Wij hoeven dat hier niet te herhalen. In het algemeen constateren wij dat het bestuur goed 'onderweg' is. Bij enkele belangrijke onderwerpen, die in en rondom het boekjaar actueel zijn, doen wij vanuit onze rol verslag.

Met het oog op de Participatiewet, die in 2015 in werking treedt, heeft het bestuur al lang van tevoren diverse acties ondernomen. Eerst zijn voor een aantal scenario's financiële verkenningen uitgevoerd. Daarmee werd aan alle belanghebbende groeperingen van het PWRI, aan de sociale partners en aan de politiek een duidelijk signaal afgegeven over de impact van de Participatiewet op het fonds. Ook gedurende het boekjaar is het bestuur actief de belangen van het PWRI en zijn deelnemers bij de politiek verantwoordelijken blijven belichten.

Daarnaast heeft het bestuur een extern onderzoek, aangeduid met 'marktverkenning', laten uitvoeren, om te zien of in de nieuwe omstandigheid, die vanaf 2015 ingaat, andere wegen begaanbaar zijn. Andere wegen, die de robuustheid van het PWRI minstens in stand kunnen houden. Wij onderschrijven dit proactieve beleid van het bestuur. Teleurstellend is dan wel, dat het onderzoek drie maanden na planning werd afgerond. Het positieve bericht is, dat het betreffende rapport veel goede informatie bevat om verder beleid op te ontwikkelen.

Op het gebied van risicomanagement heeft het bestuur verdere stappen gezet en besloten tot het aanstellen van een eigen risicomanager op het bestuursbureau. Deze zal belast worden met het verder vormgeven van het integraal risicomanagement. Wij merken direct op, dat wij als commissie van toezicht steeds vertrouwen hebben gehad in de wijze waarop het bestuur het risicobeleid heeft georganiseerd. Met name het balansbeheer is daar een voorbeeld van.

Met het integraal risicomanagement zal het bestuur in staat zijn ook de minder voor de hand liggende risicogebieden in kaart te brengen en daarop te sturen.

Verder hebben wij het bestuur gevolgd in zijn aanpak van de gehele procedure, die moet leiden tot het voldoen aan de Wet versterking bestuur pensioenfondsen, kortweg aangeduid met 'bestuursmodel'. Dat model moet uiterlijk 1 juli 2014 ingevoerd zijn. Het bestuur is de procedure tijdig gestart. Onderweg ontstond discussie met de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. Op onderdelen zou het bestuur te snel zijn gegaan en raadpleging achterwege hebben gelaten. Wij hebben geconstateerd, dat het bestuur adequaat en met respect gereageerd heeft op de bezwaren. Daardoor is de procedure op moment van het schrijven van dit verslag in zijn eindfase en kan tijdige invoering worden gerealiseerd.

Een compliment verdient het bestuur voor het communicatiebeleid. Ook de nieuwe stijl van dit jaarverslag laat nog eens zien hoeveel belang het bestuur eraan hecht om zijn deelnemers bij het PWRI te betrekken. Bovendien is het bestuur de uitdaging aangegaan om ook de jaarrekening met zijn vele verplichte nummers, toegankelijker te maken voor diegenen, die niet dagelijks met dergelijke cijferopstellingen bezig zijn.

Het bestuur is de uitdaging aangegaan de jaarrekening toegankelijker te maken.

Wij hebben tegenover het bestuur wel onze zorg moeten uiten over de gang van zaken bij de besluitvorming over de premie voor 2014. Het bestuur is er niet in geslaagd om de sociale partners, die in dit proces mede een rol spelen, tijdig hun standpunt te doen bepalen. Naar onze waarneming werden de bestuursleden zelf in de rol van sociale partner gedrongen. Uiteindelijk is een besluit genomen, min of meer naar ieders tevredenheid. Maar dat leidt wel tot een premieverlaging. Als commissie van toezicht hebben wij daar de kanttekening bij geplaatst, dat handhaving van het bestaande premieniveau meer voor de hand had gelegen. Immers het fonds is nog in herstel van een reservetekort, kan nog niet (volledig) indexeren volgens ambitie en het wacht een uiterst onzekere toekomst.

Het bestuur heeft aangegeven zelf ook niet tevreden te zijn met de gang van zaken en zal onze zorg aan de sociale partners overbrengen teneinde herhaling te voorkomen.

Het financiële beleid van het bestuur is niet zozeer voorwerp van ons toezicht, maar wel de wijze waarop het bestuur dat bepaalt, laat uitvoeren en monitort. Daarover zijn wij positief. Het bestuur heeft dat traject goed ingericht en weet dat steeds verder te optimaliseren. In ieder geval kunnen we vaststellen dat het ertoe geleid heeft dat eind 2013 het dekkingstekort is opgeheven en dat korting op de pensioenen achterwege kon blijven.

Het bestuur reflecteert regelmatig op het eigen functioneren. Zelfevaluatie is een periodieke activiteit en heeft in het boekjaar tot vaststelling en uitvoering van een professionaliseringsplan geleid. Het doet ons genoegen, dat na onze zorg vorig jaar over de vele bestuurswisselingen, we nu weer een team zien, dat uitstekend op elkaar is ingespeeld.

Wij concluderen, dat het bestuur in 2013 veel en goed werk heeft verricht, de zaken goed op orde heeft, proactief te werk gaat en verdere verbeterstappen heeft gemaakt. Procedureel zijn de zaken op orde, de nodige fondsdocumenten zijn aanwezig en worden steeds tijdig geactualiseerd en de communicatie voldoet niet alleen aan de vereisten, maar stijgt daar ver boven uit.

Naar onze mening is dit bestuur in staat om het PWRI in de moeilijke toekomst die het te wachten staat, adequaat te leiden. Als commissie van toezicht, binnenkort als raad van toezicht, zullen wij het bestuur daar graag bij blijven volgen.

Verslag deelnemersraad

.....

Het jaarverslag 2013 is uitstekend leesbaar. Met name de korte interviews per item zijn kort en helder geformuleerd, dus passen hier complimenten. Met het oog op de transitie naar een nieuwe vorm van verantwoording per 1 juli 2014 is dit het laatste advies van de deelnemersraad.

Naar aanleiding van de antwoorden van het bestuur op de vragen en op- en/of aanmerkingen van de deelnemersraad kunnen wij aangeven dat hierop een duidelijk antwoord is gekomen. Daarmee geeft de deelnemersraad een positief advies over dit jaarverslag.

Namens de deelnemersraad,
Martin Stevens, voorzitter
Rein Ferwerda, secretaris

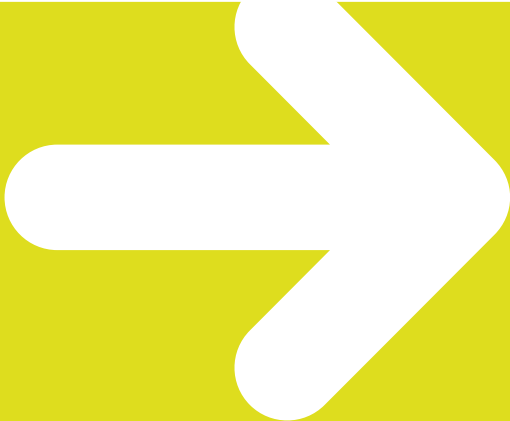
Reactie bestuur op verslag deelnemersraad

Het bestuur bedankt de deelnemersraad voor zijn positieve advies en complimenten over het jaarverslag.

Ondanks de soms roerige tijden kijken wij terug op een jarenlange plezierige samenwerking, die vooraf werd gegaan door een eveneens plezierige samenwerking met de toenmalige adviesraad. Met een aantal van u zetten wij in vol vertrouwen de samenwerking voort in het nieuwe verantwoordingsorgaan. Wij bedanken in het bijzonder die leden waarvan wij per 1 juli 2014 afscheid nemen.

Later dit jaar nemen wij in een speciale bijeenkomst afscheid van de deelnemersraad als orgaan van ons fonds.

Jaarrekening

Wat staat er in de jaarrekening?

De jaarrekening geeft een jaarlijks overzicht van de financiële situatie van het fonds. Deze jaarrekening is zorgvuldig samengesteld. We proberen in de communicatie bovendien zo helder mogelijk te zijn en moeilijke woorden te vermijden. Maar in de jaarrekening komen veel termen en omschrijvingen voor die we volgens de wet en verslaggevingsregels moeten gebruiken. We kunnen die daarom vaak niet eenvoudiger beschrijven. Wel leggen we zoveel mogelijk begrippen uit.

Balans

Dit is het overzicht van alle bezittingen of vorderingen en alle schulden of verplichtingen op 31 december.

Staat van baten en lasten

Dit is een overzicht van de opbrengsten en kosten in een jaar.

Kasstroomoverzicht

Dit overzicht laat zien hoeveel geld er binnenkwam en hoeveel geld eruit ging.

Bedragen

De bedragen in de jaarrekening zijn in duizenden euro's, tenzij anders aangegeven. Dit betekent dat achter de bedragen drie nullen geplaatst moeten worden. Bijvoorbeeld: als er € 300 staat, dan wordt hier € 300.000 bedoeld.

Balans

Na resultaatbestemming (bedragen in € 1.000)

Activa

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

	31-12-2013	31-12-2012
Vastgoedbeleggingen	385.361	403.188
Aandelen	2.363.609	1.920.051
Vastrentende waarden	3.183.019	3.193.365
Derivaten	10.186	219.920
Overige beleggingen	193.474	160.789
	<u>6.135.649</u>	<u>5.897.313</u>

Beleggingen voor risico deelnemers

Aandelen	35.128	34.246
Vastrentende waarden	247.714	259.371
Derivaten	85	96
Overige beleggingen	- 1.110	3.607
	<u>281.817</u>	<u>297.320</u>

Beleggingen	(1)	6.417.466	6.194.633
Vorderingen en overlopende activa	(2)	9.757	10.378
Liquide middelen	(3)	11.037	11.327
Totaal activa		<u>6.438.260</u>	<u>6.216.338</u>

Passiva

Eigen vermogen	(4)		
Algemene reserve		-515.762	-802.479
Weerstandsreserve		914.551	839.879
Bestemmingsreserve		108.180	108.180
		<u>506.969</u>	<u>145.580</u>

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfondsen	(5)	5.624.268	5.744.938
Overige technische voorzieningen	(6)	18.410	21.703
		<u>5.642.678</u>	<u>5.766.641</u>

Langlopend tegoed deelnemers	(7)	259.072	274.700
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	29.541	29.417
Totaal passiva		<u>6.438.260</u>	<u>6.216.338</u>

Staat van baten en lasten

(bedragen in € 1.000)

Baten

		2013	2012
Premiebijdragen risico pensioenfonds	(9)	290.594	324.339
Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(10)	104.662	777.641
Totaal baten		395.256	1.101.980

Lasten

Pensioenuitkeringen	(11)	148.902	148.684
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	(12)		
- Pensioenopbouw		244.330	300.549
- Indexering en overige toeslagen		-	-
- Rentetoevoeging		20.136	80.231
- Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer		-152.784	-152.885
- Wijziging uit hoofde van actuariële grondslagen		-	-55.121
- Wijziging rekenrente		-190.125	373.981
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-95	-
- Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		-42.132	6.677
		-120.670	553.432
Mutatie overige technische voorzieningen	(13)	-3.293	2.437
Saldo overdrachten van rechten	(14)	95	105
Kosten pensioenbeheer (netto)	(15)	8.943	8.588
Totaal lasten		33.977	713.246

Overige baten en lasten	(16)	110	-202
--------------------------------	------	------------	-------------

Saldo van baten en lasten		361.389	388.532
----------------------------------	--	----------------	----------------

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Algemene reserve		286.717	267.301
Weerstandsreserve		74.672	121.23

Totaal saldo van baten en lasten		361.389	388.532
---	--	----------------	----------------

Kasstroomoverzicht

.....

(bedragen in € 1.000)

		2013	2012
Beginstand liquide middelen	(3)	11.327	869
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies	(9)	290.594	324.339
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	(14)	2.808	-
Betaalde pensioenuitkeringen	(11)	-148.902	-148.684
Betaald in verband met overdracht van rechten	(14)	-2.903	-105
Betaalde kosten pensioenbeheer	(15)	-8.943	-8.588
Uitkering ten laste van tegoed deelnemers	(7)	-21.302	-22.623
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		111.352	144.339
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen	(1)	1.763.463	2.280.185
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	(10)	38.702	37.008
Aankopen beleggingen	(1)	-1.908.869	-2.469.192
Betaalde kosten vermogensbeheer	(10)	-12.823	-12.448
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-119.527	-164.447
Kasstroom uit hoofde van overige ontvangsten en uitgaven		7.885	30.566
Eindstand liquide middelen	(3)	11.037	11.327

Toelichting op de pensioenregeling

.....

Doelstelling

De Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie ('pensioenfonds'), statutair gevestigd te Amsterdam, verstrekt ouderdoms- en overlijdensuitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden; ook verstrekt het fonds uitkeringen aan een beperkte groep van arbeidsongeschikte deelnemers. Ons pensioenfonds voert de pensioenregeling uit van de in de branche Werk en (re)Integratie verplicht aangesloten werkgevers en van overige vrijwillig aangesloten werkgevers.

Beschrijving van de pensioenregeling

Wij kennen een regeling ouderdomspensioen met een pensioenleeftijd van 65 jaar voor Wsw-werknemers en WIW-werknemers. Wsw-deelnemers bouwen ieder jaar een aanspraak op ouderdomspensioen op van 2,05% tot 1 januari 2014 en 1,90% vanaf 1 januari 2014. WIW-werknemers bouwen jaarlijks 1,75% op van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend loon minus de franchise. Tevens bestaat er voor de Wsw-deelnemers recht op partner- en wezenpensioen. Voor deelname aan de regeling geldt geen toetredingsleeftijd.

Inkoopregeling / B-regeling

Met de Inkoopregeling kunnen deelnemers onder voorwaarden extra ouderdomspensioen opbouwen over de jaren dat de deelnemer gewerkt heeft binnen de sociale werkvoorziening. Deze regeling geldt als de deelnemer op 31 december 2000 en op 1 januari 2001 deelnemer was van de pensioenregeling en tot pensioendatum in de sociale werkvoorziening blijft werken. Nieuwe instroom is niet meer mogelijk. De deelnemer heeft niet automatisch recht op het extra ouderdomspensioen over eerdere dienstjaren. Ieder jaar beslist het bestuur of het extra ouderdomspensioen wordt toegekend. Sociale partners hebben de B-regeling per 1 januari 2013 afgeschaft voor deelnemers die zijn geboren na 1949.

Top-regeling / C-regeling

Toeslag ouderdomspensioen geldt voor deelnemers die geboren zijn vóór 1 januari 1950 en zowel op 31 december 2000 als op 1 januari 2001 deelnemer waren van de pensioenregeling en tot pensioendatum in de sociale werkvoorziening blijven werken. Er vindt geen nieuwe instroom meer plaats. De deelnemer die vóórdat hij 65 jaar is, stopt met werken, ontvangt een pensioenuitkering van 80% van het salaris tot de leeftijd van 65 jaar. De leeftijd waarop de deelnemer met pensioen kan gaan met een pensioenuitkering van 80% van het salaris, hangt af van het jaar waarin de deelnemer geboren is. De regeling is in 2012 beëindigd.

Voorwaardelijke toeslagverlening

Wij hebben de ambitie om toeslagen op het pensioen te verlenen. De mate waarin dit mogelijk is, hangt af van de financiële positie van ons fonds. De toezegging voor toekomstige toeslagverlening is altijd voorwaardelijk.

Nominale dekkinggraad	Toeslagverlening
Lager dan 105%	Geen
Tussen 105% en 125%	Gedeeltelijk op basis van de prijsindex
Tussen 125% en 130%	Gedeeltelijk op basis van de prijsindex plus het verschil tussen loon en prijsindex
Hoger dan 130%	Volledig op basis van de loonindex

Voor pensioen opgebouwd in de Wsw-regeling geldt de loonindex op basis van de cao voor de sociale werkvoorziening. In geval van de WIW-regeling is dit de loonindex op basis van de cao Wet Inschakeling Werkzoekenden. Om die reden verschillen de toegekende toeslagpercentages en eventuele achterstanden daarin.

Beschrijving van de Aanvullende oudedagsvoorziening (AOV)

Wat is de aanvullende oudedagsvoorziening?

De aanvullende oudedagsvoorziening is een tijdelijke uitkering vanaf de leeftijd van 65 jaar. Inleg in de regeling is sinds 1990 niet meer mogelijk. De inleg bestond uit een jaarlijkse bijdrage door de werkgevers binnen de sociale werkvoorziening. Deze bijdrage werd gestort op een aparte rekening. De aanvullende oudedagsvoorziening is sinds 1 januari 2002 ondergebracht bij het pensioenfonds. De regeling is financieel volledig afgezonderd van de door ons uitgevoerde pensioenregelingen.

Kiezen voor sparen of beleggen

Deelnemers en gepensioneerden hebben eenmalig kunnen kiezen om hun saldo om te zetten in een spaarbedrag. Deze regeling is net als de beleggersregeling voor rekening en risico van de deelnemers, maar kent in tegenstelling tot de beleggersregeling geen beleggingsrisico's.

Voor deelnemers en gepensioneerden die hebben gekozen voor sparen, passen we het tegoed in de regeling jaarlijks aan. Dit gebeurt op basis van een door het bestuur vastgestelde rente. Bij een keuze voor beleggen wordt het tegoed jaarlijks aangepast op basis van een door het bestuur vastgesteld rendementspercentage. Bij de vaststelling van dit rendementspercentage houden we een buffer aan voor het opvangen van tegenvallende opbrengsten op het vermogen.

Uitbetaling

Het tegoed wordt vanaf de leeftijd van 65 jaar, maandelijks in 75 gelijke termijnen uitbetaald. Een maandtermijn is minimaal € 46. Nadat we de laatste maandtermijn hebben uitgekeerd, wordt het eventueel overgebleven tegoed in één keer uitgekeerd. Overlijdt de uitkeringsgerechtigde vóór (volledige) uitbetaling van de maandtermijnen? Dan kunnen de erfgenamen verzoeken tot uitbetaling van het (overgebleven) tegoed.

De tegoeden worden niet actuariel bepaald. De tegoeden van de deelnemers met een looptijd langer dan een jaar zijn verantwoord als langlopend tegoed deelnemers. De tegoeden die naar verwachting binnen een jaar tot uitkering komen zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

	2013	2012
Beleggingen (in € 1.000)	281.817	297.320
Tegoeden deelnemers:		
- langlopend AOV-beleggers (in € 1.000)	151.591	161.198
- langlopend AOV-spaarders (in € 1.000)	84.164	86.585
- nog te verrekenen, kortlopend en langlopend (in € 1.000)	46.062	49.537
Totaal	281.817	297.320

Beleggingsbeleid

Het risicoprofiel van de beleggingen van de AOV-deelnemers wijkt af van het risicoprofiel van de beleggingen voor het pensioenfonds. De beleggingen ten behoeve van de AOV-beleggers bestaan voor het merendeel uit relatief risicomijdende obligatiefondsen. De tegoeden van spaarders zijn ondergebracht in deposito's.

Toelichting op de financiële overzichten

.....

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Grondslagen algemeen

De jaarrekening van het PWRI voldoet aan de eisen die in de Pensioenwet en in Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek staan. Ook hebben we rekening gehouden met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Alle baten en lasten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Salderingen

Salderen betekent verrekenen. Salderen mag alleen als het wettelijk of contractueel is toegestaan en de betaling en de ontvangst gelijktijdig afgewikkeld worden. Bovendien moeten we het voornemen hebben om de posten op deze manier af te wikkelen. De rentebaten en rentelasten die samenhangen met de gesaldeerde posten, nemen we ook gesaldeerde op.

Schattingen en veronderstellingen

Om een jaarrekening te maken moeten wij als bestuur oordelen vormen, schattingen maken en veronderstellingen doen. Deze oordelen, schattingen en veronderstellingen bepalen hoe het fonds grondslagen gebruikt. Ook hebben ze invloed op de waarde van activa, verplichtingen en baten en lasten. We baseren de schattingen en veronderstellingen op ervaring en verschillende andere betrouwbare factoren. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor de waarde van activa en verplichtingen. Deze waarde is niet zomaar uit andere bronnen af te leiden. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van de schattingen.

We beoordelen de schattingen en veronderstellingen voortdurend. Wanneer nodig veranderen we de schattingen. Heeft de verandering alleen gevolgen voor de periode waarin de schatting is herzien? Dan nemen we de nieuwe schatting op in die verslagperiode. Heeft de verandering gevolgen voor de verslagperiode én voor toekomstige perioden? Dan nemen we de nieuwe schatting op in de periode van verandering én in toekomstige perioden.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gebruikte grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief (bezitting) staat op de balans als het waarschijnlijk is dat het fonds er in de toekomst economische voordelen van heeft. Maar alleen als we de waarde van die voordelen betrouwbaar kunnen vaststellen. Een verplichting (bijvoorbeeld een pensioen dat het fonds nu of in de toekomst moet uitkeren) staat op de balans als het waarschijnlijk is dat de

verplichting leidt tot een uitstroom van geld. Maar alleen als we de omvang van dat bedrag betrouwbaar kunnen vaststellen.

Baten (opbrengsten) staan in de staat van baten en lasten als het vermogen vergroot is door een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting. Maar alleen als we de omvang betrouwbaar kunnen vaststellen. Lasten (kosten) verwerken we als het vermogen is verkleind door een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting. Maar alleen als we de omvang betrouwbaar kunnen vaststellen.

Vreemde valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's. De euro is dus de presentatievaluta van het pensioenfonds. En omdat we in euro's rekenen, is het ook de functionele valuta van het pensioenfonds.

Een transactie is een zakelijke overeenkomst. Het gaat om aan- of verkoop van goederen, geld of beleggingen. We beleggen in gebieden met verschillende muntsoorten. Daarom zijn er ook transacties in andere muntsoorten dan de euro. Dat zijn transacties in vreemde valuta.

Vonden deze transacties in de verslagperiode plaats? Dan staan ze in de jaarrekening tegen de koersen op het moment van de transactie (de transactiedatum). Monetaire activa (bezittingen in geld) en passiva (schulden in geld) in vreemde valuta rekenen we om tegen de koersen op balansdatum. De koersverschillen die zo ontstaan, nemen we op als bate of als last.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Grondslagen voor waardering van activa en passiva zijn de regels die bepalen wat de waarde van bezittingen en schulden is.

Beleggingen (1)

Beleggingen voor risico pensioenfonds

Algemeen

We waarderen beleggingen op actuele waarde. Voor de meeste financiële instrumenten maken we gebruik van marktnoteringen of afgeleiden daarvan. Bepaalde instrumenten, zoals vastgoedbeleggingen, participaties in hypotheek en bepaalde derivaten, waarderen we door gebruik te maken van waarderingsmodellen en –technieken. Het is gebruikelijk en mogelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Overlopende activa en passiva waarderen we tegen geamortiseerde kostprijs en liquide middelen tegen nominale waarde. In het algemeen is het verschil tussen actuele waarde en geamortiseerde kostprijs erg klein. Dit komt door het kortetermijnkarakter bij deze activa en passiva.

We beleggen ook indirect. Dat betekent dat we meedoen in beleggingspools en –instellingen, die gespecialiseerd zijn in bepaalde beleggingen. Dat heet participatie. Participaties in beleggingsfondsen rubriceren en waarderen we volgens de grondslagen van die beleggingen. Bij gemengde beleggingsfondsen sluiten we aan bij de hoofdcategorie.

We gebruiken afgeleide financiële instrumenten (derivaten) om beleggingsrisico's af te dekken en het vastgelegde beleggingsbeleid te realiseren. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

De liquide middelen die deel uitmaken van de onderliggende fondsen in aandelen, vastrentende waarden en overige beleggingen, zijn bij de betreffende beleggingscategorie vermeld. Conform de aanbeveling van de Raad voor de Jaarverslaggeving merken we participaties met een beleggingskarakter niet aan als een groepsmaatschappij en/of deelneming.

Vastgoedbeleggingen

Participaties in vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde van de vastgoedfondsen die in Nederlands vastgoed beleggen, is bepaald door gedurende het jaar uitgevoerde externe taxaties. Een taxatie is een deskundige schatting van de waarde. De taxatie van de vastgoedportefeuille geschiedt door een externe taxateur. Deze taxaties vinden plaats conform de richtlijnen van de vermogensbeheerder. Deze richtlijnen sluiten aan bij de vastgoedindex van de Raad van Onroerende zaken / Investment Property Databank (ROZ/IPD-index).

Hoe wordt de actuele waarde van de vastgoedfondsen die in internationaal vastgoed beleggen (AREA Funds) bepaald? Dat gebeurt op basis van de door de onderliggende vastgoedfondsen opgegeven beleggingswaarden van die fondsen, zoals deze op het moment van waardering aan de beheerder ter beschikking staan. Overige vermogensbestanddelen van het fonds waarderen we volgens algemeen aanvaarde verslaggevinggrondslagen. De internationale beleggingen zijn allemaal in een fund-to-fund structuur opgezet. Afhankelijk van het onderliggende fonds vindt periodiek taxatie plaats. Per kwartaal vindt analyse van de waardemutaties plaats.

Aandelen

Aandelen, waaronder converteerbare obligaties, waarderen we op actuele waarde. Dat is de beurswaarde per balansdatum, dan wel de actuele waarde van de aangehouden participaties in een niet-beursgenoteerd beleggingsfonds.

Vastrentende waarden

Obligaties waarderen we op actuele waarde, dan wel de actuele waarde van de aangehouden participaties in vastrentende waardenfondsen en LDI-pools in een niet-beursgenoteerd beleggingsfonds. Daarbij vindt toerekening van de lopende intrest plaats.

Hypothecaire leningen waarderen we op reële waarde. Voor participaties in hypotheekfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert. De hypotheekleningen worden gewaardeerd door middel van een discounted cashflow model. Hierbij worden de verwachte kasstromen contant gemaakt tegen de euroswapcurve plus een risico-opslag. De verwachte kasstromen bestaan uit rente plus aflossing. Daarbij wordt rekening gehouden met het vervroegde aflossingsrisico. De risico-opslag die we gebruiken in de verdiscontering van de kasstromen, berekenen we op maandbasis. Voor particuliere hypotheekleningen gebeurt dit aan de hand van marktdata. Op deze manier bewegen de risico-opslagen (en dus ook de waarde van hypotheekleningen) mee met de risicopremies in de markt. Voor zakelijke hypotheekleningen zijn geen relevante marktdata voorhanden op basis waarvan de risico-opslag kan worden bepaald. Voor deze hypotheekleningen wordt de risico-opslag gebaseerd op de tarieven waartegen Syntrus Achmea Vastgoed zakelijke hypotheekleningen verstrekt of verlengt.

Leningen op schuldbekentenis waarderen we op actuele waarde. Dat is de contante waarde van de met vervroegde aflossing aangepaste kasstromen. Deze verdisconteren we tegen de

rente op staatsobligaties met vergelijkbare looptijden inclusief eventuele opslagen, behorende bij het risicoprofiel van de leningen.

Deposito's waarderen we op actuele waarde. Bij deposito's is het verschil tussen de actuele en de nominale waarde in het algemeen erg klein.

Derivaten

Derivaten is een verzamelnaam voor financiële contracten. Voorbeelden zijn opties, futures en swaps. Derivaten waarderen we op actuele waarde, namelijk de relevante marktnotering. Als er geen marktnotering beschikbaar is, bepalen we de waarde met behulp van marktconforme uitgangspunten en veronderstellingen en toetsbare waarderingsmodellen. Is een derivatenpositie negatief? Dan verantwoorden we het bedrag onder de overige schulden en overlopende passiva.

Overige beleggingen

Overige beleggingen zijn beleggingen die we niet aan andere beleggingen kunnen toewijzen. Overige beleggingen waarderen we op marktwaarde.

Beleggingen voor risico deelnemers

Het pensioenfonds beheert de tegoeden van de Algemene Oudedagsvoorzieningen (AOV). Daarbij volgen we artikel 46 van de cao voor de sociale werkvoorziening op. De tegoeden zijn de beleggingen voor risico van de deelnemers. De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico van deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen voor risico van het pensioenfonds.

Vorderingen en overlopende activa (2)

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde. Na eerste verwerking waarderen we de vorderingen tegen de geamortiseerde kostprijs. Dit komt meestal overeen met de nominale waarde. Als we verwachten dat vorderingen oninbaar zijn (dus niet betaald worden), vormen we hiervoor een voorziening. Dat betekent dat we een bedrag opzij zetten op de balans. Vorderingen en overlopende activa uit beleggingstransacties staan onder de beleggingen.

Liquide middelen (3)

Onder de liquide middelen zijn kas- en banktegoeden opgenomen die onmiddellijk of op korte termijn opeisbaar zijn. Dat betekent dat we er vrijwel meteen over kunnen beschikken. Deze tegoeden onderscheiden zich van tegoeden uit beleggingstransacties. Liquide middelen die horen bij beleggingstransacties staan onder de beleggingen. De liquide middelen waarderen we tegen nominale waarde.

Eigen vermogen (4)

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, de weerstandsreserve en de gevormde bestemmingsreserve.

Algemene reserve

De algemene reserve is het deel van het eigen vermogen dat overblijft nadat via de

resultaatbestemming de weerstandsreserve en de bestemmingsreserve op het gewenste niveau zijn gebracht.

Weerstandsreserve

De weerstandsreserve vormt het weerstandsvermogen van het pensioenfonds tegen ongunstige ontwikkeling op lange termijn. We gebruiken als maximum voor de weerstandsreserve het vereist eigen vermogen zoals dit staat in de Pensioenwet. Zodra het maximum van de weerstandsreserve is bereikt, gaat het meerdere vermogen naar de algemene reserve.

Bestemmingsreserve

In de periode 2007-2010 is voor de SW een hogere premie geheven dan de gedempte kostendekkende premie. Dit was onderdeel van de financieringswijze op dat moment. Daarbij probeerden we de premie op 16% te houden. Dit deden we door bij een lagere gedempte kostendekkende premie toch 16% te heffen om bij een (iets) hogere gedempte kostendekkende premie uit de gevormde premie-egaliseringsreserve te kunnen putten. De daar mogelijk uit voortvloeiende premiedemping is uitgesloten voor de periode van het kortetermijnherstelplan.

Met ingang van 2013 hebben sociale partners de pensioentoezegging teruggebracht. Daardoor komt de gedempte kostendekkende premie op 15,2% van de salarissom. Deze premie bepalen en heffen we inmiddels wel volledig in termen van de pensioengrondslag. De bepaling over het sturen op een 16%-premie is daardoor achterhaald en komen te vervallen. De gevormde premie-egaliseringsreserve houden we tot nu toe aan in afwachting van verdere ontwikkelingen van onder meer de premiemethode. Dit mede in het licht van verdere aanpassingen van de regeling en het nieuwe Financieel toetsingskader dat het ministerie van SZW nog steeds op 1 januari 2015 wil laten ingaan.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (5)

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds waarderen we op actuele waarde en heeft een langlopend karakter. De actuele waarde bepalen we op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen. Deze hangen samen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen. De contante waarde bepalen we met gebruikmaking van de rekenrente. De rekenrente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

Bij de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen gaan we uit van het op de balansdatum geldende pensioenreglement. Daarnaast gaan we uit van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken, inclusief de toeslag op de pensioenaanspraken naar de stand per 1 januari volgend op het verslagjaar, voor zover de deelnemer per die datum een onvoorwaardelijk recht op deze toeslag heeft. We houden geen rekening met toekomstige salarisontwikkelingen.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is gebaseerd op de volgende actuariële veronderstellingen:

- De gehanteerde rekenrente die gebaseerd is op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.
- Sterftেকansen zijn overgenomen van de AG-prognosetafel 2012-2062, zonder leeftijd terugstellingen maar met een ervaringssterfte. Voor wezen nemen we geen sterftেকansen in aanmerking.
- De samenlevingsfrequentie waarvan we uitgaan, neemt toe tot aan de ingangsdatum van het ouderdomspensioen op 65 jaar. Boven de leeftijd van 65 jaar neemt de samenlevingsfrequentie af volgens de sterftetafel. Bij het uitruilbare nabestaandenpensioen stellen we de samenlevingsfrequentie bij ingang van het ouderdomspensioen op 65 jaar op 1.
- De leeftijd van de man is op drie jaar ouder gesteld dan die van de vrouw.
- We houden rekening met een kostenopslag in verband met toekomstige kosten pensioenbeheer, waaronder excassokosten.

We vormen de voorziening voor de aanvullingsregeling volgens het rentedekkingsstelsel. De in enig jaar, door ingang van de aanvulling of het ontstaan van aanspraak op deze aanvulling, onvoorwaardelijk geworden aanspraken voegen we toe aan de voorziening. Daarbij gebruiken we, voor zover van toepassing, dezelfde grondslagen als hiervóór vermeld.

Overige technische voorzieningen (6)

Onder de overige technische voorzieningen is de Incurred But Not Reported voorziening (IBNR) premievrije voortzetting bij invalidering (PVD) opgenomen. De IBNR-voorziening PVD dient ter premievrije voortzetting van pensioenopbouw bij invalidering. Aan deze voorziening voegen we jaarlijks de in de premie begrepen opslag voor premievrijstelling toe. Jaarlijks valt de premieopslag voor premievrijstelling van twee verslagjaren daarvóór vrij ter financiering van de lasten van ingegane arbeidsongeschiktheid. Dit geldt voor deelnemers met een eerste ziekte dag twee jaren voorafgaand aan het verslagjaar.

Langlopend tegoed deelnemers (7)

Onder deze post is het langlopende deel van de tegoeden van de deelnemers in de AOV-regeling opgenomen.

Overige schulden en overlopende passiva (8)

Overige schulden en overlopende passiva waarderen we bij de eerste verwerking tegen reële waarde. Na eerste verwerking waarderen we schulden op geamortiseerde kostprijs, gewoonlijk gelijk aan de nominale waarde. Schulden en overlopende passiva uit hoofde van beleggingstransacties zijn opgenomen onder de beleggingen.

Het kan voorkomen dat een werknemer bezwaar heeft tegen elke vorm van verzekeren. We kunnen dan aan een werknemer individuele vrijstelling verlenen van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen. Dit staat in de regeling voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden. De werkgever en de betreffende werknemer blijven echter verplicht de reguliere bijdragen aan het fonds af te dragen. Deze bijdragen storten we op een individuele spaarrekening. Aan dit spaarbedrag voegen we jaarlijks rente toe.

De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarde keren we na het bereiken van de 65-jarige leeftijd gedurende 15 jaar in gelijke termijnen uit aan de betrokkene. Overlijdt de betrokkene voordat de uitkeringen zijn ingegaan? Dan ontvangt de partner het saldo gedurende 15 jaar in gelijke termijnen. Overlijdt de betrokkene nadat de uitkering is ingegaan? Dan ontvangt de partner de uitkeringen gedurende de resterende periode.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

De posten in de staat van baten en lasten zijn grotendeels gerelateerd aan de waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen in de balans. We verantwoorden gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten rechtstreeks in het resultaat.

Premiebijdragen risico pensioenfonds (9)

Premiebijdragen zijn bedragen die werkgevers en werknemers betalen voor hun toekomstig pensioen. Als premiebijdragen verantwoorden we de aan het verslagjaar toe te rekenen in rekening gebrachte dan wel te brengen bedragen en koopsommen.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (10)

Beleggingsresultaten rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben. De gefactureerde kosten van vermogensbeheer zijn hierop in mindering gebracht. Directe en indirecte beleggingsresultaten presenteren we afzonderlijk. De directe beleggingsresultaten zijn de opbrengsten uit beleggingsfondsen, rente, dividenden en vergelijkbare opbrengsten. Dividend verantwoorden we op het moment van uitkeren. De indirecte beleggingsresultaten bestaan uit gerealiseerde en niet-gerealiseerde waardeveranderingen.

Pensioenuitkeringen (11)

De pensioenuitkeringen zijn de aan deelnemers uitgekeerde bedragen, inclusief afkopen. Afkopen is het in één keer uitbetalen van kleine pensioenen. De pensioenuitkeringen berekenen we op actuariële grondslagen en rekenen we toe aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds (12)

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw nemen we de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw op. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Indexering en overige toeslagen

We verantwoorden de indexering (toeslagverlening) en overige toeslagen in de staat van baten en lasten. Dit vindt pas plaats als het bestuur hier op of vóór de balansdatum een onherroepelijk besluit over heeft genomen en de deelnemer op grond van dit besluit in het verslagjaar een onvoorwaardelijk recht op deze toeslag heeft verkregen.

Rentetoevoeging

Rentetoevoeging is de oprenting van de voorziening pensioenverplichtingen. De rentetoevoeging berekenen we over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer

Vooraf maken we een actuariële berekening van de toekomstige pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer (met name excassokosten). Beide nemen we op in de voorziening pensioenverplichtingen. De post onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer is de vrijval voor de financiering van de kosten en uitkeringen in het verslagjaar.

Wijziging rekenrente

We herrekenen jaarlijks per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen door toepassing van de rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur verantwoorden we onder het hoofd wijziging rekenrente.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben. Hier nemen we de actuariële inkomende en uitgaande overdrachten op.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Overige mutaties hebben onder andere betrekking op het resultaat op actuariële kanssystemen. Daarnaast ook op wijzigingen in het pensioenreglement en administratieve correcties. Ze zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie overige technische voorzieningen (13)

Onder mutatie overige technische voorzieningen valt de mutatie van de voorziening uitlooprisico premievrije doorbouw (PVD). Dit is een zogenoemde Incurred But Not Reported voorziening (IBNR).

Saldo overdrachten van rechten (14)

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen. We rekenen ze toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kosten pensioenbeheer (netto) (15)

De kosten pensioenbeheer rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten (16)

De overige baten en lasten rekenen we toe aan de periode waarop ze betrekking hebben. In de overige baten en lasten is het volgende begrepen: de behaalde rendementen op de tegoeden en de toekenning daarvan door het bestuur aan de Aanvullende Oudedagsvoorziening.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht stellen we op volgens de directe methode. We maken onderscheid tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten (bijvoorbeeld betaalde uitkeringen en ontvangen premies) en kasstromen uit beleggingsactiviteiten (bijvoorbeeld ontvangen rente op beleggingen).

Risicobeheer

Inleiding

In het verslag van het bestuur gaan we in op de risico's die het pensioenfonds loopt. Daarnaast gaan we in op het beleid dat we voeren om deze risico's te beperken. In deze paragraaf staat de kwantitatieve risico-informatie voor de posten voor risico van het pensioenfonds. Daarbij zijn we uitgegaan van het doorkijkprincipe. Dit houdt in dat risico's zijn uitgesplitst naar onderliggende beleggingscategorieën als dat tot een beter inzicht leidt. Beleggingsfondsen splitsen we daartoe zoveel mogelijk uit naar achterliggende beleggingscategorieën. Ook voor vergelijkende cijfers.

Solvabiliteit en dekkingsgraad

Het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen gaan gepaard met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Daarvoor streeft het fonds naar voldoende solvabiliteit op basis van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit is de verhouding tussen het beschikbaar vermogen en de verplichtingen. Hoe hoger de solvabiliteit, hoe beter het pensioenfonds aan zijn verplichtingen kan voldoen. Door de feitelijke dekkingsgraad te vergelijken met de vereiste dekkingsgraad, respectievelijk de minimaal vereiste dekkingsgraad, kunnen we beoordelen of er sprake is van een reservetekort, respectievelijk dekkingstekort. Uitgangspunt voor deze vergelijking is de feitelijke dekkingsgraad eind 2013 van 109,0%.

Het grootste risico voor het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen om zijn pensioenverplichtingen na te komen. De solvabiliteit, uitgedrukt in het vereist eigen vermogen, meten we zowel op basis van algemeen geldende normen als op basis van specifieke normen die de toezichthouder ons oplegt.

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen gaan we uit van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie. Eind 2013 is er geen sprake van een dekkingstekort. Het reservetekort bedraagt € 408 miljoen.

Omvang reserve en dekkingstekort

in duizenden euro's

	2013	2012
Technische voorzieningen	5.642.678	5.766.641
Risico		
S1 Renterisico	304.588	284.552
S2 Zakelijkewaardenrisico	685.349	620.234
S3 Valutarisico	164.109	137.416
S4 Grondstoffenrisico	71.108	56.006
S5 Kredietrisico	88.086	111.399
S6 Verzekeringstechnisch risico	159.471	169.758
Diversificatie-effect	-558.160	-539.486
Vereist eigen vermogen	914.551	839.879
Als percentage van de technische voorzieningen	16,2%	14,6%
Reservetekort		
Aanwezig eigen vermogen	506.969	145.580
Af: vereist eigen vermogen	914.551	839.879
Reservetekort	-407.582	-694.299
Minimaal vereist eigen vermogen	236.993	236.432
Als percentage van de technische voorzieningen	4,2%	4,1%
Aanwezig eigen vermogen	506.969	145.580
Af: Minimaal vereist eigen vermogen	236.993	236.432
Saldo	269.976	-90.852

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, is eind verslagjaar geen sprake meer van een dekkingstekort.

De toezichthouder schrijft de wijze van kwantificering van de in de standaardtoets te onderscheiden risico's voor. Wijzigingen in de onderliggende risicocomponenten ten opzichte van het voorgaande jaar, verklaren we door bijvoorbeeld wijziging in rente en de strategische beleggingsmix. Door middel van de berekening van het diversificatie-effect wordt gecorrigeerd voor het feit dat niet alle risico's zich op hetzelfde moment voordoen.

De uitvoering van het beleggingsbeleid

Het bestuur stelt jaarlijks beleggingsrichtlijnen op als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. Daarbij maken we gebruik van de uitkomsten van de ALM-studie. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen én van verschillende beleggingsstrategieën en de gevolgen daarvan bij diverse economische scenario's. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de belangrijkste

(beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid maken we gebruik van derivaten.

Marktrisico

Het marktrisico biedt resultaatmogelijkheden. Het omvat het renterisico (S1), zakelijke waardenrisico (S2) en valutarisico (S3).

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen veranderen door ongunstige veranderingen in de marktrente. De rentegevoeligheid meten we met de 'duration'. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Inzicht in duration

	2013		2012	
	balanswaarde	duration	balanswaarde	duration
Duration van de vastrentende waarden (vóór derivaten)	3.486.902	4,7	3.199.498	5,5
Duration van de vastrentende waarden (na derivaten)	3.644.593	14,3	3.832.749	18,0
Duration van de (nominale) pensioenverplichtingen	5.642.678	16,5	5.766.641	17,8

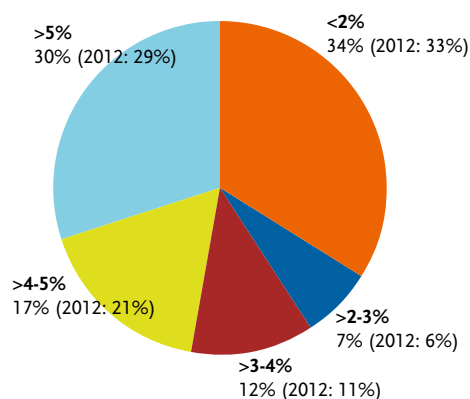
Op balansdatum is de duration van de vastrentende waarden (exclusief derivaten) aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Dit heet een 'duration-mismatch'.

De duration (de gemiddelde resterende looptijd) van de verplichtingen is hoger dan die van de vastrentende waarden. Dat betekent dat de waarde van de verplichtingen sterker reageert op een verandering van de rente dan de vastrentende waarden. Als de rente stijgt, daalt de waarde van de beleggingen én de waarde van de verplichtingen.

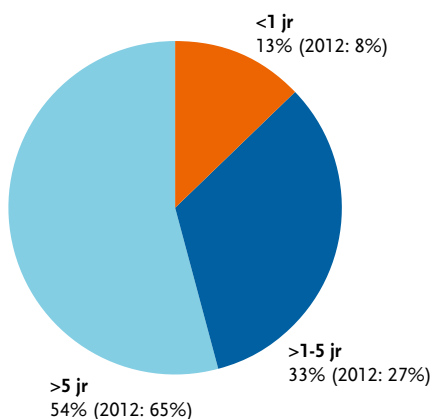
Maar aangezien de verplichtingen sterker dalen dan de beleggingen, stijgt de dekkinggraad.

Volgens het beleggingsplan dekken we 50% van het renterisico af. Er wordt niet gestuurd op een vast matchpercentage. Het matchpercentage bouwen we op door een combinatie van LDI-pools, vastrentende waarden en de derivaten overlay portefeuille. Met de derivaten overlay kunnen we invulling geven aan het strategische risicomanagement van het fonds. Een verandering van het gewenste matchpercentage of het matchinginstrument kan leiden tot een aanpassing van het mandaat.

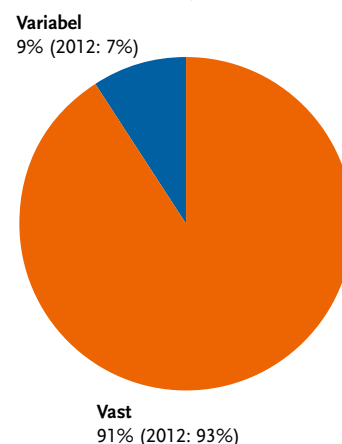
Samenstelling vastrentende waarden naar rentepercentage

Samenstelling vastrentende waarden naar resterende looptijd

Samenstelling vastrentende waarden naar rentetype

Zakelijkewaardenrisico (S2)

Zakelijkewaardenrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Die ontwikkeling wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Alle beleggingen waarden we tegen actuele waarde. Daarbij verwerken we waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten. Alle wijzigingen in marktomstandigheden zijn direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het zakelijkewaardenrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan dit risico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van de waarde van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Het deel dat we niet in euro beleggen, bedraagt eind 2013 ongeveer 47% (2012: 41%) van de beleggingsportefeuille. Hiervan is 77,0% (2012: 76,7%) afgedekt door valutaderivaten. De netto risicopositie bedraagt 23,0% (2012: 23,3%).

Onderstaand is de valutaverdeling van het belegd vermogen voor risico pensioenfondsen voor en na valuta-afdekking weergegeven.

	voor afdekking	valutaderivaten	2013 na valuta-afdekking	2012 na valuta-afdekking
Euro	3.236.508	2.231.408	5.467.916	5.329.126
Amerikaanse dollar	1.843.276	-1.696.412	146.864	211.550
Britse pond	262.273	-250.342	11.931	-3.398
Yen	14.928	-14.706	222	32
Overige	777.857	-269.948	507.909	359.577
Totaal	6.134.842	-	6.134.842	5.896.887

Waardering van de beleggingen

De waardering van een deel van de beleggingen is gebaseerd op waarderingsmodellen en waarderingstechnieken. Hierbij gaat het vooral om derivaten. Deze waarderingwijze maakt dit type beleggingen gevoelig voor waardemutaties als gevolg van bijvoorbeeld renteaanpassingen of andere wijzigingen in de parameters die gebruikt worden bij de waardering.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico dat het pensioenfonds loopt, als gevolg van een tegenpartij die niet kan betalen. Voorbeelden zijn partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar we deposito's plaatsen, marktpartijen waarmee we Over The Counter (OTC)-derivatenposities aangaan en herverzekeraars.

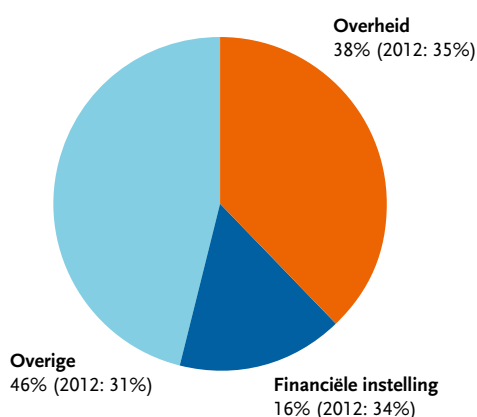
Het volgende overzicht geeft de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille weer:

Kredietwaardigheid debiteuren

	AAA	AA	A	BBB	<BBB	Geen rating	Totaal
2013	23%	13%	14%	19%	16%	15%	100%
2012	22%	11%	13%	17%	12%	25%	100%

In de categorieën A, AA en AAA is sprake van een lichte verbetering van de kredietwaardigheid. Vrijwel alle beleggingen waarvoor geen rating beschikbaar is, betreffen hypotheek, derivaten en leningen op schuldbekentenis.

Samenstelling vastrentende waarden naar debiteur

Om het kredietrisico te beheersen, kunnen credit default swaps worden aangegaan. Het door middel van een credit default swap afdekken van het kredietrisico is onderstaand aangeduid als 'protectie gekocht' en het van een tegenpartij overnemen van kredietrisico als 'protectie verkocht'.

Overzicht credit default swaps

	2013	2012
Protectie gekocht	-	-
Protectie verkocht	420	-564

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's) (S6)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens) en arbeidsongeschiktheid.

Langlevensrisico

Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven. We gebruiken de AG-prognosetafel 2012-2062 en een fondsspecifieke ervaringssterfte.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het pensioenfonds moet voorzieningen treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Dit is het arbeidsongeschiktheidsrisico. Voor dit risico brengen we jaarlijks een risicopremie in rekening. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten verwerken we via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie herzien we regelmatig.

Toeslagverleningsrisico

Het bestuur van het pensioenfonds streeft ernaar om toeslagen op het pensioen te verlenen. Dit kan alleen als het fonds genoeg geld heeft. De toezegging voor toekomstige toeslagverlening is altijd voorwaardelijk.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat we beleggingen niet op tijd en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen omzetten in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen.

Bij de overige risicocomponenten gaat het vooral om de langere termijn (solvabiliteit). Bij liquiditeitsrisico gaat het om de kortere termijn. Dit risico beheersen we door voldoende ruimte te nemen voor liquiditeitsposities in het strategische en tactische beleggingsbeleid. Ook houden we rekening met de directe beleggingsopbrengsten en met andere inkomsten, zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Het concentratierisico kan optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Als aandelen in dezelfde sector worden aangehouden, is sprake van een concentratierisico.

Onderstaande tabel geeft de verdeling weer van het belegd vermogen voor risico van het pensioenfonds naar sectoren:

Belegd vermogen naar sector

	2013	2012
Overheidsinstellingen	1.426.860	1.354.823
Beleggingsinstellingen (niet nader gespecificeerd)	106.614	108.157
Financiële instellingen	1.248.026	1.671.093
Handel en industriële bedrijven	1.704.593	1.562.902
Nutsbedrijven	152.005	321.631
Vastgoed	481.498	452.911
Andere instellingen	1.015.246	425.370
Totaal	6.134.842	5.896.887

Onderstaande tabel geeft de verdeling van het belegd vermogen voor risico van het pensioenfonds naar regio weer:

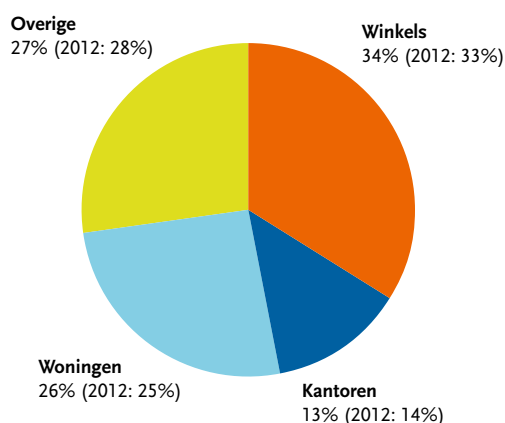
Belegd vermogen naar regio

	overheids instellingen	overige	2013 Totaal	2012 Totaal
Nederland	201.997	911.218	1.113.215	1.051.671
Ontwikkelde markten	741.327	2.800.352	3.541.679	3.791.513
BRIC-landen	51.042	183.510	234.552	206.515
Opkomende markten	320.521	632.012	952.533	570.382
Portugal	3.927	8.197	12.124	10.520
Ierland	7.582	47.123	54.705	32.830
Italië	65.876	67.846	133.722	140.460
Griekenland	0	820	820	2.242
Spanje	50.093	41.399	91.492	90.754
Totaal	1.442.365	4.692.477	6.134.842	5.896.887

Segmentatie beleggingen in vastgoed

Het fonds belegt ook in vastgoed. Hierna volgen de vastgoedbeleggingen met de uitsplitsing naar segment, gebaseerd op het doorkijkprincipe. Het doorkijkprincipe is een uitsplitsing van de beleggingsrisico's voor zover het een betekenisvolle verscherping van het beeld geeft. Beleggingsfondsen splitsen we zoveel mogelijk uit naar de betreffende beleggingscategorie.

Segmentatie beleggingen in vastgoed

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid gebruiken we ook financiële derivaten. Het pensioenfonds gebruikt derivaten vooral om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Ons pensioenfonds kan verschillende financiële derivaten gebruiken:

- Futures

Dit zijn standaard beursgenoteerde contracten waarmee het pensioenfonds snel posities kan wijzigen. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk, binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.

- Valutatermijncontracten

Dit zijn contracten die met individuele banken zijn afgesloten. De partijen spreken af om op termijn valuta te verkopen en andere valuta aan te kopen. De prijs en de datum zijn vooraf vastgesteld. Met valutatermijncontracten kunnen we valutarisico's afdekken.

- Interest rate swaps

Dit zijn ook contracten met individuele banken. De partijen spreken af om rentebetalingen over een nominale hoofdsom uit te wisselen. Met interest rate swaps kan het fonds de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen beïnvloeden.

- Swaption

Hiermee kan tijdelijk het risico van een verdere rentedaling worden afgedekt. Het pensioenfonds betaalt hiervoor een premie. Bij het afsluiten van een swaption kunnen mismatchrisico's worden afgedekt. Daarnaast worden nieuwe risico's geïntroduceerd die samengaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeits-, tegenpartij- en juridisch risico).

Onderstaande specificatie vermeldt de gebruikte derivaten naar soort, naar de stand eind 2013. Gedurende het jaar kan ook sprake zijn geweest van het gebruik van andersoortige derivaten.

Derivaten naar soort	Contractomvang	Actuele waarde	Derivaten met een positieve waarde	Derivaten met een negatieve waarde
Valutaderivaten				
Totaal valutaderivaten eind 2013	1.068.184	9.331	10.138	-807
Totaal valutaderivaten eind 2012	565.865	4.626	5.052	-426
Rentederivaten				
Totaal rentederivaten eind 2013	1.012	48	48	-
Totaal rentederivaten eind 2012	1.267.991	214.868	214.868	-
Totaal 2013	1.069.196	9.379	10.186	-807
Totaal 2012	1.833.856	219.494	219.920	-426

De daling van de derivaten voor risico van het fonds wordt veroorzaakt door het liquideren van de discretionaire interest rate swap portefeuille.

Andere niet-financiële risico's

De belangrijkste niet-financiële risico's zijn het operationeel risico en het systeemrisico. Kwantificering van deze risico's is niet mogelijk.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van onvolledige of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.

Systeemrisico

Systeemrisico is het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer goed functioneert. Hierdoor zijn beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar en verliezen ze zelfs (tijdelijk) hun waarde. Net als andere marktpartijen kan het pensioenfonds dit risico niet beheersen.

Toelichting op de balans

.....

Activa

Beleggingen (1)

Het verloopoverzicht van de beleggingen voor risico pensioenfonds is als volgt.

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2013	Totaal 2012
Beginstand	403.188	1.920.051	3.193.365	219.920	160.788	5.897.312	5.000.311
Aankopen	4.859	975.157	738.682	-	70.500	1.789.198	2.371.599
Verkopen	8.761	-780.681	-587.515	-232.793	-18.082	-1.627.832	-2.158.906
Waardeontwikkeling	-15.553	249.093	-162.397	22.722	-19.036	74.829	749.789
Overige mutaties	1.628	-11	884	337	-696	2.142	-65.480
Eindstand	385.361	2.363.609	3.183.019	10.186¹	193.474	6.135.649	5.897.312

In de eindstand zijn begrepen:

- vorderingen en overlopende activa	17.268	13.162
- kortgeldposities u/g	-	-
- banktegoeden in rekening courant	1.901	1.768
- schulden en overlopende passiva	-	-

Het verloop van de beleggingen voor risico van deelnemers is als volgt:

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2013	Totaal 2012
Beginstand	-	34.246	259.371	96	3.607	297.320	294.340
Aankopen	-	2.436	117.235	-	-	119.671	97.592
Verkopen	-	-6.509	-128.757	-365	-	-135.631	-121.278
Waardeontwikkeling	-	4.955	381	354	-	5.690	23.933
Overige mutaties	-	-	-515	-	-4.717	-5.233	2.733
Eindstand	-	35.128	247.715	85	-1.110	281.817	297.320

1) Saldo van negatieve derivaten zijn opgenomen onder de passiva

In de eindstand zijn begrepen:

- vorderingen en overlopende activa	-1.151	-700
- kortgeldposities u/g	88.375	91.545
- banktegoeden in rekening courant	41	4.315
- schulden en overlopende passiva	-8	-8

Per balansdatum zijn geen shortposities aanwezig.

Er wordt gebruikgemaakt van collateral management. Het ontvangen collateral bedraagt eind 2013 € 235,2 miljoen (2012: € 591,3 miljoen) en het verstrekte collateral € 1 miljoen (2012: € 1,7 miljoen). Deze bedragen zijn in de eindstand begrepen.

Voor derivaten met een positieve waarde zijn zekerheden in de vorm van effecten ontvangen tot een bedrag van € 235 miljoen (2012: € 226 miljoen).

Beleggingen waarderen we op marktwaarde. Afhankelijk van de beschikbaarheid van objectieve gegevens wordt de waardering per beleggingscategorie uitgesplitst, namelijk:

- Directe marktnoteringen: er is sprake van een notering in een actieve markt.
- Afgeleide marktnotering: we waarderen beleggingen volgens een model en de gehanteerde variabelen zijn af te leiden uit de markt.
- Waarderingsmodellen: de waardebepaling is niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en inschattingen.

De waardering van de beleggingen voor risico van het pensioenfonds eind 2013 is als volgt:

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten (saldo)	Overige	Totaal 2013	Totaal 2012
Directe marktnoteringen	-	-	304.994	-	959	305.953	396.452
Afgeleid van noteringen	-	2.363.609	2.567.928	-	192.515	5.124.052	4.569.654
Waarderingsmodellen	385.361	-	310.097	9.379	0	704.837	930.781
Totaal	385.361	2.363.609	3.183.019	9.379	193.474	6.134.842²	5.896.887²

2) Na aftrek derivaten met een negatieve waarde

Vastgoedbeleggingen

De beleggingen in vastgoed betreffen:

	31-12-2013		31-12-2012	
	Risico pensioenfonds	Risico deelnemers	Risico pensioenfonds	Risico deelnemers
Vastgoedbeleggingsfondsen	373.991	-	393.446	-
Vorderingen	10.050	-	9.648	-
Liquide middelen	1.320	-	94	-
	385.361	-	403.188	-

Aandelen

De onder deze post opgenomen participaties in aandelenfondsen hebben betrekking op:

	Risico pensioenfonds	Risico deelnemers	31-12-2013 Totaal	31-12-2012 Totaal
Ontwikkelde markten	1.311.677	14.528	1.326.205	1.032.377
Opkomende markten	567.991	3.723	571.714	522.699
Private equity	81.186	-	81.186	71.337
Converteerbare obligaties	402.755	16.877	419.632	327.884
	2.363.609	35.128	2.398.737	1.954.297

Vastrentende waarden

De beleggingen in vastrentende waarden betreffen:

	Risico pensioenfonds	Risico deelnemers	31-12-2013 Totaal	31-12-2012 Totaal
Obligaties	297.403	-	297.403	397.614
Obligatiefondsen	1.898.371	158.966	2.057.337	1.860.252
Opgebouwde rente	7.593	374	7.967	10.293
Leningen op schuldbekentenis	92	-	92	116
Hypotheekfondsen	310.097	-	310.097	308.100
Deposito's	-	88.375	88.375	91.545
LDI-Pools	669.463	-	669.463	784.816
Totaal	3.183.019	247.715	3.430.734	3.452.736

Derivaten (met een positieve waarde)

De derivaten met een positieve waarde betreffen:

	Risico pensioenfondsen	Risico deelnemers	31-12-2013 Totaal	31-12-2012 Totaal
Rentederivaten	48	0	48	214.868
Valutaderivaten	10.138	94	10.232	5.148
	10.186	94	10.280	220.016

Derivaten voor risico fondsen met een negatieve waarde worden op de passiefzijde van de balans verantwoord.

Overige beleggingen

De overige beleggingen betreffen:

	Risico pensioenfondsen	Risico deelnemers	31-12-2013 Totaal	31-12-2012 Totaal
Grondstoffenfondsen	192.515	-	192.515	159.133
Vorderingen	378	-	378	-
Schulden	-	-1.151	-1.151	-708
Liquide middelen	581	41	622	5.971
	193.474	-1.110	192.364	164.396

Vorderingen en overlopende activa (2)

De vorderingen en overlopende activa bestaan uit:

	31-12-2013	31-12-2012
Vordering op werkgevers	7.621	8.907
Vordering op deelnemers van het pensioenfonds	160	100
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	265	126
Vooruitbetaalde kosten	560	545
Te verrekenen inzake AOV-regeling	1.151	700
Totaal	9.757	10.378

De vorderingen en overlopende activa hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Liquide middelen (3)

De post liquide middelen is als volgt opgebouwd:

	31-12-2013	31-12-2012
Rekening-courant	11.037	11.327

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

Passiva

Eigen vermogen (4)

Onderstaand is het mutatieoverzicht van het eigen vermogen opgenomen:

	Algemene reserve	Weerstands-reserve	Bestemmings-reserve	31-12-2013 Totaal	31-12-2012 Totaal
Stand per 1 januari	-802.479	839.879	108.180	145.580	-242.952
Bestemming saldo van baten en lasten	286.717	74.672	-	361.389	388.532
Stand per 31 december	-515.762	914.551	108.180	506.969	145.580

Algemene reserve

De algemene reserve is dat deel van het eigen vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de weerstandsreserve en de bestemmingsreserve op het gewenste niveau zijn gebracht.

	31-12-2013	31-12-2012
Stand per 1 januari	-802.479	-1.069.780
Mutaties uit hoofde van resultaatbestemming	286.717	267.301
Stand per 31 december	-515.762	-802.479

Weerstandsreserve

De weerstandsreserve vormt het weerstandsvermogen van het pensioenfonds tegen ongunstige ontwikkeling op lange termijn. De weerstandsreserve wordt gelijkgesteld aan het vereist eigen vermogen zoals gedefinieerd in de Pensioenwet gehanteerd. Zodra het maximum van de weerstandsreserve is bereikt, gaat het meerdere vermogen naar de algemene reserve. Het vereist eigen vermogen eind 2013 bedraagt € 914.551 (2012: € 839.879). De vereiste dekkingsgraad is 116,2% (2012: 114,6%).

	31-12-2013	31-12-2012
Stand per 1 januari	839.879	718.648
Mutaties uit hoofde van resultaatbestemming	74.672	121.231
Stand per 31 december	914.551	839.879

Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserve betreft een premie-egaliseringsreserve. Het verloop van de premie-egaliseringsreserve is als volgt:

	31-12-2013	31-12-2012
Stand per 1 januari	108.180	108.180
Mutaties uit hoofde van resultaatbestemming	-	-
Stand per 31 december	108.180	108.180

De dekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2013 109,0% (2012: 102,5%).

	Realisatie 2013	Herstelplan 2013	Realisatie 2012	Herstelplan 2012
Stand per 1 januari	102,5	104,5	95,3	101,2
Effect wijziging rentetermijnstructuur	3,5	0,4	-6,4	0,0
Effect rendement op beleggingen	1,5	2,1	13,3	2,3
Premie-effect	0,6	0,7	0,6	0,8
Effect uitkeringen	0,0	0,1	-0,2	0,0
Overige effecten	0,9	0,1	-0,1	0,2
Stand einde jaar	109,0	107,9	102,5	104,5
Vereiste dekkingsgraad	116,2	115,8	114,6	115,8
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2	104,3	104,1	104,3

De berekening van de dekkingsgraad wordt bepaald door het vermogen eind 2013 te delen door de stand van de voorziening pensioenverplichtingen eind 2013. Eind 2013 is geen sprake meer van een dekkingstekort, wel nog van een reservetekort.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds (5)

Het mutatieoverzicht van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds luidt als volgt:

	31-12-2013	31-12-2012
Stand per 1 januari	5.744.938	5.191.506
Pensioenopbouw	244.330	300.549
Indexering (toeslagverlening) en overige toeslagen	-	-
Rentetoevoeging	20.136	80.231
Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer	-152.784	-152.885
Wijziging uit hoofde van actuariële grondslagen	-	-55.121
Wijziging rekenrente	-190.125	373.981
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-95	-
Overige mutaties	-42.132	6.677
Stand per 31 december	5.624.268	5.744.938

Bij de toelichting op de staat van baten en lasten vindt u een toelichting op de posten van dit mutatieoverzicht.

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds bepalen we op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige uitgaande kasstromen (in dit geval pensioenen). Deze vloeien voort uit de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. De contante waarde bepalen we met gebruikmaking van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur, dat wil zeggen op basis van een driemaandsgemiddelde mede gebaseerd op de UFR 20-60. Eind 2013 bedraagt de rentetermijnstructuur 2,76% bij een duration van 16,5 (2012: 2,45% bij een duration van 17,8).

In de voorziening is rekening gehouden met een kostenopslag ter grootte van 4,0% (2012: 4,0%) in verband met toekomstige kosten pensioenbeheer, waaronder excassokosten.

Eind 2013 is de maximale cumulatieve niet verleende toeslag voor de WIW 11,3% (2012: 10,1%) en voor de SW 10,3% (2012: 10,3%). Zodra de financiële positie dit toelaat, kan het bestuur besluiten tot het verlenen van inhaaltoeslag. Deelnemers hebben geen recht op inhaaltoeslag.

Bij de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen gaan we uit van het op de balansdatum geldende pensioenreglement. Aangezien het bestuur het besluit voor toeslagverlening eerst in 2014 heeft genomen, is deze toeslag niet begrepen in de stand van de voorziening pensioenverplichtingen eind verslagjaar. Het besluit is toegelicht als gebeurtenis na balansdatum.

De voorziening voor pensioenverplichtingen naar categorieën van deelnemers is als volgt samengesteld:

	2013 €	2013 aantallen	2012 €	2012 aantallen
Actieve deelnemers	3.462.766	98.476	3.628.317	101.315
Gewezen deelnemers	448.850	68.708	425.019	65.840
Pensioengerechtigden	1.712.652	42.645	1.691.602	40.614
	<u>5.624.268</u>	<u>209.829</u>	<u>5.744.938</u>	<u>207.769</u>

Het aantal pensioengerechtigde deelnemers naar soort uitkering kan als volgt worden toegelicht:

	2013 aantallen	2012 aantallen
Ouderdomspensioen	31.985	30.545
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1.419	1.490
Partnerpensioen	8.725	8.121
Wezenpensioen	516	458
	<u>42.645</u>	<u>40.614</u>

Een deelnemer wordt bij combinatie van regelingen slechts één keer geteld.

Overige technische voorzieningen (6)

Onder deze post is de voorziening uitloopriscio premievrije doorbouw (PVD) opgenomen. Het verloop van de voorziening uitloopriscio PVD is als volgt:

	31-12-2013	31-12-2012
Stand per 1 januari	21.703	19.266
Dotatie premieopslag lopend jaar	6.185	12.225
Vrijval premieopslag ter financiering lasten bij ingaan arbeidsongeschiktheid	-9.478	-9.788
Stand per 31 december	<u>18.410</u>	<u>21.703</u>

Langlopend tegoed deelnemers (7)

Onder deze post zijn de tegoeden van de deelnemers in de aanvullende ouderdomsvoorziening (AOV) en een buffer voor tegenvallende beleggingsresultaten verantwoord.

Het verloop van deze post is als volgt:

	Beleggers	Spaarders	31-12-2013 Totaal	31-12-2012 Totaal
Stand per 1 januari	188.115	86.585	274.700	274.335
Rendement	15.455	3.937	19.392	18.536
Mutatie buffer	-3.606	-	-3.606	9.585
Uitkering verslagjaar	-12.888	-8.422	-21.310	- 26.172
Overige mutaties	-12.168	2.064	-10.104	-1.584
Stand per 31 december	174.908	84.164	259.072	274.700

Het geraamde kortlopende deel van het tegoed van € 22.745 (2012: € 22.620) is opgenomen onder de overige schulden en overlopende passiva.

Het tegoed beleggers is inclusief een nog te verrekenen saldo in voorgaand jaar van € 23.317 (2012: € 26.917) tussen het veronderstelde rendement op beleggingen, waarop de aan de AOV tegoeden toegekende intrest is gebaseerd en het werkelijke rendement.

Overige schulden en overlopende passiva (8)

De overige schulden en overlopende passiva bestaan uit:

	31-12-2013	31-12-2012
Valutaderivaten risico pensioenfonds	807	426
Geschat kortlopend deel AOV-tegoed (inclusief te verrekenen tegoeden)	22.745	22.620
Belastingen en sociale lasten	3.791	3.490
Waardeoverdrachten	87	2
Voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden	294	330
Overige	1.817	2.549
Totaal	29.541	29.417

Het verloop van de voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden is als volgt:

	31-12-2013	31-12-2012
Stand per 1 januari	330	273
Mutatie voorziening	-36	57
Stand per 31 december	294	330

De overige schulden en overlopende passiva hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, met uitzondering van de post voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden. De looptijd van deze post is langer dan één jaar.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Investeringsverplichtingen

Per balansdatum bestaan de volgende investeringsverplichtingen:

	31-12-2013	31-12-2012
Vastgoedbeleggingen	3.939	2.869

Deze verplichtingen worden naar verwachting in het volgende verslagjaar afgewikkeld.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft met de vermogensbeheerder F&C een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van 12 maanden.

Het pensioenfonds heeft met de vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate & Finance een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van 6 maanden.

Het pensioenfonds heeft met APG een uitbestedingsovereenkomst voor het pensioenbeheer voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van 12 maanden.

Het bestuur heeft een locatie gehuurd bij SPF Beheer. Het huurcontract loopt tot en met 31 december 2015, met de mogelijkheid tot verlenging. De totale huurkosten (inclusief servicekosten) bedragen vanaf 1 januari 2013 ongeveer € 110 op jaarbasis.

Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten

Premiebijdragen risico pensioenfonds (9)

De premiebijdragen zijn onderstaand gespecificeerd:

	2013	2012
Werkgeversdeel OP/NP	202.946	226.801
Werknemersdeel OP/NP	87.582	97.207
Totaal premiebijdragen OP/NP	290.528	324.008
Overige premies	66	331
Totaal	290.594	324.339

Overeenkomstig voorschrift in artikel 130 van de Pensioenwet zijn de feitelijke, kostendekkende en gedempte premies als volgt:

	Feitelijke premie	Kosten-dekkende premie	Gedempte premie
Actuarieel benodigd	243.892	244.996	243.386
Opslag in stand houden vereist vermogen	40.222	40.914	40.645
Opslag voor kosten pensioenbeheer	6.766	6.766	6.766
Actuarieel benodigd ten behoeve van voorwaardelijke rechten	-	-	-
Op- of afslagen op de gedempte kostendekkende premie	-	-	-
Totaal	290.880	292.676	290.797

De feitelijk ontvangen premie over 2013 bedraagt € 290.880. De feitelijk ontvangen premie stellen we vast ten behoeve van de toets op de kostendekkendheid van de premie. Bij de toets op de kostendekkendheid van de premie laten we de premiebaten voor de B-regeling en de premiecorrecties over voorgaande boekjaren buiten beschouwing. De feitelijk ontvangen premie is hoger dan de over 2013 ontvangen premiebijdragen van € 290.594. In 2012 was er sprake van premiebaten van de B-regeling. In 2013 is deze komen te vervallen. Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de feitelijk ontvangen premie ten minste gelijk dient te zijn aan de gedempte kostendekkende premie, eventueel verminderd met een

premiëkorting of verhoogd met een herstelopslag. Uit de tabel blijkt dat de feitelijk ontvangen premie over 2013 hoger is dan de gedempte kostendeekkende premie. Het fonds voldoet daarmee aan artikel 129. De premie heeft in 2013 ook bijgedragen aan herstel.

Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds (10)

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal 2013	Totaal 2012
Direct	17.919	12	20.771	-	-	38.702	37.008
Indirect	-13.737	251.948	-164.897	22.986	-17.517	78.783	753.081
Bruto	4.182	251.960	-144.126	22.986	-17.517	117.485	790.089
Kosten vermogensbeheer						-12.823	- 12.448
Netto						104.662	777.641

De kosten vermogensbeheer zijn inclusief de toerekening vanuit de kosten pensioenbeheer (netto). In lijn met een advies van de Pensioenfederatie is ook het pro rata deel van de algemene fondskosten toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Het bruto resultaat op derivaten kan als volgt worden gespecificeerd:

	2013	2012
Valutaderivaten	41.039	- 5.452
Rentederivaten	-18.053	83.422
	22.986	77.970

Lasten

Pensioenuitkeringen (11)

De post pensioenuitkeringen is als volgt te specificeren:

	2013	2012
Ouderdomspensioen	120.727	121.795
Nabestaandenpensioen	22.949	21.583
Wezenpensioen	514	488
Invaliditeitspensioen	2.256	2.391
Afkopen wegens gering bedrag	2.456	2.427
Totaal	148.902	148.684

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds (12)

Pensioenopbouw

	2013	2012
<i>Pensioenopbouw</i>	244.330	300.549

De pensioenopbouw omvat de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect van de nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen, opgebouwd in het verslagjaar, op de voorziening pensioenverplichtingen. Ook het effect van de individuele salarisontwikkeling is hierbij inbegrepen.

Indexering en overige toeslagen

	2013	2012
<i>Indexering en overige toeslagen</i>	-	-

De waarde van de pensioenaanspraken neemt, naast de pensioenopbouw, jaarlijks toe met eventueel toegekende toeslagen. In 2014 besloten we om per 1 januari 2014 een toeslag van 0,26% te verlenen. Deze toeslag is niet verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen en de dekkingsgraad eind 2013 en is vermeld als gebeurtenis na balansdatum.

Rentetoevoeging

	2013	2012
<i>Rentetoevoeging</i>	20.136	80.231

De pensioenverplichtingen zijn in het verslagjaar opgerent met 0,35% (2012: 1,54%).

Onttrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer

De opbouw van deze post is als volgt:

	2013	2012
Onttrekking voor uitkeringen	-147.014	-147.171
Onttrekking voor kosten pensioenbeheer	-5.770	-5.714
Totaal	-152.784	-152.885

Toekomstige pensioenverplichtingen berekenen we actuarieel als de contante waarde van de verwachte toekomstige uitkeringen. Deze nemen we op in de voorziening pensioenverplichtingen. Deze post betreft de voor het verslagjaar verwachte vrijval uit de voorziening ter dekking van de feitelijk te verrichten uitkeringen en te maken kosten pensioenbeheer.

De kosten pensioenbeheer, waaronder excassokosten, worden gedekt uit de vrijval uit de voorzieningen. De administratiekosten, waaronder incassokosten, worden gedekt uit een opslag in de pensioenpremie. De opslag voor kosten pensioenbeheer in de voorziening bedroeg in het verslagjaar 4% (2012: 4%). De in de pensioenpremie begrepen opslag voor administratiekosten bedroeg 0,35% (2012: 0,35%).

Wijziging rekenrente

	2013	2012
Wijziging rekenrente	-190.125	373.981

Het betreft het effect van de wijziging van de rentetermijnstructuur van 2,57% eind voorgaand verslagjaar naar 2,76% eind huidig verslagjaar.

Wijziging uit hoofde van actuariële grondslagen

	2013	2012
Wijziging actuariële grondslagen	-	-55.121

Vorig verslagjaar zijn de sterftekansen uit AG-prognosetafel 2012-2062 gehanteerd. De langlevensverwachtingen zijn toegenomen. Daarnaast zijn de partnerfrequenties geactualiseerd.

Wijziging uit hoofde van overdrachten van rechten

De waardeoverdrachten respectievelijk –overnames in de actuariële sfeer bedragen:

	2013	2012
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	2.808	-
Onttrekking uit de voorziening pensioenverplichtingen	-2.903	-
Saldo	-95	-

In 2013 hebben waardeoverdrachten plaatsgevonden. In 2012 zijn er geen waardeoverdrachten geweest vanwege een dekkingstekort.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

In deze post zijn begrepen overige mutaties uit hoofde van resultaten op:

	2013	2012
Sterfte	-26.193	-25.834
Arbeidsongeschiktheid	3.704	-1.070
Bestandsmutaties	-6.043	15.798
Overige	-13.600	17.783
Totaal	-42.132	6.677

De post bestandsmutaties heeft betrekking op de resultaten met betrekking tot uitruil, flexibilisering en overige overgangen. De post overige heeft betrekking op vervalmutaties, expiraties, administratieve correcties en wijziging pensioenregeling.

Mutatie overige technische voorzieningen (13)

De overige technische voorzieningen betreft de voorziening uitlooprisico premievrije doorbouw (PVD).

	2013	2012
Voorziening uitlooprisico PVD	-3.293	2.437
	-3.293	2.437

Saldo overdrachten van rechten (14)

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

	2013	2012
Inkomende waardeoverdrachten	2.808	-
Uitgaande waardeoverdrachten	-2.903	105
Saldo	95	105

In 2013 was de dekkingsgraad boven de 100%. Daarom hebben er waardeoverdrachten kunnen plaatsvinden. In 2012 was er sprake van een dekkingstekort, waardoor geen waardeoverdracht plaatsvond. In 2012 is wel een nagekomen post waardeoverdrachten verwerkt.

Kosten pensioenbeheer netto (15)

De kosten pensioenbeheer netto zijn als volgt toe te lichten:

	2013	2012
Administratiekosten pensioenuitvoerder	7.410	7.330
Personeelskosten	775	634
Kosten bestuur en commissies	251	266
Controle- en advieskosten	990	857
Contributies en bijdragen	671	614
Huurkosten	121	68
Overige	317	14
Subtotaal	10.535	9.783
Toerekening aan kosten vermogensbeheer	-1.592	-1.195
Kosten pensioenbeheer (netto)	8.943	8.588

De stijging van de overige kosten wordt veroorzaakt door verbouwingskosten in 2013. In 2012 was in de overige kosten sprake van een negatieve component, als gevolg van een correctie op een eind 2011 te hoog opgenomen schatting.

De kosten pensioenbeheer (netto) zijn exclusief de aan vermogensbeheer toerekenbare kosten. In lijn met een advies van de Pensioenfederatie is ook het pro rata deel van de algemene fondskosten toegerekend aan de kosten vermogensbeheer.

Personeelskosten en aantal medewerkers

De personeelskosten zijn als volgt te specificeren:

	2013	2012
Salarissen	299	209
Sociale lasten	228	163
Pensioenlasten	88	51
Overige	160	211
Totaal	775	634

Bij het pensioenfonds zijn gemiddeld acht medewerkers in dienst (2012: vijf). De pensioenregeling voor deze medewerkers is ondergebracht bij Zwitserleven. Het pensioenfonds heeft geen andere verplichtingen dan het voldoen van de premie.

Vergoeding bestuur

Onder de kosten bestuur en commissies is de vergoeding van het bestuur van € 195 opgenomen. Het totaal van de vergoedingen is ten opzichte van 2012 (€ 195) niet veranderd.

De vergoedingen van het bestuur betreffen vaste vergoedingen voor de verschillende functies binnen het bestuur en vaste vergoedingen voor de verschillende functies binnen de bestuurscommissies (beleggingscommissie, auditcommissie, juridische commissie, communicatiecommissie). Deze vergoedingen zijn gewogen voor de werkdruk en de verantwoordelijkheid van de desbetreffende functie. Individuele bestuursleden ontvangen hierdoor een vergoeding die aan de ene kant bestaat uit de vaste vergoeding voor de bestuursfunctie en aan de andere kant uit de vaste vergoedingen voor de twee commissiefuncties die het bestuurslid bekleedt.

Bestuursleden	2013	2012
Xander den Uyl	40	20
Kees Bethlehem	30	38
Pieter Oudenaarden	20	10
Dick Voortman	22	22
Kees de Wit	27	27
Harm Kelderman	18	18
Marco Kastelein (vanaf 1 april 2013)	15	-
Albert Vink (vanaf 1 april 2013)	18	-
José Meijer (tot 1 maart 2013)	5	30
Lizelotte Smits (tot 1 juni 2012)	-	10
Eldert Grootendorst (tot 1 januari 2013)	-	20
	195	195

Voor zover van toepassing zijn genoemde bedragen exclusief btw.

Afhankelijk van de afspraken worden de vergoedingen gedeeltelijk betaald of afgedragen aan de aanstellende organisaties. De leden van het bestuur krijgen geen bonussen, leningen, voorschotten of garanties. De leden van het bestuur zijn geen deelnemer in de pensioenregeling van het PWRI.

De leden van de Commissie van Toezicht ontvangen een vaste vergoeding van € 7 per jaar (2012: € 7) .

Controle- en advieskosten

In de controle- en advieskosten zijn accountants honoraria begrepen. Ingevolge Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek artikel 389 lid a zijn onderstaand de in het verslagjaar gefactureerde honoraria van de externe accountant KPMG Accountants N.V. vermeld.

	2013	2012
Controle van de jaarrekening en jaarstaten	79	57
Andere controlewerkzaamheden	-	-
Fiscale advisering	-	-
Andere niet-controlediensten	62	47
Totaal	141	104

Overige baten en lasten (16)

De overige baten en lasten zijn als volgt te specificeren:

	2013	2012
Netto resultaat risico deelnemers	5.794	25.599
Rendement AOV ten gunste van tegoeden beleggers	-15.454	- 16.932
Rendement AOV ten gunste van tegoeden spaarders	-3.937	- 1.604
Rendement AOV ten gunste van buffer beleggers	13.597	- 7.063
Subtotaal: netto beleggingsresultaat risico deelnemers	-	-
Overige baten	104	99
Overige lasten	-29	-244
Mutatie voorziening spaarfonds gemoedsbezwaarden	35	- 57
	110	-202

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Kasstroom uit pensioenactiviteiten

De kasstroom uit pensioenactiviteiten is ten opzichte van vorig jaar per saldo met € 31,8 miljoen afgenomen.

De premieontvangsten zijn met € 33,7 miljoen gedaald en de betaalde uitkeringen zijn met € 0,2 miljoen gestegen. Daarnaast zijn de betaalde kosten pensioenbeheer met € 0,8 miljoen gedaald. In 2013 zijn er weer waardeoverdrachten betaald.

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten

De kasstroom uit beleggingsactiviteiten is ten opzichte van vorig jaar per saldo met € 43,7 miljoen gedaald.

Overige toelichtingen

Actuariële analyse

	2013	2012
<i>Resultaat op premiebijdragen</i>		
Premiebijdragen risico pensioenfonds	283.828	317.615
Pensioenopbouw	-244.330	-300.549
	<u>39.498</u>	<u>17.066</u>
<i>Renteresultaat</i>		
Netto beleggingsresultaten risico pensioenfonds	104.662	777.641
Indexering en overige toeslagen	-	-
Rentetoevoeging	-20.136	-80.231
Wijziging rekenrente	190.125	-373.981
	<u>274.651</u>	<u>323.429</u>
<i>Resultaat op uitkeringen en kosten pensioenbeheer</i>		
Pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer	-157.845	-157.272
Ottrekking voor uitkeringen en kosten pensioenbeheer	152.784	152.885
Vrijval voor uitvoeringskosten uit premie	6.766	6.724
	<u>1.705</u>	<u>2.337</u>
<i>Resultaat overig</i>	3.308	-2.744
<i>Actuariel</i>		
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	95	-
Wijziging actuariële grondslagen	-	55.121
Wijziging pensioenreglement	6.009	-
Resultaat op kanssystemen	28.532	11.106
Overige mutaties voorziening verplichtingen	7.591	-17.783
	<u>42.227</u>	<u>48.444</u>
Totaal resultaat	361.389	388.532

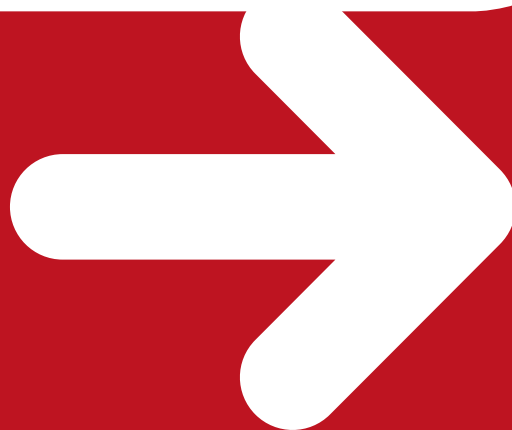
Voor een toelichting op de afzonderlijke componenten verwijzen we naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

Utrecht, 6 juni 2014

Xander den Uyl, voorzitter
 Marco Kastelein
 Pieter Oudenaarden
 Dick Voortman

Kees Bethlehem, secretaris
 Harm Kelderman
 Albert Vink
 Kees de Wit

**Overige
gegevens**

Bestemming van het saldo van baten en lasten

.....

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld. Voorgesteld wordt € 74.672 toe te voegen aan de weerstandsreserve en het restant van € 286.717 toe te voegen aan de algemene reserve.

Gebeurtenissen na balansdatum

.....

Aangezien het bestuur het besluit voor toeslagverlening eerst in 2014 heeft genomen, is deze te bestempelen als een gebeurtenis na balansdatum. Het effect naar de stand eind 2013 bedraagt € 14,6 miljoen.

Actuariële verklaring

Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Werk en (re) Integratie te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2013.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard. Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden

van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, in overeenstemming met de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort. Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 in verband met het geconstateerde reservetekort. Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde consistentietoets in 2013 concludeer ik dat er sprake is van consistentie tussen de gewekte verwachting, de financiering en het realiseren van toeslagen. Echter, op basis van het herstelplan is de verwachte toekomstige toeslagverlening (zeer) beperkt.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Amstelveen, 6 juni 2014

Ir. M.W. Heemskerk AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het Bestuur van Stichting Pensioenfonds
Werk en (re)Integratie

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de jaarrekening over 2013 van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het verslag van het bestuur, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel

belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het inrichten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening. Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Utrecht, 6 juni 2014
KPMG Accountants N.V.

J.P. Faber RA

Wie doet wat

Het Pensioenfonds Werk en (re)Integratie (PWRI) bestaat sinds 9 december 1994 en is gevestigd in Amsterdam. Het PWRI is de rechtsopvolger van de Stichting Bedrijfspensioenfonds Sociale Werkvoorziening, die op 1 januari 1990 werd opgericht. De laatste statutenwijziging was op 26 oktober 2012. Het PWRI is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41214711. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. De Pensioenfederatie is de overkoepelende organisatie voor pensioenfonds in Nederland.

Bestuur

	Namens	Sinds
Xander den Uyl, voorzitter	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2011
Kees Bethlehem, secretaris	werkgeversorganisatie Vereniging van Nederlandse Gemeenten	2009
Marco Kastelein	werknemersorganisatie CNV Publieke Zaak	2013
Harm Kelderman	werkgeversorganisatie Vereniging van Nederlandse Gemeenten	2010
Pieter Oudenaarden, plaatsvervangend voorzitter	werknemersorganisatie CNV Publieke Zaak	2012
Albert Vink	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2013
Dick Voortman, plaatsvervangend secretaris	werkgeversorganisatie Vereniging van Nederlandse Gemeenten	2008
Kees de Wit	werkgeversorganisatie Vereniging van Nederlandse Gemeenten	2005

In 2013 zijn er twee wijzigingen geweest binnen het bestuur. Eldert Grootendorst trad op 1 januari 2013 af. José Meijer trad op 1 maart 2013 af. Albert Vink en Marco Kastelein traden toe. Sinds 1 januari 2013 vervult Xander den Uyl de voorzittersrol. Kees Bethlehem vervult de secretarisrol. Zij doen dit tot 1 januari 2015.

Bestuurlijke commissies

Beleggingscommissie

Kees de Wit (voorzitter)
Martijn Euverman (extern deskundige)
Marco Kastelein
Geraldine Leegwater (extern deskundige)
Frans Prins (directeur bestuursbureau)
Xander den Uyl
Dick Voortman

Auditcommissie

Kees Bethlehem (voorzitter)
Marco Kastelein
Albert Vink
Kees de Wit

Juridische commissie

Dick Voortman (voorzitter)
Harm Kelderman
Pieter Oudenaarden
Xander den Uyl

Communicatiecommissie

Pieter Oudenaarden (voorzitter)
Kees Bethlehem
Harm Kelderman
Albert Vink

Xander den Uyl, Kees Bethlehem, Marco Kastelein

Harm Kelderman

Pieter Oudenaarden

Albert Vink

Dick Voortman

Kees de Wit

Bestuursbureau

Annemarie de Beun (bestuursadviseur)
 Agnes Bleyenbergh (gastvrouw/administratief medewerker uit de SW-sector)
 Catharien Hamerslag (communicatieadviseur)
 Carolien Heijne (bestuursadviseur)
 Pravin Ori (bestuursadviseur/jurist)
 Frans Prins (directeur)
 Robbert van Schaik (bestuursadviseur)
 Berry Spitsbaard (controller)
 Veronica van Tol (officemanager)

Bestuurlijke organen

Deelnemersraad

	<i>Namens</i>	<i>Sinds</i>
Martin Stevens, voorzitter	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2008
Jan van den Bergh	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2008
John Bergman, lid dagelijks bestuur	werknemersorganisatie CNV Publieke Zaak	2008
Marlène Beunis-Kusters	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2008
Rein Ferwerda, secretaris	namens de gepensioneerden (CNV Publieke Zaak)	2008
Ingrid Filemon	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2008
Christina Heijen	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2013
Rinus Holscher	namens de gepensioneerden (Abvakabo FNV)	2008
Jan Meindert Keuter	werknemersorganisatie CNV Publieke Zaak	2008
Gerard Peters, lid dagelijks bestuur	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2008
Gerard Veldhuis	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2013
Bé Vos	namens de gepensioneerden (Abvakabo FNV)	2008

In 2013 zijn twee vacatures ingevuld: Gerard Veldhuis en Christina Heijen hebben sinds 1 januari 2013 zitting in de deelnemersraad.

Verantwoordingsorgaan

	<i>Namens</i>	<i>Sinds</i>
Jo Vaessen, voorzitter	namens de gepensioneerden (Abvakabo FNV)	2008
Judy Boere, secretaris	werkgeversorganisatie Vereniging Nederlandse Gemeenten	2008
Piet Daalman	namens de gepensioneerden (Abvakabo FNV)	2008
Katrien van Dijk, plaatsvervangend secretaris	werkgeversorganisatie Vereniging Nederlandse Gemeenten	2008
Jeroen van der Geest, vice-voorzitter	werkgeversorganisatie Vereniging Nederlandse Gemeenten	2012
Martin Goebels	werknemersorganisatie CNV Publieke Zaak	2008
Gerben Maurix	werknemersorganisatie Abvakabo FNV	2013
Fred Versteeg	namens de gepensioneerden (CNV Publieke Zaak)	2008
Vacature		

Het verantwoordingsorgaan bestaat sinds 1 januari 2008. Gerben Maurix vulde de vacature in het verantwoordingsorgaan in. Hij trad op 1 januari 2013 toe. Jasper Noorlandt trad op 28 maart 2013 uit.

Commissie van Toezicht

	<i>Sinds</i>
Peter van Eekelen, voorzitter	2008
Edzard Enschedé	2008
Jan van de Poel	2011

De commissie van toezicht bestaat sinds 1 januari 2008. Het bestuur benoemt de leden. Daarvoor gebruikt het bestuur een profielschets. Dat is een beschrijving van de eigenschappen en kennis die een lid moet hebben.

Geschillencommissie

Wouter de Winne, voorzitter
 Robbert Barnhoorn
 Rob van Dael, plaatsvervangend lid
 Leon Janssen, plaatsvervangend voorzitter
 Gerard Koelemij

Uitvoerders

Pensioenuitvoerder

APG is sinds 1 januari 2012 de pensioenuitvoerder van het PWRI. APG voert de pensioenadministratie en -communicatie uit. Het bestuursbureau houdt de kwaliteit van de dienstverlening in de gaten. Het bestuur overlegt regelmatig met APG over de kwaliteit van de uitvoering.

Vermogensbeheerders

Het fiduciair vermogensbeheer is uitbesteed aan F&C Netherlands. Het vermogensbeheer van vastgoed en hypotheek is uitbesteed aan Syntrus Achmea Real Estate & Finance. Het bestuur houdt in de gaten of de vermogensbeheerders zich aan deze afspraken houden. Bijvoorbeeld of de uitvoering van de beleggingen volgens de mandaten gebeurt. De beleggingscommissie, het bestuursbureau en externe adviseurs ondersteunen het bestuur daarbij.

Externe adviseurs

Adviserend actuaris

Towers Watson Netherlands BV

Certificerend actuaris

Mercer Nederland BV (sinds 1 september 2013, als opvolger van Towers Watson Netherlands BV)

Fiduciair vermogensbeheerder

F&C Netherlands

**Vermogensbeheerder vastgoed en
hypotheken**

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Beleggingsadviseur

Sprenkels & Verschuren

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Compliance Officer

Nederlands Compliance Instituut

Persoonsgegevens

Hieronder staan de personalia van de bestuursleden met de ons bekende relevante nevenfuncties per 31 december 2013.

Lid	Nevenfuncties
Xander den Uyl, voorzitter	voorzitter raad van toezicht Dunamare Onderwijsgroep bestuurslid Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen bestuurslid leerstoelen CAOP lid Provinciale Staten Provincie Noord-Holland voorzitter pensioencommissie Oxfam Novib adviseur maatschappelijk beleggen APG
Kees Bethlehem, secretaris	vertrouwenspersoon Klokkenluidersregeling Gemeente Helmond
Marco Kastelein	wethouder gemeente Gouda bestuurslid Gemeenschappelijke regeling Gouwenpark bestuurslid Gemeenschappelijke Ontwikkelingorganisatie Zuidplas bestuurslid Gemeenschappelijke regeling grondbank RZG Zuidplas lid algemene vergadering CNV Publieke Zaak voorzitter ISMH (Midden-Holland) portefeuilleoverleg Ruimtelijke Ordening adviseur VNG-commissie Ruimte en Wonen lid Provinciale planologische commissie lid raad van toezicht Stichting visitatie woningcorporaties Nederland lid klankbordgroep pensioen en sociale zekerheid CNV Publieke Zaak
Harm Kelderman	clustermanager maatschappelijke ondersteuning gemeente Enschede voorzitter bestuur SPVE (Stg Personeelsvoorziening Veiligheidszorg Enschede) voorzitter bestuur Paul Pellafonds
Pieter Oudenaarden	lid bestuur CNV Publieke Zaak secretaris CCOOP (Christelijke Centrale van Overheids- en Onderwijzend Personeel) bestuurslid VUT-fonds voorzitter Protestantse Gemeente te Waddinxveen wijkgemeente De Rank voorzitter medezeggenschapsraad Bethelschool Waddinxveen (NHS) voorzitter oudervereniging Sien
Albert Vink	bestuurder pensioenen Abvakabo FNV bestuurslid (secretaris) Pensioenfonds Zorg en Welzijn lid van het bestuur van het VUT-fonds bad- en zweminrichtingen
Dick Voortman	secretaris Kamer Gesubsidieerde Arbeid (KGA) VNG lid onderhandelingsdelegatie CAO-overleg sociale werkvoorziening
Kees de Wit	opleider en trainer Penvita b.v. bestuurslid vroegpensioenfonds Technische Groothandel voorzitter klantadviesraad F&C voorzitter klantenraad Syntrus Achmea Real Estate & Finance lid raad van advies Syntrus Achmea

Afkorting en begrippen

Afkorting

Abtn	actuariële en bedrijfstechnische nota
AG	Actuarieel Genootschap
ALM	asset liability management
AOV	aanvullende ouderdagsvoorziening
AOW	Algemene ouderdomswet
Bp	basispunt
BRIC	Brazilië, Rusland, India en China
Cao	collectieve arbeidsovereenkomst
DNB	De Nederlandsche Bank
ISAE3402	International Standard on Assurance Engagements, nr. 3402
FTK	Financieel toetsingskader
LDI	Liability driven investments
OTC	Over The Counter
PVD	premienvrije doorbouw
SLA	Service level agreement
SW	Sociale werkvoorziening
UFR	Ultimate forward rate
UPO	Uniform pensioenoverzicht
Wajong	Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
WIW	Wet inschakeling werkzoekenden
Wsw	Wet sociale werkvoorziening
WWB	Wet werk en bijstand

Begrippen

Actuarieel	Verzekeringswiskundig.
Actuariële en bedrijfstechnische nota	Pensioenfondsen dienen te werken volgens een actuariële en bedrijfstechnische nota. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de actuariële grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.
Asset liability management	Toekomstvoorspelling, bedoeld om het pensioenvermogen af te stemmen op de verplichtingen.
Asset mix	De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën.
Benchmark	Norm of meetlat om het rendement van de beleggingsportefeuille te vergelijken.
Beschikbaar vermogen	De middelen die beschikbaar zijn voor de dekking van de (toekomstige) pensioenverplichtingen.
BRIC-landen	Brazilië, Rusland, India en China: de opkomende economieën.
Collateral management	Zorgen voor het verkrijgen en verstrekken van goede zekerheden (obligaties of contanten), bijvoorbeeld bij derivatentransacties.
Commodities	Beleggingscategorie gericht op grondstoffen, zoals graan, metalen en olie.
Converteerbare obligaties	Een obligatie die na verloop van tijd kan worden omgezet (geconverteerd) in aandelen.
Dekkingsgraad	De verhouding tussen het aanwezige vermogen en de contante waarde van de pensioenaanspraken op dat moment.
De Nederlandsche Bank	Toeziethouder op financiële instellingen.
Dekkingstekort	Situatie waarin het pensioenfonds niet langer genoeg middelen heeft voor de voorziening pensioenverplichtingen en het minimaal vereist eigen vermogen.
Derivaten	Afgeleide financiële instrumenten: financiële contracten, die hun waarde ontleen aan een onderliggende waarde, een referentieprijs of een index.
Duration	Gewogen gemiddelde looptijd van beleggingen of verplichtingen. Houdt rekening met de momenten van in- en uitgaande geldstromen. De duration geeft een goede indicatie van de rentegevoeligheid.
Fiduciair manager	De fiduciair manager beheert het belegd vermogen. Hij selecteert fondsmanagers en controleert wat zij doen.
Fiscaal	Dat wat met de belasting te maken heeft.
Franchise	Drempelbedrag waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt. Het bestuur stelt het bedrag jaarlijks vast. Het bedrag mag niet lager zijn dan het fiscaal minimum.
High-yieldobligaties	Obligaties met een hoger rendement, maar ook een hoger risico.
International Standard on Assurance Engagements, nr. 3402	Een wereldwijd erkende rapportage over de kwaliteit van de interne beheersing van aan derden uitbestede processen (derden zijn de uitvoerder van het pensioenbeheer en de vermogensbeheerder).
Kredietrisico	Het risico dat de uitgevende partij een obligatie of lening niet kan aflossen.
Liability driven investments	Beleggingen die zijn afgestemd op de karakteristieken van verplichtingen, bijvoorbeeld looptijdverdeling en rentegevoeligheid.
Marktrisico	Het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een (handels-)portefeuille.
Matching	Het sturen van de looptijden (durations) van pensioenverplichtingen en beleggingen.

Begrippen

Operationeel risico	Het risico dat de pensioenuitvoerder de bedrijfsprocessen niet goed inricht en niet goed uitvoert.
Outperformance	Afwijken van de benchmark of meetlat om meer rendement te halen.
Over The Counter	Direct tussen twee partijen verlopen transactie, dus niet via een beurs.
Participatiewet	Wet bedoeld om meer mensen met een beperking aan het werk te helpen. De Participatiewet voegt de Wet werk en bijstand (WWB), de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) en een deel van de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong) samen.
Partnerpensioen	Levenlange uitkering aan een partner, vanaf het overlijden van de (gewezen) deelnemer of gepensioneerd.
Pensioengrondslag	Het pensioengevend loon boven de franchise. Over de pensioengrondslag bouwt een deelnemer pensioenaanspraken op.
Performance	De performance van (een deel van) het vermogen is het totale rendement gewaardeerd op marktwaarde (oftewel de resultaten van de beleggingen). Deze performance wordt meestal vergeleken met de performance van de benchmark (index).
Performancetoets	Het gemiddelde van de behaalde beleggingsresultaten gemeten over een langere periode. De performancetoets is de som van vijf opeenvolgende jaarlijkse z-scores, gedeeld door de wortel van het aantal jaren.
Premie-egaliseringsreserve	Bestemmingsreserve met het doel een stabiel premiepad te behouden.
Rekenrente	Bedacht rendementspercentage dat het belegde pensioenvermogen moet opbrengen in de toekomst. Bij de berekening van contante waarden van toekomstige betalingen gaat een fonds van dit rendementspercentage uit.
Rentedekking	Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.
Renterisico	Het risico dat een wijziging in de rentestand gevolgen heeft voor de balanspositie van het pensioenfonds.
Reservetekort	Situatie waarin pensioenfondsen niet langer genoeg middelen heeft voor de voorziening pensioenverplichtingen en het vereist eigen vermogen.
Service level agreement	In een Service level agreement staan afspraken over het niveau van de te leveren dienstverlening.
Sociale werkvoorziening	De bedrijfstak waarvoor het PWRI de pensioenen verzorgt. Aansluiting is verplicht voor alle werkgevers binnen de bedrijfstak.
Solvabiliteit	Het vermogen om op langere termijn aan de pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.
Toeslag	Het mee laten stijgen van de pensioenen en de pensioenaanspraken met de gemiddelde loonontwikkeling. Toeslag heet ook indexatie.
Technische voorziening	Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen.
Ultimate forward rate	Een risicovrije rekenrente na het laatste liquide punt in de swaptermijnmarkt, waarin wegens de lange looptijd onvoldoende handel bestaat.
Vastrentende waarden	Beleggingssoort waarvoor een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheek.
Verzekeringstechnisch risico	Het risico dat het fonds uitkeringen (nu of in de toekomst) niet kan financieren vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten door onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het pensioenproduct.

Volatiliteit	De mate van beweeglijkheid van de koers van financiële producten zoals aandelen en obligaties.
Voorziening pensioenverplichtingen	Bedrag dat bij een pensioenfonds aanwezig moet zijn om samen met de in de toekomst nog te ontvangen premies aan de al bestaande pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.
Waardeoverdracht	Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de contante waarde van een opgebouwde pensioenaanspraak. Dit gebeurt als de deelnemer verandert van werkgever.
Wezenpensioen	Uitkering aan een kind vanaf het overlijden van de (gewezen) deelnemer of gepensioneerd tot het bereiken van een reglementair vastgelegde leeftijd.
Z-score	Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille (de benchmark).

Colofon

.....

Pensioenfonds Werk en (re)Integratie
Postbusnummer 3094
6401 DN Heerlen

www.pwri.nl
info@pwri.nl

